

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maša Baldassarra

Manuši v Srednjih Pirenejih

Diplomsko delo

Tarbes, 2017

**Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo**

Maša Baldassarra

Manuši v Srednjih Pirenejih

Diplomsko delo

Mentor: doc.dr. Srečo Dragoš

Tarbes, 2017

ZAHVALA

Hvala direktorju organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 in tukajšnjemu (francoskemu) mentorju Jean-Claudu Roumegi, ki me je v njihovo organizacijo sprejel odprtih rok od prvega dne našega srečanja in mi omogočil nepozabno življenjsko izkušnjo. Vključil me je v njihov socialno-delavni prostor in me povezal s socialnimi delavci in socialnimi delavkami ter Manuši iz različnih skupnosti. Hvala za vse priložnosti in diskusije, s katerimi se mi je odprl nov pogled na populacijo, ki mi je bila pred tem nepoznana. Hvala za ves čas, preživet v ta namen, za vse dane nasvete ter intelektualno in moralno podporo v času pisanja diplomskega dela.

(Merci a directeur de l'organisation Solidarité Avec les Gens du Voyage, mon mentor en france, Jean-Claude Roumega, qui m'a accueilli à bras ouverts dans son organisation dès le premier jour de notre rencontre et m'a offert une expérience de vie inoubliable. Il m'a intégré dans leur espace social, et mis en relation avec les travailleurs sociaux ainsi qu'avec les Tsiganes de différentes communautés. Merci pour tout le temps consacré, les conseils apportés, qui m'ont ouvert une nouvelle vision de ces populations, inconnue à mes yeux. Merci enfin pour le soutien intellectuel et moral à de la rédaction de mon mémoire.)

Hvala socialnima delavcema Alainu in Françoisu ter socialnim delavkam Slyvie, Valerie, Sandrine in Christine za nepozabne pogovore, ki so bili zame pomemben vir učenja in priložnost za osebni razvoj na področju dela z občutljivimi etničnimi skupinami. Hvala za izpoved življenjskih zgodb, povezanih z obravnavano etnično populacijo, ki so se me močno dotaknile.

Hvala mentorju dr. Sreču Dragošu za vse pripombe, vodenje in pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Hvala prijateljici in osebni mentorici Ines Kokalj za vse nasvete in neizmerno pomoč pri pisanju in oblikovanju, ki so obogatili končni izdelek, ter za vso moralno podporo, ki sem jo potrebovala med samim pisanjem.

Hvala vsem Manušem, ki so me brezpogojno sprejeli v svoj osebni prostor, mi odprli vrata v svoje domove ter z menoj delili svoje izkušnje, brez katerih končno delo ne bi bilo tako.

Hvala moji družini za vso skrb, podporo in preganjanje k pisanju. Hvala moji mami za vso pomoč pri iskanju, izposoji in pošiljanju literature 1500 km proč.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Maša Baldassarra

Naslov naloge: Manuši v Srednjih Pirenejih

Kraj: Tarbes (Francija)

Leto: 2017

Št. strani: 163

Št. tabel: 5

Št. prilog: 8

Št. bibl. opomb: 1

Št. virov: 66

Št. slik: 15

Mentor: doc.dr. Srečo Dragoš

Ključne besede: integracija, asimilacija, etničnost, marginalizacija, segregacija, vključenost, izključenost, socialno delo s potujočimi ljudmi, socialna politika v Franciji, diskriminacija, pozitivna diskriminacija, direktno socialno delo

POVZETEK

Način romskega življenja mi je že od nekdaj pritegnil zanimanje, sprva zaradi različnih filmov, kot na primer film *Pastirci*, kjer sem odkrila stereotipne romantične podobe o temperamentnih Ciganih, ki so otrokom obljubljali nekakšno nenavadno svobodo, kasneje pa zaradi lažjega razumevanja samega načina življenja, ki ga Romi živijo, nasploh.

Tekom življenja v Franciji in skoraj vsakodnevnega srečevanja s tukajšnjimi Manuši sem imela priložnost odkriti del njihove edinstvene kulture, načina življenja, ki ga živijo in se tako močno razlikuje od našega, ter svobode, ki jim je pri vsem tem omogočena.

Osnovna tema diplomskega dela so Manuši v Srednjih Pirenejih. Vsebinsko sem se omejila na teorije, spoznanja, dogajanja in razlage, ki so jih predstavili in razvili tako domači kot tuji pisci, t. i. študije v povezavi z življenjskim stilom Manušev v Franciji, ki vključuje način njihovega življenja, delovanja, šolanja, socialno politiko in probleme, s katerimi se soočajo. V začetnem delu naloge se posvečam populaciji, družbi, ekonomiji in političnemu življenju Manušev, v končnem delu pa procesu izključevanja, območjem naseljevanja, socialni izključenosti, naravi in izvorom zavrnitev, diskriminaciji in socialni politiki v Franciji.

Z raziskavo želim bolje razumeti naravo zavrnitev, katere žrtev je populacija Manušev v Franciji. Zanimajo me obrisi in razvoj interakcij, ki se vsakodnevno pojavljajo med skupinami Manušev in večinsko družbo. Ugotoviti želim, s katero vrsto diskriminacije se spopadajo Manuši v Srednjih Pirenejih, možnosti zaposlovanja in šolanja, kateri problemi se pojavljajo glede na to, da živijo in potujejo v karavanah. Namen diplomskega dela je ovreči vse laži in negativne predstave o potujočih ljudeh, ki krožijo med francoskim prebivalstvom že stoletja.

V nadaljevanju diplomskega dela bom za izognitev ponavljanju za vrste Romov, ki jih obravnavam v diplomskem delu, uporabljala naslednje izraze: Cigani (fran. *tsigan*), potujoči ljudje (fran. *gens du voyage*) ali Manuši (fran. *manush*), vsa tri poimenovanja pa zavzemajo isto skupino Romov, ki jih obravnavam v raziskovanju.

Pravilna slovenska beseda, ki označuje potujoče Manuše, ki živijo in potujejo v karavanah, je beseda »*popotniki*«, vendar bom v diplomskem delu zaradi boljšega razumevanja uporabljala dobesedni prevod iz francoščine »*gens du voyage*«, to je »*potujoči ljudje*«.

INFORMATION ON THE THESIS

Name and surname: Maša Baldassarra

Title of the Thesis: Manush in Middle Pyrenees

Mentor: doc.dr. Srečo Dragoš

City: Tarbes (France)

Year: 2017

No. of pages: 163 **No. of tables:** 5 **No. of additions:** 8 **No. of sources:** 66

Keywords: integration, assimilation, ethnicity, marginalization, segregation, inclusion, exclusion, social work with traveling people, social policy in France, discrimination, positive discrimination, direct social work

Abstract

The Roma way of life always attracted my interest, initially due to movies such as »Pastirci«, where I discovered the stereotypical, romantic image of temperamental Roms who promised children a kind of unusual freedom, and later on due to my clearer understanding of the lifestyle that Roma people live in general.

Over the course of my life in France, where I met Roms on an almost daily basis, I had the opportunity to discover part of their unique culture and way of life that differs so greatly from ours, and all the freedom such a life brings them.

The basic theme of the thesis are Manush in Middle Pyrenees. In terms of content, I limited myself to theories, insights, developments and explanations that were discussed and developed by both local and foreign authors of various studies regarding the life style of Manush in France, ranging from their way of life, activities, education, social policy to the problems faced by Roma and Roma people in general. The initial part of this thesis is dedicated to topics such as population, society, economy and the political life of Manush while in the final part I discuss the process of exclusion, settlement areas, social exclusion, the nature and origin of rejection, discrimination, and social policy in France.

With my research I want to better understand the nature of the refusal whose victims are the Gypsy population in France. I'm interested in the contours and the development of interactions, which occur daily between groups of Manush and the mainstream society, I want to establish the type of discrimination faced by Manush in Middle Pyrenees, with regard to employment and education, the kind of problems they face given their nomadic life style. The aim of my thesis is to refute all the lies and negative perceptions about the Traveling people that have been circulating among the French population for centuries.

To avoid being repetitive in the continuation of this thesis, I will use the following terms while referring to the Roma people I am addressing in this work: Gypsy [tsigan], Traveling people [gens du voyage] or Manouche [manush]. All three denominations, however, are meant for the same group of Roma people covered by this thesis.

The proper Slovenian word to describe traveling Roma who live and travel in caravans is »Travelers«. However, for better understanding, I will use the literal translation of the french name »gens du voyage«, or »Traveling people«.

Mi smo tisto, kar ste vi naredili iz nas

(Yvan Pierrot)

»Iz vaše nevednosti je bilo rojeno to, kar smo.
Mi, omejeni v umazanem in smrdečem okolju,
med vašimi odpadki in čistilnimi napravami,
med vašimi avtocestami in vašimi potmi do železa.
Obravnavali ste nas kot pse,
a mi, naučili smo se lajati,
vendar pes je srečal volka in ptico.
Volk nas je naučil renčati in ptica nam je pokazala svobodo.
Sovražite nas, ker vas je strah volka, in naša svoboda vas dela ljubosumne.
Prevzeli smo družinski duh, ki vam tako manjka.
Svoboda nam je podarila voljo do življenja, medtem ko vas duši.
Preganjeni kot živali,
sužnji gospodov, izgnani v kolonijah,
deportirani v kampe, zažgani na grmadah
...
Utapljate nas v vaših predsodkih,
zavračate naše zaupanje v sencah vaše negotovosti,
ignorirate nas že stoletja.
Smo zaporniki vašega prisilnega jopiča.
Kaj vi veste o nas? Poleg tega, kar vam drugi pravijo.
Ali ste se nam približali?
Ste jedli kruh z naše mize?
Ali nas poslušate, vidite naše delo?
Ne!
Torej, zakaj nas tako obravnavate?
Vi pravite: imate obveznosti, ker ste francoski državljani,
vendar govoriti o naših pravicah za našo prihodnost ...
Ali so enake kot vaše?
Jih želite primerjati z našimi?
Vi imate osebni dokument, ki je veljaven deset let,
mi imamo dovoljenje za potovanja, ki je veljavno tri mesece.
Vi se lahko svobodno selite,
kupujete zemljišča, na katera postavljate hiše.
To zemljišče je vaše, do neskončnosti,
mi kupujemo zemljišča, na katera postavimo naše karavane.
Vendar moramo oditi v roku treh mesecev.
Ne več kot tri mesece na leto, to določa vaš zakon!
Mislim, da sem v teh primerih videl nekatere razlike in obstaja jih še več.
In vi, ste jih videli?
Več kot petdeset odstotkov je nepismenih pri nas. Zakaj?
Državno šolstvo ne igra svoje vloge.
Naše otroke pošilja na konec razreda.
Ali vemo, da bomo obdržali naše običaje, če se integriramo v vašo družbo?
Zakaj nas ločujete po naših posebnostih?
Ali bomo za vedno ločeni z jarkom?
Zaprli smo vrata.
Ali imate ključ, da jih odprete?
Dvomim, da ste pripravljeni ta trenutek.

*Poslušajte nas, brez strahu.
Glejte na nas brez pomilovanja, govorite z nami brez sovraštva.
Jaz sem le preprost potepuh na tej zemlji.
Potepanje mi je v krvi.
Mi vas ne presoјamo in ne obsoјamo,
vi presoјate in obsoјate sami sebe,
vi, ki ste začetniki človekovih pravic.
Pravic, ki ste si jih vi zamislili, vendar ste jih nesposobni upoštevati.
Strah pred tistimi, ki se ne ujemajo z vašim modelom življenja.
Ne poskušajte nas približati drugim, preden to ne storite sami med seboj.
Iz ranjenih smo postali uporniki*

*....
Potovanja so naš razlog za življenje.
Če nas boste prisilili, da prenehamo, boste ubili našo kulturo.
Naj si bodo to Manuši, Manuši, Romi ali Yehudi.
To govorim brez zamere in sramote.
To so preprosta dejstva preteklih in sedanjih obdobij.
Mogoče se bo vaš pogled na nas spremenil.
Naš se bo, če boste to želeli.
Ste nam pripravljeni podati roko?
Počakali bomo, da vi naredite prvi korak.
Oprostite nam, ker čakamo, vendar smo postali nezaupljivi.
Prevečkrat smo bili razočarani in prizadeti, da bi ponovno prvi podali roko.
Od vas je odvisno, ali lahko začnemo skupno prihodnost.«
(naš prevod)*

Kazalo

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	ROMI V SREDNJIH PIRENEJIH – POTUJOČI LJUDJE ALI MANUŠI?.....	1
1.2	MANUŠI V TARBESU.....	3
1.3	MANUŠI V FRANCOSKI DRUŽBI – KOMPLEKSNA IDENTIFIKACIJA MANUŠEV.....	5
1.3.1	POPULACIJA IN DRUŽBA MANUŠEV – KOMBINACIJA HETEROGENIH ELEMENTOV IN ZAVEDANJE NJIHOVE DRUGAČNOSTI	5
1.4	DRUŽINSKO ŽIVLJENJE IN IZOBRAŽEVANJE MANUŠEV – PROUČEVANJE KLANOV, POSEBEN PRISTOP ZA PREPOZNAVANJE ETNIJE..	8
1.4.1	ETIČNA PRIPADNOST	10
1.5	POLITIČNI PRISTOP – PRISTOP PREPOZNAVANJA MANJŠINE PRED PRISTOPOM PREPOZNAVANJA SKUPINE	11
1.5.1	SOCIALNA POLITIKA V FRANCiji	11
1.5.2	ETNIČNA SEGREGACIJA – POROČILO O RAZNOLIKOSTI OKOLJA	14
1.5.3	EKONOMIJA MANUŠEV – REVŠČINA	22
1.6	STANJE OBČIN – SKOZI PROCES IZKLJUČEVANJA	26
1.6.1	SEGREGACIJA V VASEH – OD ZGODOVINSKE SPREJETOSTI DO »PRIVILEGIRANIH« DOMOV S POMANJKLJIVIMI OSNOVAMI	26
1.6.2	GLAS MANUŠA – POVPRASEVANJE ZA BOLJŠO PRIHODNOST	28
1.7	SOCIALNA IZKLJUČENOST IN MARGINALIZACIJA	30
1.8	DISKRIMINACIJA	32
1.9	MITI IN PREDSDOKI O MANUŠIH V FRANCiji – Pravijo, da ...	34
1.9.1	Pravijo, da ...	35
1.10	POZITIVNA DISKRIMINACIJA.....	39
1.11	INTEGRACIJA ALI ASIMILACIJA?	41
1.11.1	INTEGRACIJA	41
1.11.2	ASIMILACIJA	42
1.12	ORGANIZACIJA SOLIDARNOST S POTUJOČIMI LJUDMI 65 – VPRAŠANJE STORITEV V PRAKSI	43
1.12.1	ZGODOVINA ORGANIZACIJE	43
1.12.2	ORGANIZACIJA ADAPGV	44
1.12.3	NAMEN ORGANIZACIJE SOLIDARNOST S POTUJOČIMI LJUDMI 65	45
1.13	KRATKA ZGODOVINA SOCIALNEGA DELA V FRANCiji	46
1.14	VKLJUČEVANJE IN DIREKTNO SOCIALNO DELO	47
1.14.1	ANTIRASISTIČNA TEORIJA V SOCIALNEM DELU	51

2	PROBLEM.....	53
3	METODOLOGIJA	55
3.1	VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE.....	55
3.2	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	56
3.3	POPULACIJA IN VZORČENJE	57
3.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	59
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	59
4	REZULTATI	61
4.1	REZULTATI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA S MANUŠKO POPULACIJO	61
4.2	OPISNI REZULTATI INTERVJUJEV.....	65
4.3	ODGOVORI NA ZASTAVLJENA VPRAŠANJA	84
5	RAZPRAVA	85
6	SKLEPI	92
7	PREDLOGI.....	95
8	UPORABLJENA LITERATURA	96
9	PRILOGE	100

SEZNAM SLIK

Slika 1. »Carnet de circulation« - Knjižica kroženja

Slika 2. »En France, les habitants des bidonvilles condamnés à l'exclusion « – V Franciji, prebivalci barakarskin naselij obsojeni na izključitev

Slika 3. Primer postaje, namenjene bivanju Potujočih ljudi

Slika. 3.1 Primer postaje, namenjene bivanju Potujočih ljudi

Slika 4. Trenutno prazno zemljišče (mesec avgust)

Slika 4.1 Vhod na trenutno prazno zemljišče

Slika 4.2 Naselitev družine na ozemlje v mesecu oktobru, ki je načeloma skozi celo leto prazno

Slika 5. Primer območja za nelegalno naseljevanje, sprehajalni park Sous ob reki Adur

Slika 5.1. Primer območja za nelegalno naseljevanje, sprehajalni park Sous ob reki Adur

Slika 6. Novo naselje Potujočih ljudi

Slika 6.1. Montažna hiša v Novem naselju

Slika 7. Primer manjšega zabavišnega parka za otroke, sprehajalni park Sous ob reki Adour

Slika 8. Francija in njenih 22 regij ter regija Srednjih Pirenejev, obkrožena z rdečo, obravnavana v raziskovalni nalogi.

Slika 9. » *Le droit et les faits*, Rapport national d'observatoire du Collectif National Droits de L'Homme RomEurope (2014)« - *Pravice in dejanja*, poročilo Nacionalne skupnosti za pravice ljudi RomEurope

Slika 10. 900 datotek Potujočih ljudi v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, nastanjenih v regiji Srednjih Pirenejev.

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 ROMI V SREDNJIH PIRENEJIH – POTUJOČI LJUDJE ALI MANUŠI?

V Franciji so Romi ločeni po skupinah glede na to, iz katerega dela sveta so prišli v Francijo. Tako ločujemo Rome, ki so prišli v Francijo skozi Centralno Evropo, Manuše iz Nemčije in Cigane, ki so prišli skozi morje v Španijo. Večina Romov živi na severu v pariškem delu, peščico jih najdemo tudi v Srednjih Pirenejih, v mestu Lannemezan. Manuše pa lahko najdemo v Srednjih Pirenejih, ki so tukajšnja tipična in najštevilčnejša populacija in so predmet moje raziskave.

Kdo so v resnici Romi?

»/.../ V resnici izraz pod istoimensko različico skupin združuje različne skupine posameznikov s skupnim izvorom s severozahoda Indije, ki so v Evropo in Ameriko emigrirale že pred stoletjem. Vse te skupnosti je mogoče razvrstiti pod imenom Cigani, vendar se izraz za veliko večino posameznikov (neromov) nanaša na negativen status /.../« (intervju, Jean-Claude Roumega, naš prevod).

Ime Romi je bilo izbrano s strani mednarodne romske unije (*L'Union Romani Internationale*) leta 1971 in se nanaša na skupno poimenovanje te populacije. Evropska unija in Svet Evrope sta kasneje uradno nadaljevala ta izraz. Romi kot izraz je generični izraz, ki ga tako kot Romi uporablja več uprav v Evropi. Zgodovinarji pa opozarjajo, da se tako imenovane populacije – 10 do 12 milijonov ljudi v Evropi, 6 milijonov v Evropski uniji – odlikuje v tri glavne skupine, in sicer:

- Romi iz Romunije, Bolgarije, Grčije, Slovaške, Srbije, Madžarske: po združenju Romi Evrope predstavljajo 85 % evropskih Ciganov. Njihov prihod v Francijo je v bistvu potekal v več migracijskih valovih: najprej v obdobju takoj po drugi svetovni vojni, nato leta 1970 in končno od leta 1990. Prihajajo iz iste vzhodne regije Evrope, vendar ni nujno, da imajo isto državljanstvo in vero ter isti upravni status. V Franciji živi od 15.000 do 20.000 Romov, 85 % je evropskih državljanov, predvsem iz Bolgarije in Romunije;
- Sinti in Manuši so nastanjeni v Italiji, Franciji in Nemčiji, predstavljajo 5 %

evropskih Manušev;

- Cigani (fran. *les Gitans*) ali Kale (fran. *Kalés*) živijo v Španiji, na Portugalskem in v južni Franciji, predstavljajo 10 % evropskih romskih ljudi.

Upoštevati je treba, da so nekateri Romi in Cigani zavrnili oznako »Romi«. Ko se je pojavil izraz »potujoči ljudje«, je upravna kategorija z zakonom z dnem 3. januarja 1969 ta izraz tudi uradno priznala. Tako se je veliko Romov in Ciganov preimenovalo v »potujoče ljudi«. Ustvarjen izraz se nanaša na ljudi, ki živijo več kot šest mesecev na leto »v karavanah«. Po podatkih organizacije za solidarnost s Cigani združene nacionalne zveze (*la Fédération nationale*) se njihovo število ocenjuje na okoli 400.000 ljudi. Po mnenju združenja so skoraj vsi francoski državljani.

Izraz Gypsy se prav tako v zvezi z Romi uporablja že zelo dolgo kot celota. Ta izraz se sklicuje na Bohemie z območja Srednje Evrope, ki so jo Romi dolgo časa prečkali, ter prav tako na bohemieske umetniške šole (predvsem pesnike in literarne) iz devetnajstega stoletja, za katere je značilen nesebičen način življenja in mišljenja (Arsène, 1990, naš prevod).

Besedna zveza potujoči ljudje se nanaša na niz manjših skupin, kot so Romi, Cigani, Manuši ali Jenihi, z različno tradicijo, religijo in zgodovino, ki pa se v Franciji in njenih javnih organih pogosto napačno uporablja. Populacija, ki jo obravnavam v tem diplomskem delu, se nanaša na skupino pod imenom Cigani in njeno podskupino Manuši, ki je razpršena v številnih državah in združuje od štiristo do petsto tisoč ljudi v Franciji (od osem do deset milijonov v Evropi). Zgodovina in rituali Manušev niso zapisani v prostoru in se ne hranijo v pisni obliki. Kljub splošnemu prepričanju, ki je še dandanes zelo močno in prisotno, nimajo svojega lastnega vodje in svoje politične strukture, ki bi zagotovila njihovo zbiranje. Vendar jih kljub zdravi pameti obravnavajo kot homogeno celoto, tako kot evropski organi, ki so jim podelili status »evropske manjšine«, torej so jim podelili pravice, ki so jih sestavili oni (Recommandation n° 1203 du Conseil de l'Europe, 1993, naš prevod).

V Franciji se za populacijo, ki jo obravnavam v diplomskem delu, uporabljajo trije izrazi: Cigani, potujoči ljudje in Manuši. Beseda Rom je za obravnavano populacijo preobširna. Vsi trije omenjeni izrazi zajemajo eno populacijo. Ker je izraz Cigan v slovenskem jeziku žaljiv, bom namesto dobesednega francoskega prevoda v nalogi uporabljala zgolj izraza Manuši in potujoči ljudje, razen na mestih, kjer besede nikakor ne morem nadomestiti, saj bi to

spremenilo sam pomen.

Zelo pomembno je poudariti, da se pomen oznake Cigan razlikuje v dojemanju le-te v Franciji in Sloveniji. Francoski Manuši so ponosni na svoje poimenovanje Cigani, popotniki oz. potujoči ljudje. Beseda Cigan za Manuše ni žaljiva, medtem ko oznaka Rom je. Med pogovorom z Manuši so sami sebe le redko imenovali Manuši in nikoli Romi. Manuši želijo, da se jih nikakor ne meša z oznako Romi. Namreč pod izrazi Cigani, potujoči ljudje in Manuši se nahajajo skupine ljudi, ki imajo urejen življenjski slog, prilagojen potovanju, imajo svojo kulturo in razvite družinske poklice, medtem ko se pod izrazom Romi nahajajo skupine ljudi, ki v Franciji večinoma živijo v neurejenih barakarskih naseljih, njihov stil življenja pa se močno razlikuje od tega, ki ga živijo Manuši.

Manuši, Nemanuši, socialni delavci in socialne delavke ... v pogovorih večino časa uporabljajo besedo Cigan (fran. *Tsigane*), ki je v Franciji v nasprotju s Slovenijo manj sporna. Na drugem mestu zelo pogosto uporabljajo besedo potujoči ljudje, ki se navezuje na nomadizem in njihov življenjski slog. Beseda Manuš se pojavlja le redko, kot sem že omenila, sem z besedo Manuš nadomestila besedo Cigan, da bi se izognila neželenemu pomenu v slovenščini.

1.2 MANUŠI V TARBESU

Večina Manušev v Franciji je samozaposlenih in integriranih, čeprav je »vidna manjšina« ostala napol nomadska, polovico le-teh praktično dela čez dan (v sadovnjakih, na tržnicah ...). Peščica njih je del mafijskih mrež (prostovoljno ali prisilno) in izvajajo kazniva dejanja: trgovina s kovinami, vključno s krajo električnih ali telefonskih kablov in železa, vlomi, kraje živine in kmetijskih pridelkov, žeparstvo in promet s prepovedanimi drogami (heroin v južni Franciji) in trgovina z ljudmi s prostitucijo.

V raziskavo sem vključila del regije Srednjih Pirenejev, del visokih Pirenejev. Bolj podrobno sem se poglobila v samo mesto, v katerem živim, mesto Tarbes, kjer je tudi prisotno največje število populacije, ki jo raziskujem. Pred izvedbo raziskave sem po pogovoru z otroki Manušev in domačini ugotovila, da so načeloma vsi otroci vključeni v mestne šole. V preteklosti in še dandanes so se nekatere občine spopadale s težavami na področju šolstva,

ki pa so jih do leta 2016 večinoma že odpravili, vendar ne povsem, saj je diskriminacija na tem področju še vedno prisotna. Problem še vedno ostaja pri izobraževanju otrok iz Manuških družin, katerih starši se aktivno selijo. To bom podrobneje razložila v sledečih poglavjih.

Kakor v nekaterih drugih evropskih državah, se tudi tukajšnji Manuši soočajo z nepravilnostjo pri zaposlovanju. Rizman (2005) pravi, da so pripadniki manjšin z diskriminacijo soočeni na vseh področjih vključevanja v družbo, kar njihovo integracijo vsaj upočasnjuje, če ne preprečuje. Ena izmed socioloških študij o položaju priseljencev v Franciji je pokazala, kako deluje diskriminacija pri vstopanju na trg dela. Od 100 prijavljenih kandidatov za neko delovno mesto so na razgovor povabili 75 kandidatov s »pravim« francoskim priimkom, med 100 kandidati z »nepravim« (na primer alžirskim) priimkom pa jih je do zagovora prišlo le 14, kljub temu da so bili za delo enako usposobljeni (Rizman 2005: 16).

Manuši se od drugih prebivalcev ločujejo po načinu dela, ki ga opravljajo. V mestu ni zaznati, da bi nekdo, ki je Manuškega porekla, delal v trgovini, nakupovalnem središču, medicini ali na višjih položajih. Prav tako niso vključeni v politično življenje oziroma ne zavzemajo političnih stališč. Urh (2012: 25) navaja, da Rome v številnih okoljih (predvsem na trgu zaposlovanja in v šolskem sistemu) vidijo in obravnavajo kot oviro. Pogoste so namreč izkušnje Romov, ki iščejo zaposlitev, da se pogovor pri delodajalcu ustavi takoj, ko ta izve za romski priimek. Etničnost kot izvirna klasifikacija potemtakem odločilno vpliva na položaj Romov v družbi, saj prevlada nad vsemi drugimi osebnimi identitetami, spretnostmi, sposobnostmi, znanjem, željami. S tem se ustvarja in ohranja njihovo drugorazrednost in strukturno izključenost (Urh, 2012: 25).

Brezposelnost romske populacije je glavni razlog za večino težav, s katerimi se srečujemo v vsakdanjem življenju; delo in zaposlitev nista pomembna samo zaradi pridobivanja sredstev za preživetje, pač pa sta tudi dejavnika socialnega vključevanja v družbo in osebne rasti (Klopčič in Polzer, 2003). V nadaljevanju bomo spoznali, kako pomembno je samostojno delo Manuških družin za njihovo dobrobit in svobodo, ki jim jo pri tem ponuja njihov način dela.

Menim, da so Manuši v Srednjih Pirenejih nekoliko bolj integrirani v družbo kot v nekaterih drugih evropskih državah, vendar za marsikoga ta integracija še zdaleč ni to, kar bi si želeli in za kar se Manuši borijo, je pa velik korak k temu. Razlog večje integracije lahko iščemo

v verjetnosti, da živimo v zelo majhnem mestu, in prepričana sem, da je problem integracije in nestrpnosti do te etnične skupine v večjih mestih večji, sploh ker večina družbe od njih pričakuje asimilacijo in ne integracije.

V Tarbesu je okoli 50.000 prebivalcev. Manuši so naseljeni na približno vsakih pet kilometrov. Možnosti, da jih srečaš, so vsakodnevne. V okolici, kjer živim, je njihovo prvo naselje oddaljeno en kilometer, nato lahko takih naselij naštejemo še vsaj deset. Večkrat dnevno se sprehodim mimo treh njihovih naselij, ki ležijo med reko Adour in eno najdaljših sprehajalnih poti v mestu. Pomembno je omeniti, da so območja, kjer so nastanjeni Manuši, večinoma lepo urejena.

1.3 MANUŠI V FRANCOSKI DRUŽBI – KOMPLEKSNA IDENTIFIKACIJA MANUŠEV

1.3.1 POPULACIJA IN DRUŽBA MANUŠEV – KOMBINACIJA HETEROGENIH ELEMENTOV IN ZAVEDANJE NJIHOVE DRUGAČNOSTI

Potujoči ljudje imajo v francoski družbi posebno mesto. Pomembne so natančne karakteristike drugačnosti te populacije. Proučevanje različnih ved, kot so sociologija, etnografija, epistemologija, nam pomaga umestiti kompleksnost Manušev v francosko družbo.

Slika potujočih ljudi je v družbi pogosto problematična in zelo oddaljena od realnosti. Razloge za to lahko najdemo v pozitivnih predstavah o Manuših, kot so: muzikanti na različnih prireditvah in porokah, umetniki, in predvsem v negativnih predstavah: družbeni devianti, lopovi, ljudje brez domov. Manuši imajo že od nekdaj problem pripadnosti in priznavanja. Družba jih ne priznava in jih zaradi njihovega drugačnega načina življenja odvrča.

Roumega (2001) opisuje, da je zaradi zmedenosti in nepoznavanja pomena besed, kot sta Manuši in potujoči ljudje, v družbi profesor in sociolog Arsène Delamon, ki je v svojem delu proučeval in se zavzemal za potujoče ljudi, leta 1990 od prvega ministra Francije Michela Rocardja zahteval, naj jasno umesti in opredeli potujoče ljudi v eno od naslednjih skupin:

- ena se nanaša na način življenja, ki ga Manuši živijo: potujoči ljudje;
- druga se nanaša na etnične karakteristike: Manuši.

Glede na ti dve opredelitvi je prvi minister populacijo, ki živi in se s svojimi karavanami premika skozi državo ter je skozi celo leto ali samo del sezone odvisna od neromskega prebivalstva, umestil v skupino potujočih ljudi (Roumega, 2001: 3).

Od tega ločujemo:

- skupine z indijskim poreklom, migrante iz Evrope in pripadnike več etnij: Seniti, Cigani, Manuši, Romi itd.;
- Jenihe (*Yenich*) z evropejskimi koreninami, ki so v 18. stoletju prevzeli navade in običaje Manušev;
- posameznike iz mešanih skupin, ki živijo v karavanah (na primer industrijski tujci).

Poročilo *Developper un reseau medico-social* iz leta 2001 ugotavlja, da gre za skupine ljudi z izrecno zvestobo in predanostjo svoji kulturi, ki se močno razlikujejo od neromskih, in da gre za skupino s posebnimi značajskimi navadami. Med seboj so skozi leta razvili strukturirano organizacijo okoli nomadizma s spoštljivo in spoštovano tradicijo ter z njihovim lastnim jezikom, ki se deli na več dialektov (narečij).

Mnogo sociologov se strinja, da je vsako posploševanje reduktivno in da obstaja okoli organizacije njihovega življenja ogromen mozaik.

Liégois (1978) je opisal tujce kot vsiljivce, ki so odkrili Francijo v 15. stoletju in vdrli v njeno družbo, v družbo, ki jo je država poskušala organizirati in nadzorovati. Nomadi brez imetja in domov so se soočili z lokalnimi skupnostmi, zakoreninjenimi na zaprtih območjih, kjer so zbujali strah, sum in zavrnitve domačega prebivalstva (Liégois, 1978 - n°4, naš prevod).

Iz teh skupnih dejavnikov izvira tudi identiteta Manušev, ki se še dandanes osredotočajo na raznolikost njihovega načina življenja. Nekateri od njih so veliki popotniki, drugi nikoli ne zapustijo ozemlja (postaje, kot jo imenujejo v Franciji), na katerem živijo. Nekateri so odvisni od samih sebe, spet drugi imajo razvite visoke medsebojne odnose z urejenimi življenjskimi pogoji, vendar mnogo od njih živi v veliki negotovosti. Njihova prebivališča

so načeloma karavane, barakarsko naselje, redko hiše.

Francozi pravijo, da ima vsak Manuški posameznik potovanje v krvi. Na potovanje so pripravljeni 24 ur na dan, sedem dni v tednu, kot da jim je to dejansko v genih. Vsak od njih ima svoj osebni dokument in od leta 2000 svojo knjižico potovanja, nekakšen potni list, vendar direktor organizacije Solidarnost s potujočimi ljudmi 65 Jean-Claude Roumega opozarja, da je ta način diskriminatoren, saj bi morali imeti Manuši tako kot Nemanuši enake potne liste, saj so vendarle francoski državljani. Vsako potovanje in njihovo gibanje mora biti zabeleženo na uradu mesta, iz katerega se selijo, in na uradu mesta, v katerega potujejo. S tem francoska politika sledi premikanju in seljenju potujočih ljudi.

Slika 1. *Carnet de circulation* – knjižica kroženja

Etnolog Williams (1984: 99) pravi, da če obstaja nek sistem socialne politike Manušev, je to sistem, ki se povezuje med dvema ključnima elementoma: brez Nemanušev (fran. *gadgés*) ni Manušev, ... brez Manušev ni Nemanušov. Celotna Manuška kultura je kombinacija enakih heterogenih elementov, vendar se mnogi s tem ne strinjajo, saj želijo ohraniti svojo verodostojnost in se ločiti od neromov in drugih skupin (Williams, 1984: 99, naš prevod). Vsako gibanje in njihove variacije so storjene z namenom, da se ločujejo od neromov. Za Manuše ni sprejemljivo, da se jih enači z ostalo družbo, za kar se odkrito borijo.

Družbe Manušev ne moremo samo sprejeti in jo integrirati, ampak je pomembno in potrebno tudi razumevanje njihove drugačne kulture. Velika večina družbe slabo sprejema tiste, ki so tuji njihovi kulturi. Način življenja, ki ga Manuši živijo, je za marsikoga nesprejemljiv in moteč.

1.4 DRUŽINSKO ŽIVLJENJE IN IZOBRAŽEVANJE MANUŠEV – PROUČEVANJE KLANOV, POSEBEN PRISTOP ZA PREPOZNAVANJE ETNIJE

Otroci so, kakor tudi v drugih kulturah, Manušem pravo bogastvo, za njih so sveti. V mnogih skupnostih otrokom posvečajo posebno pozornost, vse dokler ne dopolnijo polnoletnosti. Ob rojstvu vsak otrok dobi »gadgi« (Nemnuško) ime, se pravi dobi ime, ki ga uporablja javno. Vendar ob Nemnuškem imenu vsak otrok dobi še posebno ime, ki izraža njegove fizične ali psihične karakteristike. Matere se močno povežejo s svojimi otroki, vse dokler le-ti ne začnejo samostojno hoditi. Manuši imajo pri svojem načinu življenja ogromno svobode. Za razliko od ostale francoske populacije, ki ima ure prehranjevanja in spanja točno določene, Manuši spijo in jedo, kadar si to želijo, to jim omogoča tudi način dela, ki ga opravljajo, saj je večina samozaposlenih, tisti, ki so brezposelni, pa ostajajo doma, kjer skrbijo za dom in otroke. Ogromna svoboda je še posebej prepuščena njihovim otrokom.

Ko pridejo otroci v puberteto, je posebej dekletom prepovedan stik z moškimi Nemnuškega porekla, torej stik z *gadgijem*. Tukaj obstajajo stroga pravila, ki se jih morajo držati vsa mlada in še neporočena dekleta. Kakršno koli »mešanje krvi« je prepovedano. Mlada dekleta so tako močno varovana, pod okriljem moških v družini. Kljub temu se je ta trend v sedanjem času že nekoliko omehčal in v skupnosti lahko najdemo mešane pare. Z enim od takih parov sem tudi sama opravila intervju, ki je naveden v prilogi. Poroke med njimi so še dandanes med seboj dogovorjene s strani družin, kakršne koli demonstracije proti dogovorjeni poroki so prav tako strogo prepovedane.

V njihovih klanih vzgoja otrok ni dvojna (oče/mati) in se ne navezuje na vzgojo otrok – starš, kakor je to običaj v naši kulturi, ampak je otrok vzgajan s strani vseh odraslih v klanu. Otroku se ne prepoveduje ničesar in se ga pusti odraščati na način, da otrok opazuje vedenje odraslih,

ta pa ga nato s časom poskuša posnemati v želji, da bi bil enak svojemu klanu. Vzgajanje otrok je v Manuški družbi torej kolektivno početje (zapiski iz dela na terenu, 2016).

Identiteta posameznika se oblikuje skozi posamezne faze socializacijskega procesa. V največji meri se oblikuje v primarni socializaciji s posnemanjem občega drugega, kasneje pa sledi identifikacija posameznika s samim seboj, kar vključuje kulturne oz. družbene in individualne dimenzije (Lukšič-Hacin, 1999: 36). Govorimo o dveh vidikih identitete – individualnih in skupinskih. Oboji se med seboj prepletajo, dopolnjujejo ali si nasprotujejo. »Individualna raven se veže na gensko neponovljivost posameznika kot biološkega bitja, ki se dokončno uresniči v procesu inkulturacije/socializacije. Skupinska raven pa je povezana z neogibno potrebo človeka po pripadnosti neki skupini« (Lukšič-Hacin, 1999: 42). Skupine odraslih s svojim obnašanjem kažejo navade in prepovedi v skupini, otroci pa jih nato z opazovanjem posnemajo in so za pričakovano obnašanje nagrajeni. Manuši svojih otrok ne kaznujejo in jih ne postavljajo pred odločitve, temveč jim pustijo možnost proste izbire.

Formoso (1984) pravi, da se otrok ni dolžan prilagoditi rednemu ritmu življenja, določenemu arbitrarno. Starši pogosto uporabljajo prepričanja in pogovor namesto uporabe sile ali materialnih sankcij. Otrokom pustijo možnost protestirati proti sprejetim odločitvam staršev, dajo jim možnost izraziti svoje iskreno mnenje, prav tako pa jim dajo možnost neovirano izraziti materialne potrebe. Tako ravnanje je kolektivno in v skupini popolnoma normalizirano (Formoso, 1984: 65, naš prevod). To »kolektivno materinstvo«, ki ga definira Formoso, je nagnjeno k velikodušnosti in spodbuja spontanost odgovorov, ki jih odrasli dajejo na zahteve okoli njih.

Fantje in dekleta se v času pubertete začnejo razlikovati tako pri izvajanju nalog kot pri njihovih vlogah v skupini glede na njihovo sposobnost. Fantje se brez izgovorov najdejo v zunanjem okolju, kjer njihova svoboda z leti narašča. Dekleta pa po nasvetu svojih mater aktivno sodelujejo v vsakodnevnih življenjskih opravilih (vzdrževanje karavan, priprava obrokov, skrb za brate in sestre ...) in so predmet družbenega nadzora, varovane s strani vseh v skupini, z absolutnim namenom, da ostanejo device vse do poroke. Vsako dejanje, ki bi lahko ogrozilo njeno nedolžnost, s tem ogrozi njeno čast in čast celotne družine, tega se Manuši skrbno izogibajo (Zapiski iz dela na terenu, 2016).

»/.../ Vendar pa danes razvoj kaže, da se poroke mladih Manušev organizirajo čedalje bolj

pozno, ženske so čedalje manj nadzorovane in s tem bolj svobodne, lastnosti in funkcije moških in žensk so manj izrazite /.../. Družina temelji na vsakodnevnem in stalnem življenju v skupini, izobraževanje ni glavnega pomena, učenje pa je kolektivno in avtomatsko. Tak način in pristop življenja se sooča in nasprotuje institucionalnim organizacijam, kot so šole, uprave in razna podjetja. Mit o vodji Manušev, ki klan vodi in ureja, je pogosto red domišljije in prepričanj globalne družbe. Poleg tega so z ekonomsko krizo in socialnimi spremembami, ki so jih doživeli v zadnjem času, povzročile slabo notranjo povezanost Manušev med seboj. Posledica tega je pojav raznih nesoglasij med njimi samimi, ureditev v skupnostih je manj, kazniva dejanja pa se množijo /.../« (intervju, Jean-Claude Roumega, naš prevod).

1.4.1 ETIČNA PRIPADNOST

Etnija je pomemben dejavnik, ki opredeljuje človekov položaj v družbi. Je skupina ljudi, ki jih povezuje skupna kultura, po kateri se razlikuje od drugih, in zavest o skupni kulturni povezanosti in pripadnosti. Etnična pripadnost je pomemben del skupinske identitete in je po navadi močno čustveno obarvana ter nastopa kot dejavnik pripisanega družbenega statusa, ki določa položaj posameznikov in posameznic v stratifikacijskem sistemu družbe. Prepričanje o skupnem izvoru daje etnični identiteti še dodaten čustven naboj. Etnične skupine imajo visoko stopnjo lojalnosti, svoje ljudske običaje, navade, moralne kodekse in načine sklepanja porok (Lajhar, 2015).

Ljudje se zanašajo na obstoječe kategorije o etničnih skupinah, ki pa pogosto temeljijo na predsodkih in stereotipih. Stereotipi o Romih se najpogosteje osredotočajo na njihovo »drugačno« kulturo, ki jo večinski diskurz opredeljuje kot »drugačen« način življenja (nomadstvo, »življenje na račun države«), običaje (nehigiena, nečistoča) in predpostavljene drugačne »rasne« značilnosti (neprijeten vonj, temna polt in črni lasje, intelektualna oviranost (Urh, 2008: 16).

Večina sodobnih antropologov trdi, da meje med različnimi etničnimi klasifikacijami niso toge in prehodne, pač pa družbeni svet vidijo kot kompleksen in nestalen. Večina definicij razlaga etničnost kot različno klasifikacijo ljudi in opredeljevanja razmerja med njimi; gre za delitev na »nas« in »njih«, vsaj dve skupini ljudi, med katerima poteka interakcija (Hylland Eriksen, 2002: 19).

Posameznik je pripaden skupini, ko poteka interakcija »med posameznikovim občutkom identitete, privrženostjo skupini in pripravljenostjo te skupine, da njegovo identiteto prepozna in (ne)sprejme, pri čemer mu predpiše tudi določen položaj« (Lukšič-Hacin, 1999: 42). Ko se posameznik počuti pripadnega, postane tudi lojalen. Lojalnost posameznikov skupaj z istimi simboli, miti, legendami, govoricami, rituali in ceremonijami pa zagotavlja kontinuiteto skupinske identifikacije (Lukšič-Hacin, 1999: 42–43).

1.5 POLITIČNI PRISTOP – PRISTOP PREPOZNAVANJA MANJŠINE PRED PRISTOPOM PREPOZNAVANJA SKUPINE

»/.../ Manuši se s svojimi posebnimi značilnostmi že 500 let sistematično razlikujejo in kot smo lahko videli, so že od nekdaj proti integraciji v francoski sistem /.../« (intervju, Jean-Claude Roumega, naš prevod).

1.5.1 SOCIALNA POLITIKA V FRANCIJI

Socialna politika je sistem prizadevanj in ukrepov države, družbe in posameznikov za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer ogroženih družbenih skupin in posameznikov (Kresal, 1998: 11). Francija je v socialni politiki na samem evropskem vrhu s tako rekoč urejeno socialno mrežo, znana je po tem, da finančno poskrbi za ljudi, ki so »socialno šibkejši«, čeprav pravijo, da ta status v Franciji mnogo ljudi izkorišča in bi se na tem področju definitivno morale nekaj spremeniti. Ne želim pa trditi, da državo izkorišča tudi romsko oziroma v našem primeru Manuško prebivalstvo, saj bomo v nadaljevanju spoznali, da v bistvu nimajo drugih možnosti, saj jim jih država dejansko ne ponuja. Flaker (2012) pravi, da lahko socialno politiko razumemo v smislu politike v ožjem pomenu besede, kot igro interesov in moči med političnimi akterji, katerim končni cilj je oblast.

Če pogledamo sam razvoj zdajšnje socialne politike v Franciji, se moramo vrniti v leto 1982, ko je Bertnard Schwartz po mnogih srečanjih z družbenimi akterji na terenu in z lokalnimi misijami zasnoval program, ki se je nato razvil po vsej državi in velja še danes. Schwartz se je podal v mesta s stanovanjskimi, zdravstvenimi in zaposlitvenimi problemi ter tam

ustanovil organizacijo zaposlovanja, takratno nacionalno agencijo za zaposlovanje in sedanji Pôle Emploi (zavod za zaposlovanje). Sama socialna politika v Franciji se je v primerjavi z drugimi državami razvila dokaj pozno, šele leta 1941, in sicer z zakonom, ki je prepovedoval zaposlovanje otrok, mlajših od osem let. Najprej se je pojavila politika dela (zaščita delavcev v velikih razvijajočih se panogah), politike socialnega zavarovanja, zaposlovanje in poklicno usposabljanje. Od leta 1980 so se razvile omenjene vzporedne politike: politike proti revščini in izključenosti, politika integracije priseljencev, mestna politika ipd. (Join-Lambert, 2010, naš prevod).

Poročilo CNDH Romeurope, ki je bilo izvedeno leta 2014, prikazuje, da je bilo veliko število Romov v preteklosti neustrezno obravnavanih, s francoskega ozemlja so bili izgnani neprimerno ali nezakonito, veliko jih je bilo upravno pridržanih. Mnogi vlagajo veliko energije, da bi razvili strategijo do dostopa njihovih pravic (dostop do bančnega računa, pravnih pravic in pomoči ter prostovoljne pomoči), vendar se pogosto soočajo z diskriminatorno prakso, kršitvami njihovih pravic in zapletenimi ter nezakonitimi postopki. Poročilo omenja tudi diskriminacijo na izobraževalni ravni, saj institucije ne naredijo dovolj v smeri romskih otrok, saj še vedno mnogo občin, zlasti v večjih mestih, zavrača izobraževanje le-teh. Te razmere zahtevajo močno mobilizacijo zainteresiranih strani, da bi na usklajen način preprečevale nastanek takih situacij in zagotovile takojšnje in učinkovite zaščite žrtev.

V nadaljevanju bom omenila pozitivne plane, ki pa jih država pomanjkljivo uresničuje. To trditev lahko najlažje ponazorim ravno z omenjenim poročilom CNDH Romeurope, ki pravi naslednje:

»Kot je razvidno iz številnih lokalnih eksperimentov in pobud, predstavljenih v tem poročilu, obstajajo konkretne in včasih preproste rešitve vseh opisanih težav, vendar se zaradi pomanjkanja politične volje za njihovo izvajanje, skupaj z izvajanjem diskriminatornih ukrepov na podlagi tega preprečuje nastanek učinkovitih in spoštljivih političnih pravic. Zato se razlika med pravom in resničnostjo povečuje v škodo ljudi, ki so že marginalizirani in ranljivi« (<http://www.romeurope.org/>, naš prevod).

Slika 2. Prebivalci barakarskih naselij v Franciji, obsojeni na izključitev (*En France, les habitants des bidonvilles condamnés à l'exclusion*)

Zadnja gospodarska kriza je pripeljala do hitrih, a nevarnih rešitev pri vprašanih manjšin. Francija je med letoma 2007 in 2010 pod predsednikom Nicolasom Sarkozyjem iz države izgnala na tisoče Romov (Whitaker 2010 v Jamnik 2012). Šlo je za Rome, ki so se v državo preselili v zadnjih letih in desetletjih, in ne za tiste, ki tam živijo že stoletja. Sarkozy je svoj vzpon v politiki vsa leta gradil na zagotavljanju varnosti in si s spornimi potezami nabiral politične točke. Ko ga je sredi leta 2010 doletel največji padec podpore v javnosti, se je zatekel k isti metodi in javno razglasil, da so romska naselja leglo prekupevanja, prostitucije in izkoriščanja otrok (Moran 2010 v Jamnik 2012). Kmalu zatem je francoski notranji minister izdal okrožnico in odredil, da je treba v treh mesecih odstraniti 300 nezakonitih naselij, predvsem romskih. Sredi avgusta istega leta je policija podrla in z zemljo zravnila eno največjih romskih naselij v območju Pariza. Okoli 100 Romov, ki so živeli tam, so namestili v začasna bivališča, v primeru, da zapustijo državo, pa odraslim ponudili 300 evrov, otrokom pa 100 evrov. Tiste, ki so v to privolili, so z letalom poslali v Romunijo in Bolgarijo. Kmalu zatem je podpora francoskemu predsedniku znova nekoliko narasla. Številne nevladne in romske organizacije so ostro protestirale in predsedniku očitale zlorabo izгона novo naseljenih Romov v politične namene, a brez uspeha. Na gluha ušesa je v Franciji naletel tudi poziv odbora Združenih narodov za boj proti rasni diskriminaciji, da naj opusti množične deportacije Romov, ostra obsodba evropske komisarke za pravosodje, ki je izgon skoraj tisoč Romov označila za sramoto in ga primerjala z odnosom vichyjske Francije

do Judov med drugo svetovno vojno, pa je sprožila ogorčen francoski odziv in zanetila diplomatski spor. A Evropska unija zoper Francijo ni ukrepala, francoski predsednik pa je napovedal, da se bo izgon Romov nadaljeval (Vučina Vršnak 2010, Mašanović 2010; STA 2010; TV Slovenija 2010; Moran 2010 v Jamnik 2012).

Espring-Andersen (1992) Francijo skupaj z Nemčijo, Avstrijo in Italijo uvršča v konzervativno-korporativistični sistem blaginje, saj trdi, da v teh državah nikoli ni prevladovala »liberalna obsedenost tržne učinkovitosti« (Espring-Andersen, 1992: 11).

1.5.2 ETNIČNA SEGREGACIJA – POROČILO O RAZNOLIKOSTI OKOLJA

Etnična segregacija je fizično in prostorsko ločeno bivanje pripadnikov in pripadnic različnih etničnih skupin (Lajhar, 2015).

Poročilo območij, kjer živijo potujoči ljudje, se razlikuje od poročila območij, kjer živi večina francoskih družin. Od malih nog so Manuški otroci navajeni »nestabilnosti« in odprtega prostora. Od dneva, ko otrok shodi, lahko svobodno izbira, ali bo v karavani ali na prostem. Odrasli poskrbijo, da lahko otroci krožijo nemoteno po vsem območju, na katerem bivajo. Območja so po navadi ob večjih rekah, obkrožena z naravo. Demografska revolucija se je prilagodila glede na njihove nove sociološke trende: velikost družin se zmanjšuje, zaradi vse večje starejše populacije je tveganje za drugačen način življenja še večje.

Roumega (2001) pravi, da danes lahko te spremembe opazimo v njihovem delovanju, življenjskem prostoru in v različnih situacijah, ki variirajo:

- segregacija, ki ne dopušča izbire in je posledica gospodarskega nadzorovanja in osiromašenja družin, torej diskriminacije;
- mobilnost številnih družin je omejena na vire, razvoj gospodarske dinamike ter družinskih praznovanj in verstva;
- čas postanka se razlikuje med mestom in podeželjem, postanki so daljši na območjih s sejmi, tržnicami, trgatvami ... Na nekaterih območjih se ne ustavljajo, ampak jih samo prečkajo;
- zaradi urbanizacije mest je vse manj območij rezerviranih za potujoče ljudi,

le-ti se soočajo z neurejenimi prostori, ki niso namenjeni in primerno opremljeni za njihovo bivanje, poleg tega je vse več ljudi do Manušev netolerantnih.

Roumega (2001) v svojem poročilu prav tako navaja, da je pravni okvir čedalje bolj restriktiven, razlike med zakonom o območjih bivanja Manušev in zakonom o njihovih aktivnostih so vse večje, le-ta pa ni prilagojen načinu njihovega življenja.

Zakon št. 90–499 iz leta 1990 v 28. členu zahteva, da se najbolj prikrajšanim v skupnosti, kjer je več kot 5000 prebivalcev, dodeli območje za bivanje, vključno z elektriko in vodo. Prebivalstvo karavan ni prepoznano kot tako, za katero bi veljalo običajno pravo – Droit commun (stanovanjski dodatek, krediti ...).

Zakon št. 2000–614 je leta 2000 razveljavil 28. člen iz prejšnjega zakona, ker le-ta nikoli ni deloval. Novi zakon navaja, da mora vsako mesto, brez izjem, delovati v skladu »dobrodošlice« potujočih ljudi, ki potujejo s karavanami. Občine z več kot 5000 prebivalci morajo v sheme območja vključiti javne prostore, namenjene in rezervirane zgolj potujočim ljudem. Zakon št. 2 poleg omenjenega zahteva tudi, da vse občine omogočijo njihovim otrokom vključitev v šolstvo, dostop do zdravstvenih storitev in prost dostop do ekonomičnih aktivnosti (Roumega, 2001: 11, naš prevod).

Novi zakon predpisuje, da morajo občine navedene obveznosti realizirati najkasneje v 18 mesecih po objavi zakona. Od tega se je zakona držalo le 15 občin, ostale občine so se soočile s konfliktom med mestno hišo, administracijo in potujočimi ljudmi. Občine se niso pripravile na sprejemanje zakona in njegovega predpisanega postopka za izvedbo sprememb na območjih. Ko pa so to storile, so v spremembe vključile le območja, namenjena potujočim ljudem, brez drugih predpisov, ki jih zakon zahteva (elektrika, voda, dostop do dela ...) (Zapiski iz dela na terenu, 2016).

V Franciji lahko najdemo več načinov naseljevanja:

- značilne postaje naseljevanja so območja (pogosto parkirišča), kjer lahko potujoči ljudje parkirajo svoje karavane ob električnem priključku, ki jim ga zagotavlja občina. Te postaje so večinoma blizu kmetijskega območja, ki jim omogoča shranjevanje kovin, košar ipd.;
- kolektivni zakon o javnih parkiriščih predstavlja 70 parkirišč v Srednjih Pirenejih, določena v letu 1960, ki vsebujejo tudi več ali manj potrebno opremo za bivanje

(priključek za vodo in elektriko);

- za potujoče ljudi so značilna tudi »divja« parkirišča, ki so slabo upravljana in kjer ni zagotovljene vode, elektrike in sanitarij. Taka območja lahko najdemo v bližini bolnišnic, verskih dogodkov in močnih sezonskih dejavnosti.

Slika 3. Primer postaje, namenjene bivanju potujočih ljudi.

Slika 3 prikazuje območje, ki je med bolj opremljenimi v Tarbesu. Leži ob reki Adur, vsaka karavana je nameščena ob hiši, ki jo je postavila občina in v kateri se nahaja manjša kuhinja, stranišče, v nekaterih primerih tudi pralnica. Manuši, ki bivajo na prikazanem območju, spadajo med »sedeče«, saj se med letom načeloma ne selijo in na tej postaji živijo že leta. Na območju je nastanjenih okoli deset karavan. Postaja je namenjena potujočim ljudem, ki dejansko potujejo. Kot vidimo, v tem primeru temu ni tako, saj se je ta skupina Manušev na to območje naselila za stalno, kljub temu da imajo dovoljenje za bivanje na eni od takih postaj največ tri mesece na leto. S tem se pojavi problem, saj skupine Manušev, ki ne potujejo več, zavzamejo območja in prostore potujočim ljudem, ki potujejo skozi mesto in katerim so ta postajališča dejansko namenjena. Ker je takih območij v Srednjih Pirenejih le 70, ostalim aktivno potujočim Manušem ne preostane drugega, kot da se namestijo na divja območja.

Slika 3.1. Primer postaje, namenjene bivanju potujočih ljudi.

Na sliki 3.1 vidimo, da se je skupina Manušev, ki je na tem območju živila nekaj let, zaradi neznanega razloga po več kot treh letih bivanja na tem območju odselila.

Slika 4. Trenutno prazno zemljišče (mesec avgust).

Slika 4.1. Vhod na trenutno prazno zemljišče.

Sliki 4 in 4.1 prikazujeta redek primer praznega zemljišča v lasti skupine Manušev, ki med letom potujejo skozi mesto Tarbes, kjer se ustavijo le za nekaj tednov ali mesecev. Načeloma so njihova ciljna destinacija mesta, od Tarbesa oddaljena nekaj kilometrov, v katerih se odvijajo evangelistična romanja.

Slika 4.2. Naselitev družine na prej prazno ozemlje (mesec oktober).

Slika 5. Primer območja za nelegalno naseljevanje, sprehajalni park Sous ob reki Adur.

Slika 5.1. Primer območja za nelegalno naseljevanje, sprehajalni park Sous ob reki Adur.

Sliki 5 in 5.1 prikazujeta tipično divjo območje, kjer se vsako leto v mesecu juniju in juliju nelegalno namesti na stotine karavan. Ti aktivni potujoči ljudje pridejo s severa Francije in štejejo okoli 100 družin. V občini ta nastanitev vsako leto povzroča nemire med domačini in Manuši s severa. Na območju ni sanitarij, zaradi tega je okolica, ki je skozi celo leto polna sprehajalcev, tekačev in kolesarjev, polna njihovih iztrebkov. Te skupine Manušev ne spoštujejo javnih površin, tako vsako leto za sabo pustijo onesnaženo okolje in polomljene ograje, s tem pa v očeh domačinov povzročajo še slabše mnenje o Manuših, ki dejansko živijo v mestu in so zgledni meščani, domačini pa jih kljub temu obsojajo, češ da so vsi enaki. Vsako leto v dogodek posreduje tudi občina z županom in organizacija S.A.G.V. 65 (Solidarité Avec les Gens du Voyage 65) kot mediatorja, vendar proti temu ne naredijo koraka k izboljšanju. Manušem izrečejo dobrodošlico in jih ne preganjajo iz parka, saj se zavedajo, da drugje ni prostora za nastanitev tako ogromnega števila karavan ter da bo njihova nastanitev trajala največ dva tedna, nato pa bodo odpotovali v sosednja mesta.

Vsak korak proti Manuški družbi pomeni priznavanje raznolikosti lokalnih razmer, potrebe po skupnem prepoznavanju vseh razmerij, ki je vtakano med družinami, in krajem, kjer bivajo. Intervencija v njihovo okolje zahteva razumevanje tega zapletenega družbeno-

prostorskega koncepta, poligona življenja, katerega primarni interes je slediti omrežju in približati vsako družino (Humeau Jean-Baptiste, 1996, naš prevod).

Razmerja na nekaterih območjih Francije so glede parkirnih mest katastrofalna. »Razmere življenjskih pogojev, ki veljajo za Manuše na določenem zemljišču, so provokacija glede higienskih pravil in spoštovanja do njih,« pravi dr. J. C. Guiraud, predsednik društva Solidarnost do Manušev Toulouse. Barakarska naselja, ki nimajo nič zavidati nekaterim barakarskim naseljem v tretjem svetu, morajo postati cilj rehabilitacije. Obravnavati se morajo v okviru zakona, ne da bi s tem izolirali druge oblike življenja navadnih ljudi.

Med opravljanjem raziskave sem se z direktorjem organizacije S.A.G.V. 65 (Solidarité Avec les Gens du Voyage 65) odpravila v eno redkih Manuških naselij v Tarbesu, kjer imajo družine možnost prebivati v hišah, ki so bile zgrajene med projektom, ki ga izvaja omenjena organizacija. Organizacija ima v bližnji prihodnosti namen razširitve projekta, ki vključuje gradnjo hiš v različnih naseljih okoli mesta Tarbes. Trenutno je v naselju postavljenih osem montažnih hiš, hiše so opremljene s pohištvom in belo tehniko ter zajemajo dnevno sobo, dve spalnici, kuhinjo, kopalnico in vrt. Med obiskom so mi družine s ponosom razkazale njihova prebivališča, ki so zelo čista in urejena. Ker pa Manuši nikakor ne morejo iz svoje kože, ima vsaka družina ob hiši nastanjeno še karavano, za primer, da bi morali odpotovati.

Slika 6. Novo naselje potujočih ljudi. Na levi montažna hiša, na desni karavana.

Slika 6.1. Montažna hiša v novem naselju. Trenutno prazna, saj so najemniki hiše odpotovali na sever Francije za nedoločeno obdobje.

Na sliki 6.1 lahko vidimo novo montažno hišo, ki je trenutno prazna. Družina, ki je najemnik hiše, je odpotovala za več mesecev. Mnogim Manušem v naselju se to početje ne zdi pravično in pravijo, da ni prav, da hiša sameva, saj si mnogo družin želi bivati v novem naselju. Direktor je domačinom razložil, da vsaka družina plačuje najemnino in ima pravico odpotovati, kot imajo to pravico vsi, tako Manuši kot Nemanuši.

1.5.3 EKONOMIJA MANUŠEV – REVŠČINA

Skozi čas so potujoči ljudje na obrobju gospodarstva razvili znanje v obliki storitev. Skozi neverjetna prilagajanja različnim dejavnostim oz. storitev so prevzeli delo, ki ga neromska družba pogosto zanemarja.

Posebne značilnosti ekonomske aktivnosti potujočih ljudi lahko opišemo z naslednjimi petimi primeri:

- vsestranska aktivnost: potujoči ljudje so glede dela vsestranski, imajo zmožnost skupinskega dela glede na letni čas in kraj bivanja;
- neodvisnost: vsak od njih je samostojen gospodar, združenje posameznikov jim omogoča vzpostavljeno enakost in pravično delitev dobička. Delo se smatra kot potrebno in ne kot cilj, brez določenega delovnega časa, ki dopušča del pomembne

svobode. Poročilo Delamona (1990) navaja, da je v imenu te vrste filozofije in ekonomije ta konstitutivni element najbolj pomemben sestavni del Manuške identitete;

- družina: družinska skupina je osnovna ekonomska enota, je osnova, ki vodi do združenja, vzajemne pomoči in je pomembnejša od vseh ostalih problemov;
- potovanja: gospodarstvo te populacije poteka vzporedno ob nomadstvu. Njihova potovanja so odvisna od drugih klanov in njihove nasičenosti v okolici ter dela, ki ga že nastanjene skupine trenutno opravljajo. Ti premiki so pogosto odvisni od dela, ki ga trenutno ponuja tržišče v določenem okolju (tržnice, kmetije ...);
- narava dela, ki je prav tako specifična: sprejemanje raznih spontanih opravil, delo na prireditvah in sejnih, delo v zabaviščnih parkih, prodaja oblačil in raznih predmetov na tržnicah, boljši trg, delo na kmetijah, prodaja avtomobilov, sezonsko delo v tovarnah, sezonsko delo v sadovnjakih ...

Slika 7. Primer manjšega zabavišnega parka za otroke v lasti štiričlanske družine Manušev, sprehajalni park Sous ob reki Adour.

Na sliki 7 vidimo primer Manuške družine, ki potuje in živi sama. Družina šest mesecev na leto potuje in se ustavlja v različnih mestih po Franciji. Načeloma so njihovi postanki odvisni od števila obiskovalcev zabavišnega parka.

Roumega (2001) pravi, da gospodarske in družbene spremembe razkrivajo občutljiv položaj potujočih ljudi, ki dopušča izkoriščanje šibkosti njihove dejavnosti. Postindustrializacija in nova ekonomija sta dosegli neusmiljen način, kako izkoristiti ogromno število Manušev (izguba gospodarskega zagona, globalizacija, zapletene zakonodaje, izseljevanje s podeželja, industrijska konkurenca), ki vodi do trajnejše segregacije, ki ne dopušča izbire. Poleg tega intenzivna urbanizacija mest ustvarja izpad območij (postaj, namenjenih za potujoče ljudi), ki le-te še bolj odrija stran od mest in gospodarskega življenja (Roumega, 2001: 14, naš prevod).

Izseljevanje s podeželja in mehanizacija sta pripeljala do velikega izpada strank. Obrt se je zmanjšala, konkurenca uvoza po nizkih cenah, prodaja na debelo in razvoj servisov s storitvami so izrinili delovna mesta potujočih ljudi. Potujoči ljudje so danes močno odvisni, medtem ko dejavnost z zabavišnimi parki močno upada zaradi težkega dostopa do območij, ki so bila včasih namenjena za to dejavnost, sedaj pa jih občina izrablja v druge namene.

Biti v manjšini in težek dostop do dela vodita do odvisnosti Manušev, ki se ne morejo zanašati samo na notranji trg in so za preživetje odvisni od ekonomije okolja, v katerem živijo, ki se je v zadnjih letih tako močno spremenilo, da je vodilo do osiromašenja mnogih družin in njihove odvisnosti na najnižji ravni (Roumega, 2001: 15, naš prevod).

»/.../ Vidimo lahko, da ta sociološka in politična analiza vodi do zapletenega odnosa med Manuško in francosko družbo. Ti odnosi so se razvijali skozi leta in leta in niso bili vedno ugodni za Manuško družbo. Ob začetku 19. stoletja se je že tako občutljiva situacija z Manuši ob povečanju rasističnega gibanja še povečala. Od leta 1925 pa vse do leta 1969 so bili Manuši (Romi in druge manjšine) predmet močnega nadzora, dodeljen jim je bil obvezen osebni dokument, ki je tako ločeval te etnične manjšine od ostale večine. Njihova značilna potovanja so bila močno omejena in potlačena. V času druge svetovne vojne je bilo od 200.000 do 400.000 Manušev pregnanih in iztrebljenih s strani nacistične Nemčije. Kljub temu neprijaznemu okolju so Manuši, zahvala njihovi kulturi, ostali odporni. Zagotovitev stabilnosti je še dandanes v veliki negotovosti. Kar zahtevajo od družbe, je le rešitev, da lahko mirno živijo vsakodnevno življenje na način njihove kulturne posebnosti. Za doseganje ciljev, ki bi krepili njihov status, moramo začeti od spodaj navzgor, se pravi moramo krepiti tiste statuse, ki so trenutno najnižje. Tem manjšinam moramo ponuditi določeno zaščito, saj ne morejo biti vedno »grešni kozli«, zavrženi in preganjani s strani družbe /.../« (intervju,

Jean-Claude Roumega, naš prevod).

Integracija te populacije v družbo je bila posodobljena skozi inovativne pobude na številnih področjih. Vendar mora biti soglasje dorečeno na obeh straneh, tako na strani Manušev kot na strani ostale družbe. To poteka ob medsebojnem razumevanju in priznavanju. Za medsebojno razumevanje, sožitje in mediacijo med družbo Manušev in družbo v okolju skrbi organizacija Solidarnost s potujočimi ljudmi 65 (L'association Solidarité avec les gens du voyage 65). Omenjena organizacija se osredotoča na servis potujočih ljudi v regiji št. 65 v Franciji. Številka 65 označuje občino Srednjih Pirenejev. Analiza, ki jo organizacija navaja in jo bomo omenjali kasneje, obsega prebivalstvo v občini s številko 65 in ne zavzema situacije na celotnem francoskem ozemlju, ki šteje kar 96 občin v 22 različnih regijah.

Slika 8. Francija in njenih 22 regij ter regija Srednjih Pirenejev (obkrožena), obravnavana v raziskovalni nalogi.

1.6 STANJE OBČIN – SKOZI PROCES IZKLJUČEVANJA

1.6.1 SEGREGACIJA V VASEH – OD ZGODOVINSKE SPREJETOSTI DO »PRIVILEGIRANIH« DOMOV S POMANJKLJIVIMI OSNOVAMI

Srednji Pireneji ležijo v regiji, ki je znana po gorskem turizmu in tipičnih podeželskih naseljih. Slednja lastnost lahko razloži ogromno prisotnost Manušev in Manuške etnije na obravnavanem območju, ki je razpeto med podeželjem in potujočimi ljudmi – plodne žetve, izdelava kmetijskih orodij, košar in posteljnine.

Hipoteze o privilegiranosti Manušev v Srednjih Pirenejih so napredovale: sveto mesto Lurd, ki leži na meji s Španijo in Pireneji, je atrakcija mnogih katoliških Manušev. Med drugo svetovno vojno je pred nacisti ogromno skupin Manušev zbežalo skozi mejo v Španijo. Manuši in Romi, ki so bili med vojno zajeti, so bili poslani v sosednje mesto Lannemezan (tretje največje mesto v regiji), kjer je bil v ta namen postavljen kamp, mnogo od njih je bilo pregnanih. Po sami vojni se jih je ogromno vrnilo na prvotno območje in tam ostajajo še dandanes. Manuši so danes nastanjeni v okolici Tarbesa in gorskih vaseh, veliko barakarsko naselje Romov pa najdemo v Lannemezanu, kjer je nekoč stal kamp.

Postajališča, namenjena potujočim ljudem, so v Srednjih Pirenejih zelo pogosta. 18.000 ljudi je nastanjenih v mobilnih naseljih in prostorih za kratkotrajno bivanje v regiji Srednjih Pirenejev. Mnogo jih je nastanjenih na prehodih, ki so na poti do mesta Lurd, kjer vsako leto pripotuje do 1500 karavan iz cele Francije. Skozi mesta pripotuje ogromen pritok prikolic, namenjenih v mesto Lurd, kjer potekajo katoliške prireditve, in v okoliška mesta, kjer potekajo evangelistična romanja.

Verska praksa in tok migracij se že od nekdaj širita in potekata od severa proti jugu Francije (od območja Pariza proti območju Pirenejev). Cesta Bordeaux–Tarbes je ena najbolj poznanih, priljubljenih in frekvenčnih cest, ki jo uporabljajo potujoči ljudje na poti v sveto mesto Lurd skozi celo leto.

Roumega (2001) pravi, da 1000 ljudi velja za popolnoma »sedeče« – neaktivne, se pravi Manuši, ki so z leti nehali potovati, in 800 za napol »sedeče« oziroma aktivne, ki v Srednjih Pirenejih bivajo šest mesecev v letu ali manj. Družine Manušev po navadi štejejo pet članov na gospodinjstvo. Zadnje čase je pogost pojav mešanih družin, Manuško-Nemanuške družine. Študija prikazuje nacionalne statistične podatke z visokim deležem mladoletnih in

mladih odraslih, majhen odstotek starejših ljudi in visoko stopnjo rodnosti (Roumega, 2001: 21, naš prevod).

Manuši, ki so prenehali potovati, so v zaskrbljujoči situaciji. Nastanjeni na območju že leta, ob upadajoči ekonomiji in neprimernih pogojih za življenje, se soočajo s prostorsko situacijo. Kot smo že omenili, jim zakon omogoča točno namenjena območja za njihovo bivanje. Območja za potujoče ljudi, ki dejansko aktivno potujejo in jih le-ti redno uporabljajo. Zakon določa čas bivanja do treh mesecev. Za Manuše, ki se želijo ustaliti in nimajo več želje po potovanju, pa nastopi problem, saj za ta način bivanja še ni predpisanih pravil in zakonov. Mnogo njih poskuša kupiti kmetijska zemljišča, ki zakonsko niso zazidljiva. S tem pa se pojavlja problem do dostopa elektrike in vode (Roumega, 2001: 21, naš prevod).

S pomanjkanjem območij s postajami in parkirnimi prostori za karavane se soočajo tako v regiji Srednjih Pirenejev kot v vseh regijah v Franciji. Na celotnem francoskem ozemlju se pojavljajo skupine Manušev, ki so ostarele, bolne ipd. in niso več sposobne potovati, zaradi pomanjkanja območij, namenjenih njim, pa napravijo nova območja, t. i. »divja« območja, ki so danes najpogostejši način naseljevanja terena. Nezakonita naselja so še najbolj pogosta ob industrijskih conah in ob obrežjih reke Adour, ki pa so le redko preganjana s strani oblasti. Postopki preganjanja so številčnejši in bolj intenzivni, kadar potujoči ljudje svoje karavane namestijo na bolj urbanistična območja.

Zavedati se moramo, da ljudje, ki se namestijo na »divja« postajališča, niso vedno aktivni potujoči ljudje, ampak so to pogosto Manuši, ki se želijo namestiti za nedoločen čas in si za to ne želijo postajališč, ki so namenjena potujočim Manušem, saj s tem prihaja do raznih konfliktov med njimi. Mnogo njih želi svoj lasten teritorij, ki jim ga javna parkirišča ne omogočajo, saj to pomeni, da se lahko ob njihovih karavanah namestijo tudi druge družine, ki imajo pravico do javnih postaj in s tem tudi prevzamejo ekonomijo v okolici (npr. predelavo kovin).

Zaradi kompleksnosti te situacije lahko razvoj prilagojenih zemljišč in različne dejavnosti spodbujamo z izvajanjem socialne in poklicne integracije, skupaj z usklajenostjo Manušev in upoštevanjem njihovega načina življenja (Roumega, 2001: 22, naš prevod).

1.6.2 GLAS MANUŠA – POVPRASEVANJE ZA BOLJŠO PRIHODNOST

Danes je kljub negotovosti identiteta Manušev močna, še posebej v skupinah, ki ohranjajo dinamično gospodarstvo in mobilnost. Nekatere družinske skupnosti sodelujejo v demokratičnih razpravah, kjer razpravljajo o obstoječih problematikah in njihovih možnih rešitvah.

Potujoči ljudje čedalje bolj čutijo potrebo po ustanovitvi predstavniških organizacij v verstvu, združenju in kulturi. Interes teh struktur je v prvi vrsti omogočiti neposredno sodelovanje družin pri reševanju njihovih problemov. Vendar na žalost beseda in odločitev politike ter njene strategije in vodstvenih zahtevkov ne ustrezajo kulturnim značilnostim te skupnosti.

Manuši niso proti narodni manjšini in procesu samoodločbe, želijo le, da se jim omogoči preživetje skozi razvoj svoje kulturne posebnosti. »Manuš biva skozi svojo drugačnost, živi za obstoj in tega ne analizira« (Liégoi, 1976: 54, naš prevod).

V Srednjih Pirenejih je 80 % Manušev odvisnih od javne pomoči, upravičeni so do minimalnih prihodkov. Omejitve možnih ukrepov so resnično v boju proti njihovem dramatičnemu položaju negotovosti, v katerem živi večina Manuške manjšine v Srednjih Pirenejih: revščina, marginalizacija, brezposelnost, odvisnost od socialne pomoči, visoka umrljivost novorojenčkov, neprimerne higienske razmere, ki ustvarjajo pogoje socialne izključenosti.

Vidimo lahko segregacijo srednje razredne skupnosti, ki je v nezavidljivem stanju: slabega počutja, gospodarske negotovosti, čustev in afektivnosti.

Pogosta želja po finančni stabilnosti vodi do nelegalnih početij, ki posledično vodijo do več problemov izključenosti. Mnogo od njih zaradi gospodarskih razmer in socialne izključenosti živi na pragu revščine.

Postajališča, na katerih bivajo Manuši, so pogosto preobremenjena, brez ustrezne opreme, slabo upravljana, brez higienskih in sanitarnih razmer, poleg tega se pojavlja občutek izključenosti in napetosti znotraj skupin.

Šolanje je zaradi pogostega potovanja iz kraja v kraj zelo oteženo. Družba Manušev se

zaveda, da je njihove otroke treba šolati vsaj do te stopnje, da znajo brati in pisati. Vendar potrebe po šolanju še dandanes mnogo Manušev zanika zaradi bojazni, da bi šolanje v strukturi družbe preveč oddaljilo njihove otroke. Odstotek nepismenosti med Manuši je zaskrbljujoč. Ministrstvo za šolstvo navaja nekatere probleme v pedagogiki, kot na primer problem uporabe jezika, ki je za njih tuj. Poleg tega so šole slabo pripravljene na sprejemanje otrok, ki pogosto potujejo in se selijo iz kraja v kraj, saj za to nimajo predpisanega posebnega programa, ki pogosto zahteva posebne razrede in njim prilagojen urnik.

Številne omejitve so se pojavile zlasti v zvezi z izvajanjem manjših opravil (na primer: čiščenje dimnikov), kjer je za delo potreben poseben certifikat. Poleg tega danes številne profesionalne stroke zahtevajo določen nivo izobrazbe, ki pa je za Manuše prevelik finančni zalogaj. Zaradi omenjenih omejitev in močnih gospodarskih sprememb je položaj potujočih ljudi neugoden, saj je velika večina teh skupin odvisna od potovanj v povezavi z gospodarsko dejavnostjo, ki jo opravljajo, in javnih postaj, na katerih v času dela bivajo.

V Srednjih Pirenejih se »sedeči« Manuši srečujejo z novimi predpisi, ki so jih močno prizadeli. V preteklosti so lahko prosto opravljali manjša dela v okolju, sedaj pa novi zakoni in predpisi za te vrste dela zahtevajo ogromno kompleksne papirologije in več omejitev. Te omejitve pomenijo razpad njihove obrtne dejavnosti (na primer: zbiranje in prodaja železa), izgubo značaja izmenjave produktov in zmanjšanje njihove ustvarjalnosti. Posledično niso več prepoznavni po svojih dejavnostih, ampak po deviantnosti (Zapiski iz dela na terenu, 2016). Goffman (2008) deviantnost opiše z naslednjimi besedami: »Če naj bi obstajalo raziskovalno področje, poimenovano deviantnost, potem bi tukaj definirani socialni devianti predvidoma tvorili njegovo jedro (Manuši, narkomani, prestopniki, kriminalci itd.). To so ljudje, o katerih se misli, da nekako kolektivno zanikajo družbeni red. Nanje se gleda kot na nezmožne izrabiti dostopne možnosti za napredovanje v družbi na različne od družbe odobrene načine; kažejo javen prezir do ljudi, ki so na družbeni lestvici višje od njih; niso pobožni; predstavljajo poraz družbenih motivacijskih sistemov« (Goffman, 2008: 123–125).

Z zakonsko določenim minimumom je najrevnejšim omogočen dostop do minimalne ravni. Vendar pa so za Manuše, ki ne potujejo več, razvili idejo, da morajo vse dejavnosti, ki jih izvajajo, prijaviti pristojnim oblastem, da se jim s tem prepreči uporabo socialno-varstvenih ugodnosti, ki bi jim brez prijave dobička pripadale. Manuška populacija je včasih podvržena prestopništvu v sistemu kulturnih vrednot, kot na primer neprijava mesečnih dohodkov, ki

je za družbo ilegalno početje.

Zaradi takega načina življenja, neugodnega okolja in negotove socialne poklicnosti se Manušev držijo ponavljajoče se zdravstvene težave: socialna patologija in zavrnitev, stres glede brezdomstva, domače nesreče zaradi bivanja v karavanah, zastrupitve, povezane z obdelavo kovin, zasvojenost ...

1.7 SOCIALNA IZKLJUČENOST IN MARGINALIZACIJA

Izključevanje se kaže v vzpostavljanju nevidnosti določenih posameznikov ali skupin, tako da se o določenih temah sploh ne poroča, ne le da posamezniki ali skupine ne sodelujejo pri nastajanju vsebin, vezanih na njihovo kulturo, ampak so vsebine same prezrte. Če pa se že pojavljajo, so predstavljene negativno (Kuhar, 2009: 21).

Izraz marginalizacija je bil prvič uporabljen v Franciji v 70. letih 20. stoletja in opredeljuje koncept, ki se danes uporablja v mnogih delih sveta za označevanje sodobnih oblik socialne prikrajšanosti.

Romi so bili že od nekdaj preganjani, zatirani, potisnjeni v neizobraženost in revščino. Zaradi selitev so poseljeni po različnih evropskih državah in živijo kot manjšinska etnična skupnost ali pa so obravnavani kot tujci oz. osebe brez državljanstva. Pri izključevalni politiki ima pomembno vlogo tudi socialno delo, ki si mora prizadevati za enakost, socialno pravičnost in solidarnost. Pri vključevanju Romov je potrebno upoštevanje in prepoznavanje njihove različnosti, a hkrati podobnosti, obenem pa spoštovanje in uveljavljanje njihove enakovrednosti, dostojanstva in temeljnih pravic (Urh, 81–82: 2012).

V evropskem prostoru zasledimo več sinonimov za marginalizacijo, npr. osamitev, segregacija in socialna/družbena izključenost. Marginalizacija pomeni biti v položaju z manjšim dostopom do možnosti, ki jih ima večina. Večina avtorjev najpogosteje razčleni koncept na tri razsežnosti: na ekonomsko, družbeno in politično. Marginalizacijo torej razumemo kot stanje omejenega dostopa do virov, ki so pogosto posledica določene pripadnosti (spolu, starosti, verski pripadnosti, spolni usmerjenosti, narodnostni pripadnosti, družbenemu statusu, zdravstvenemu stanju, materialnemu položaju ipd.). Marginalizacija

etničnih skupin je pogosto rezultat družbenega odnosa do njihovih pripadnikov. Za pripadnike marginaliziranih skupin je značilna tudi majhna družbena vključenost – izostajanje od šolskega pouka, visoka brezposelnost, nizka stopnja zastopanosti v strokovnih poklicih, kot so politika, medicina, pravo, novinarstvo ipd. Pripadniki marginaliziranih skupin živijo v slabših bivanjskih razmerah kot večinsko prebivalstvo. Pogosto so odvisni od denarne socialne pomoči (Urh, 26–27: 2012).

Thompson (85: 2003) socialno izključenost označuje s položajem določenih družbenih skupin, ki so odrinjene na rob družbe in izključene iz procesov večinske družbe. Socialna izključenost človeku odvzema njegove temeljne pravice, veže nase revščino, prikrajšanost in nestrpnost ter drugačne tretira kot neenakovredne in manjvredne od ostale družbe. Dragoš in Leskošek (v Urh 2012) opredeljujeta izvor neenakosti kot dedovanje, kot generacijsko prenašanje. Gre za prenašanje neenakosti in socialne izključenosti, kar pomeni, da se ljudje že rodijo v družbeni prostor z zaznamovanim razmerjem družbene neenakosti. Sama si to stanje predstavljam kot začaran krog, iz katerega ni izhoda in katerega bom podrobneje opisala v nadaljevanju (Dragoš in Leskošek v Urh 2012: 27).

Za marginalizacijo morata biti po besedah Bolaffia (2003) izpolnjena dva ključna elementa: izrazita družbena odrinjenost oz. izključenost pripadnikov določenih skupin in pomanjkanje enakih možnosti (*ibid.*: 174). Posledično je takim pripadnikom onemogočeno aktivno vključevanje v določene skupine, povečujeta se revščina in izključenost iz družbenih sistemov (določena delovna mesta, politično sodelovanje ipd.). Sociologi ugotavljajo, da je marginalizacija tesno povezana z vprašanji »rase«, etničnosti in migracij (Giddens, 2005). Etnične skupine so najpogostejše fizično ločene, se pravi, da živijo strnjene v določenih namenskih prostorih, v revnejših delih mest, na obrobju mest in vasi (romska naselja). V Tarbesu Romi bivajo na točno predpisanih mestih, določenih s strani države. Ta območja so na obrobjih mesta, večinoma ob večjih rekah.

V preteklosti, v samih začetkih množičnega priseljevanja Romov v Francijo, je bila marginalizacija bolj prisotna kot danes že zaradi samega načina preživljanja priseljencev, ki so bili odvisni od pomoči lokalne skupnosti in socialne podpore same države.

1.8 DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je pogosto posledica privilegiranih družbenih odnosov večinske družbe, ki se kaže v izobraževalni in zaposlovalni politiki, na področju zdravstvenega in socialnega varstva, političnega zastopanja itd. Etnične skupine so pogosto izključene iz ekonomskega in socialnega sistema, zato se njihove pripadnike pogosto enači z ekonomskimi in socialnimi problemi (Špela Urh, 13: 2009).

Dominelli (1995) pravi, da je socialno delo nujno pozorno na strukturne neenakosti in diskriminacijo. Socialno delo je zasnovano na storitvah, ki so usklajene z dejanskimi potrebami ljudi, tako da pri tem upošteva družbeni in socialni položaj uporabnika. S tem, ko krepi moč uporabnikov, zmanjšuje nezaželene učinke družbenega razlikovanja. Na eni strani nudi oporo članom zatiranih skupin, na drugi pa si prizadeva za odpravo diskriminacije tako, da se aktivno vključuje v družbeno dogajanje. Socialno delo naj bi prispevalo k družbenim spremembam in naj ne bi zgolj ohranjalo obstoječih družbenih struktur.

Thompson (*ibid.*) opredeli nekaj družbenih procesov, na katerih temelji diskriminacija. Ti se med seboj ne izključujejo, temveč so v medsebojni povezavi, se prepletajo in pogosto spodbujajo nastajanje drug drugega:

1. družbena kategorizacija: družbena kategorizacija je najučinkovitejši način za ustvarjanje »drugega«, torej za ustvarjanje predsodkov do skupin, ki se razlikujejo od ideološkega modela človeka. Podlaga za nastanek predsodkov sta dva procesa, in sicer identifikacija posameznika z določeno skupino in medskupinska primerjava. Občutek pripadnosti vzbudi favoriziranje lastne skupine in podcenjevanje drugih skupin. Predsodki ustvarjajo in poglobljajo stigmatizacijo, socialno izključenost in zatiranje tistih skupin, ki so predmet kategoriziranja. Rome v številnih okoljih vidijo in obravnavajo kot oviro. Izkušnje Romov, ko iščejo zaposlitev, so, da se pogovor pri delodajalcu ustavi takoj, ko ta izve za romski priimek. Etničnost, kot izvirna klasifikacija odločno vpliva na položaj Romov v družbi, saj prevlada nad vsemi drugimi osebnimi identitetami, spretnostmi, sposobnostmi, znanjem in željami. S tem se ustvarja in ohranja njihovo drugorazrednost in strukturno izključenost (Zaviršek, 2000: 103);
2. nevidnost: nevidnost »drugih« se kaže na več načinov, tudi v jeziku oz. načinu govora o »drugih« in v javnih podobah o »drugih«. V odnosu do diskriminiranih

skupin ljudje pogosto izražajo brezbržnost do njihove navzočnosti. Nevidnost etničnih skupin ni zgolj mehanizem, ki povečuje diskriminacijo, temveč tudi strategija preživetja za skupino »drugih«;

3. dehumanizacija: negativno razlikovanje med skupinami lahko povzroči dehumanizacijo pripadnikov etnične skupine. Velik vpliv pri dehumanizaciji ima jezik, npr. poimenovanje marginalizirane skupine z določenimi kategorijami, kot npr. Romi, migranti, stari ipd., s tem namreč označujejo razmerja med tistimi, ki pripadajo večinski populaciji, in tistimi, ki ji ne pripadajo.

Diskriminacija je neposredno usmerjena proti osebam, ki pripadajo določenim, podrejenim skupinam. Člani teh ogroženih skupin imajo otežen ali onemogočen dostop do splošnih, skupnih, javnih dobrin, ki jih imajo v dominantni skupini za samoumevne. Pogosto so jim kratene tudi obče človekove pravice in temeljne svoboščine (Allport, 1954).

Ločimo lahko dve vrsti vsakodnevne diskriminacije, in sicer posredno in neposredno diskriminacijo (Kresal, 2009: 37–38):

- posredna diskriminacija zaradi osebne okoliščine obstaja, kadar je bila, je ali bi lahko bila oseba z določeno osebno okoliščino zaradi navidezno nevtralnega predpisa, merila ali prakse v enakih ali podobnih situacijah in pogojih v manj ugodnem položaju, razen če ta predpis, merilo ali prakso objektivno opravičuje zakoniti cilj in če so sredstva za doseg tega cilja ustrezna in potrebna;
- neposredna diskriminacija obstaja, če je bila, je ali bi lahko bila oseba zaradi določene osebne okoliščine v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno kot druga oseba.

Ko govorimo o oblikah diskriminacije, ločimo tudi individualno in sistemsko diskriminacijo (včasih se pojavljajo tudi oznake institucionalna oziroma strukturna diskriminacija). Pri diskriminaciji, ki se odvija na sistemski ravni, praksa izključevanja in neenakopravnega obravnavanja izhaja iz sistemske ureditve, zakonskih predpisov ter politik državnih organov in drugih družbenih institucij, zato običajno prizadene večje število ljudi. Individualna diskriminacija pa je njeno nasprotje in pomeni posamezna dejanja diskriminacije, ki jih izvajajo posamezniki ali skupine v relacijah do drugih posameznikov ali skupin (Kuhar, 2009: 17).

Danes Ule (2005: 27) govori o ideološkem modelu zahodnega človeka, ki je postavljen kot vzor: »To je heteroseksualni moški, belec, ki pripada zahodni urbani kulturi, izpoveduje pripadnost liberalnemu krščanstvu in pripada srednjemu in višjemu družbenemu razredu.« Vsi ideološki sistemi so osnovani na podlagi tega modela človeka, ki služi kot referenca za primerjanje in vrednotenje. V sodobnih družbah večina predsodkov in razlikovanj izhaja prav iz meril, ki so se izoblikovala kot odgovor na ta ideal, ki ga predstavlja telesno in intelektualno odličen, zdrav, polnočutni moški, in so naslovljeni na vse, ki to niso: predsodki do nemoških, nebelcev, neheteroseksualnih, pripadnikov nezahodnih kultur, nezdravih, nebogatih, neintelektualcev (Ule, 2005: 27). Diskriminacija tako temelji na neustreznosti ljudi temu normativnemu modelu (Kuhar, 2009: 15).

1.9 MITI IN PREDSDODKI O MANUŠIH V FRANCII – Pravijo, da ...

Rot (1977) predsodke opredeli kot neutemeljena stališča, ki niso prepričljiva in preverjena. Predsodke spremljajo izrazita čustva. Hkrati pa so predsodki relativno trajni in se ne spreminjajo zlahka. Ule (2004) dodaja, da so predsodki bistvene značilnosti, s čustvi okrepljena prepričanja, mnenja, vrednostne ocene, ki se nanašajo na določene posameznike ali socialne skupine samo zaradi pripadnosti oseb tej skupini. Izražajo se z delovanjem, ki kaže na negativno razpoloženje in odnos do drugih (Ule, 2004: 172).

Ule (2004) predsodke razstavi na različne komponente in ugotavlja, da imajo predsodki kognitivno, čustveno in konativno (dinamično) dimenzijo (Ule 2004: 167).

Ule (2004) opredeljuje kognitivno komponento oziroma spoznavno dimenzijo kot »nepreverjene posplošen(e) koncept(e), kognitivne sheme in prikrita implicitne teorije različnih skupin in posameznikov«. Te koncepte, miselne sheme in teorije lahko najdemo v vsakodnevnem ustvarjanju nepreverjenih vesti, pripovedi mitov in verovanj. Ustvarjanje govoric je lahko spontano dejanje ali pa gre za namerno ideološko, politično in kulturno produkcijo, katere namen je diskriminiranje oseb, družbenih skupin ali celo etnične in socialne skupnosti (Ule, 2004: 167).

Glavni kognitivni procesi v razvoju predsodkov (Ule, 2004: 169):

- generalizacija: na podlagi nekaterih podatkov osebi pripišemo tipične značilnosti. To lahko privede do zmotnih ocen, pretiranih posplošitev in drugih napak;
- diferenciacija: zaradi določenih opaženih razlik drugemu pripišemo dodatne razlikovalne značilnosti, v procesu diferenciacije se večajo razlike med ljudmi;
- identifikacija: prepoznavanje, identificiranje in razvrščanje oseb na podlagi pripadnosti določeni socialni skupini;
- vrednotenje: ocenjevanje članov drugih skupin zaradi opaženih razlikovalnih lastnosti.

1.9.1 Pravijo, da ...

Še preden sem se odločila, da bo obravnavana tematika vodilo mojega diplomskega dela, sem se zaradi mojega osebnega zanimanja o načinu Manuškega življenja o tej tematiki pogovarjala s komer koli sem se le lahko in kadar koli sem le našla primerne sogovornika. Njihovo življenje me je začelo zanimati od trenutka, ko sem začela živeti v Franciji, in od trenutka, ko sem ob cesti zagledala prve nastanjene karavane. Med mnogimi pogovori z zelo različnimi skupinami ljudi so se nekatere diskriminatorne in s strani domačinov obsojajoče trditve tako ponavljale, da sem se odločila o tem raziskati pri verodostojnih virih, se pravi Manuših samih, ter te trditve potrditi ali ovreči.

V nadaljevanju navajam nekaj najbolj znanih trditev in prepričanj, ki o Manuših v Srednjih Pirenejih krožijo že leta in leta:

- **Manuši so s strani države privilegirana etnična manjšina:** pravijo, da francoska politika Manušem nudi ogromno ugodnosti v smislu raznih socialnih pomoči in brezplačnega načina življenja. Če je temu res tako, se pri vsem tem vprašam, za kakšno ceno. Pri vseh storitvah oziroma »ugodnostih«, ki naj bi jih imeli na voljo francoski Manuši s strani države, mi na misel hodi vprašanje, ali jim te »ugodnosti« nudijo v zameno, da se odmaknejo od ostale družbe, neromske družbe. Nudi jim zemljo, ki je seveda na obrobju mesta. Nudi jim socialno podporo, s katero jih odrivajo stran od delovnih mest, kjer jim zaradi njihove rasne pripadnosti ne dajo enakih možnosti za zaposlitev, kot jih nudijo neromskemu prebivalstvu. Ali je s tem

problem res rešen? Kot pravi Vito Flaker (1993), imajo države pozitivne načrte, ki jih potem pomanjkljivo uresničujejo, praktični postopki pa so naravnani v marginalizacijo. To se po mojem mnenju kaže tudi v primeru francoskih Romov. Če bi država resnično želela vključiti Rome v našo družbo, bi to verjetno storila na ravno obraten način. Namesto obmestnih zemljišč bi jim nudila v najem stanovanja v mestih, namesto socialne podpore pa bi jim pomagala integrirati se na razna delovna področja in jim s tem omogočila neodvisnost od države. Socialna podpora bi se nudila le v enakih primerih in v enakih pogojih, kot se nudi neromskemu prebivalstvu, npr. brezposelnost zaradi določenega razloga (bolezen, invalidnost ipd.);

- **Manuši so financirani s strani davkoplačevalcev:** ljudje se jezijo, ker so prepričani, da financirajo Manuški način življenja: zemljišča, elektrika, voda ... Vse potrebno za njihov način življenja naj bi šlo iz žepov davkoplačevalcev. Ljudje se jezijo na državo in se sprašujejo, zakaj, saj so sposobni delati, kot je to sposobno vso ostalo prebivalstvo. Kljub temu pa jih še vedno zavračajo na delovnih mestih. Največ jeze pa znesejo na same Manuše;
- **Manuši živijo zastonj, na račun države:** Francija naj bi vsemu Manušskemu prebivalstvu nudila brezplačno območje. Brezplačno območje – navajam, da so to informacije, pridobljene iz govoric, verjetnost pa je, da Manuši za bivanje na postajališčih državi plačujejo najemnino, le-tega pa imajo možnost od države odkupiti. V okolici je veliko Manušev, ki imajo ta zemljišča v lasti. Živijo v klanih po štiri do največ deset družin skupaj. Taka območja, namenjena izključno njim, so načeloma zelo urejena, z napeljšano elektriko, vodo in vsaj dvema hišama, v katerih se najde pralni stroj in kopalnica s straniščem. Obstaja tudi mnogo postaj (divjih postajališč), kjer močno primanjkuje napeljav z vodo in elektriko;
- najbolj zanimiva in močno okrepljena informacija, ki kroži, je, da **Manušem ni treba plačevati stroškov za vodo, elektriko in prav tako ne davkov:** to je eden od glavnih razlogov za nestrpnost večinskega prebivalstva do Manušev v Srednjih Pirenejih. V tej izjavi se kaže neprimerna in pomanjkljiva informiranost prebivalstva z resničnimi in verodostojnimi informacijami;
- **Manuši so leni, ne želijo delati, raje izkoriščajo socialno podporo:** tudi ta izjava je močno zakoreninjena v prebivalstvu. Vendar kot vemo do sedaj, problem ni v tem, da bi bili Manuši leni, problem je upadanje njihove ekonomije in

konkurenčnost, neprimerni pogoji za življenje, soočajo se s prostorsko situacijo, nepismenostjo same populacije itd.

Spoznali smo vrste dela, s katerimi se Manuši preživljajo že leta in leta, in težave, s katerimi se zaradi tega soočajo v današnjem času. Vse omenjene težave za seboj puščajo določene posledice. Spoznali bomo, da so nekatere, če ne kar vse, prej navedene trditve popolnoma napačne, razlog za to pa je nevednost in neprimerna oziroma nezadostna informiranost ljudi o dejanskem stanju Manušev v Franciji.

Allport (1954) opisuje pet ravni izražanja predsodkov. Ti nivoji opredeljujejo hierarhično razvrščene kategorije vedenja, ki so osnovane na predsodkih:

- nesprejemanje določenih kategorij ljudi se lahko izraža z opravljanjem. O ljudeh širimo govorice ali se iz njih šalimo na način, ki se zdi v družbi sprejemljiv;
- predsodke lahko izražamo tudi tako, da se določenih ljudi izogibamo. Socialna distanca se lahko ustvarja tako na osebni kot na družbeni ravni. Ljudi potiskamo na socialno margino in tako ustvarjamo prepreke v odnosih;
- o diskriminaciji govorimo, ko ogroženi skupini preprečujemo koriščenje nekaterih družbenih dobrin, ki so za druge samoumevne in dostopne. Omejujejo se njihove državljanske pravice in svoboščine;
- agresivno izražanje predsodkov lahko vodi tudi v nasilje. Pri tem se bistveno zmanjšata občutek varnosti in kakovost življenja. Ogrožena postane fizična integriteta manjšinskih skupin;
- genocid se kaže v sistematičnem preganjanju in uničevanju zatiranih skupin.

Blumer (*Der methodologische Standort des symbolischem Interaktionismus*, 1973, v Ule 2004: 172–173) je oblikoval štiri osnovne kategorije, ki so povezane z občutki in prepričanju pripadnikov dominantnih, večinskih skupin in so značilne za negativne predsodke:

- občutek superiornosti oziroma pretirano občutenje lastne vrednosti in pomembnosti članov dominantne skupine: ta skupina si lasti več pravic, saj v družbi njeni pripadniki predstavljajo večino v primerjavi z drugimi kategorijami ljudi;
- prepričanje, da so marginalizirane skupine zaradi svojih značilnosti, po katerih se ločujejo od večine, manjvredne;

- prepričanje, da dominantni skupini »po naravi« pripada več moči, posebne pravice in ugodnosti, boljši položaj v družbi;
- pripadniki večinske skupine se bojijo, ker verjamejo, da manjšine ogrožajo njihov položaj in moč.

Če želimo delati z uporabniki, ki pripadajo določeni etnični skupini, je pri socialnem delu in socialnih delavcih samih pomembno, da teh predsodkov nimajo. Kot pravijo zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65, je delo z Manuši nemogoče, če do njih gojimo kakršne koli predsodke. V takem primeru bi ustvarili ogromno razdaljo med njimi in nami in s tem avtomatsko izgubili njihovo zaupanje, kar pa je pri delu z njimi ključnega pomena. Šugman Bohinc (2011) poudarja pomen zavedanja lastnih vrednot in pogledov. Pravi, da v proces medsebojnega sodelovanja vsak, tako uporabnik kot socialni delavec, vstopi s svojimi osebnimi predpostavkami, ki izvirajo iz lastnih izkušenj ali pa so prevzete iz okolja. Lahko gre za stereotipe ali predsodke. Kakršne koli so že te predpostavke, je pomembno, da jih reflektiramo in artikuliramo (Šugman Bohinc, 2011: 2).

Roumega, direktor organizacije, pravi, da skoraj vsak novo zaposleni socialni delavec v organizacijo vstopi z določenimi predsodki in prepričanji o Manuših, ki so jih prevzeli iz svojega okolja, v katerem živijo. Ti negativni predsodki in prepričanja, ki krožijo, so še toliko bolj prisotni v regiji Srednjih Pirenejev, kjer prebiva velika večina Manušev. Vendar Roumega z velikim olajšanjem poudarja, da se vsi ti predsodki in prepričanja razblinijo že v prvem mesecu dela, ko imajo socialni delavci možnost, da se pri delu na terenu in v pisarni na lastno kožo prepričajo o realnosti same situacije. Flaker (2012) pravi, da je najboljši način premoščanja predsodkov do nekaterih nalepk, da zares spoznamo ljudi s stigmo in življenjski svet, v katerem živijo. Nalepke in predsodki so namreč abstraktni, ljudje pa konkretni, nekaj, kar nam je zunaj konteksta nerazumljivo, postane razumljivo, ko spoznamo okolje, kjer se to dogaja. Če nalepk ne moremo sprejeti, lahko vseeno sprejmemo ljudi (Flaker, 2012: 117).

1.10 POZITIVNA DISKRIMINACIJA

Flander (2004) navaja, da je v literaturi opredeljevanje t. i. pozitivne diskriminacije dokaj neenotno, na splošno pa z izrazom označujemo z zakonom določeno začasno različno oziroma prednostno pravno obravnavanje določenih kategorij oseb pri uresničevanju pravic, ki so pravnim naslovljencem praviloma zagotovljene v enakem obsegu in pod enakimi pogoji. Cilj, ki ga zasleduje uveljavljanje pozitivne diskriminacije, naj bi bil preprečevanje in odpravljanje posledic pretekle diskriminacije, preprečevanje in odpravljanje strukturne (sistemske, institucionalne, posredne) diskriminacije, uveljavljanje bolj sorazmerne zastopanosti ter s tem socialne integracije in emancipacije pripadnikov oziroma pripadnic t. i. marginaliziranih družbenih skupin (družbenih skupin oziroma posameznikov v manj ugodnem položaju) na vseh področjih družbenega življenja (Flander, 2004: 99).

Da bi dosegli dejansko enakost določenih skupin ljudi glede na dominantno družbeno skupino, je pogosto treba storiti več, kot le zagotoviti enakopravnost. Za ranljive skupine, ki so zaradi osebnih okoliščin, kot sta na primer materni jezik ali etnično poreklo, bolj izpostavljene diskriminaciji, države navadno zagotovijo dodatno (posebno) varstvo. To pomeni, da jim omogočijo stalno uživanje posebnih, dodatnih pravic, ki so določene z ustavo ali zakoni in jim s tem zagotavljajo enake možnosti participacije v družbi. Tako varstvo imenujemo pozitivna diskriminacija ali pozitivni ukrepi, saj takšnih posebnih pravic pripadniki večine nimajo. Nekateri menijo, da je pojem pozitivna diskriminacija problematičen, ker nobena diskriminacija ne more biti pozitivna ali zaželena (Kogovšek, 2007). Flander (2004) pravi, da je uporaba tega izraza po mnenju nekaterih anahronistično in kot takšno neustrezno. Zato ni presenetljivo, da se (v pravnem redu Evropske unije in v državah članicah Unije, tudi v Sloveniji) uveljavljajo predvsem izrazi »pozitivni ukrepi«, »posebni pozitivni ukrepi« ipd. Pozitivni ukrepi so bolj sprejemljiva oznaka za posebne oziroma dodatne pravice. Možni so tudi na drugih področjih in so lahkočasne narave. Vpeljani so lahko tako v javnem kot v zasebnem sektorju, sprejemajo pa jih lahko tako državni organi in lokalne skupnosti ter nosilci javnih pooblastil (šole, zavodi, zdravstvene ustanove) kot tudi podjetja, nevladne organizacije in drugi. Njihov namen je preprečevati ali poravnati krivice, ki so jih določene skupine doživele v preteklosti. Če posamezne skupine na primer nikoli niso bile zaposlene v določenih poklicih, lahko država s pozitivnimi ukrepi zagotovi njihovo usposabljanje za opravljanje tovrstnih poklicev (Kogovšek, 2007).

Pozitivni ukrepi naj bi bili namenjeni preprečevanju manj ugodnega položaja, v katerem so se znašle osebe z določeno osebno okoliščino (npr. osebe določenega rasnega ali etničnega porekla), in nikakor ne nekakšni »pozitivni« – tako ali drugače upravičeni, izjemoma sprejemljivi – diskriminaciji ali »upravičenemu« pravno nedopustnemu različnemu obravnavanju. Kot takšni naj ne bi bili negacija, temveč prvina uresničevanja enakopravnosti (Flander, 101: 2004). Pozitivni ukrepi so se v francoskem pravnem redu uveljavili predvsem kot instrument za uveljavljanje uravnotežene zastopanosti spolov v organih javnega odločanja.

Flander (2004) meni, da se pozitivna diskriminacija uveljavlja v obliki posebnega pravnega položaja in posebnih pravic, ki jih v interesu zagotavljanja posebne zaščite in preprečevanja (posredne) diskriminacije uresničujejo pripadniki in pripadnice manjšinskih, podzastopanih, ranljivih in nekaterih drugih družbenih skupin. Pozitivna diskriminacija v širšem pomenu se je ustalila kot pomemben element uveljavljanja socialne države in demokracije. V ožjem pomenu pa Flander opredeljuje pozitivno diskriminacijo kot tisto, ki se v demokratičnem okolju razvija kot protidiskriminacijski instrument, s katerim se na nekaterih področjih pravnega urejanja v interesu zagotavljanja dejanske (vsebinske, stvarne) enakopravnosti, preprečevanja manj ugodnega položaja, spodbujanja oziroma ustvarjanja enakih možnosti pri uresničevanju formalno priznanih enakih pravic, uveljavljanja uravnotežene zastopanosti, preprečevanja posredne diskriminacije in odpravljanja oziroma preprečevanja posledic pretekle diskriminacije uveljavlja neenako (prednostno oziroma ugodnejše) obravnavanje oziroma prednostni dostop določenih kategorij oseb do pravic, ki so vsem pravnim naslovljencem načeloma zagotovljene v enakem obsegu in pod enakimi pogoji. V različnih pravnih ureditvah v te kategorije sodijo pripadniki in (ali) pripadnice družbenih skupin, ki so (bile) na določenih področjih družbenega življenja (v preteklosti) prikrajšane, ovirane ali deprivilegirane pri uresničevanju pravno priznanih (temeljnih) pravic (manjšinske, podzastopane, ranljive in nekatere druge družbene skupine) (Flander, 2004: 251–252).

1.11 INTEGRACIJA ALI ASIMILACIJA?

1.11.1 INTEGRACIJA

Procese vključevanja priseljencev in njihovih potomcev v novo družbeno okolje v Evropi največkrat označujemo s terminom integracija. Integracija je vmesna možnost med dvema ekstremoma: med (prisilno) asimilacijo in ekstremnim multikulturalizmom. (Prisilna) asimilacija je proces, ki vodi v kulturni monoizem, ekstremni multikulturalizem pa označuje situacijo, v kateri je ohranjanje etničnih kultur in njihovo avtonomno delovanje dopuščeno in spodbujano, kar lahko pripelje tudi do zapiranja pripadnikov posameznih etničnih/kulturnih skupin v samozadostne skupnosti, ki živijo praktično povsem ločeno od preostalega prebivalstva (Bešter, 2007: 106–107).

Ključni principi razumevanja integracije po Schmitu (2003: 317) so:

- integracija se nanaša na vse momente izključevanja in s tem ne preferira koga ter na kakšen način integrirati;
- integracija se razvija na podlagi obojestranskega dialoga med udeleženci;
- integracija je osredotočena na uporabnike ter tako upošteva njihove želje in potrebe;
- integracija se osredotoča na vse probleme, ki ovirajo družbeno vključevanje;
- integracija pomeni pravico »biti drugačen«.

Prvo definicijo integracije je leta 1952 podal ekonomski in socialni svet Organizacije združenih narodov, ki je integracijo opredelil kot *»postopen proces, v katerem novi naseljenci postanejo aktivni udeleženci v ekonomskih, socialnih, civilnih, kulturnih in duhovnih zadevah nove domovine. Gre za dinamičen proces, v katerem se vrednote oplajajo z medsebojnim razumevanjem. V tem procesu najdemo tako priseljenci kot domačini priložnost za svoj lasten poseben prispevek«* (Bešter, 2000: 107–108).

Po Klinarju (1976: 72–74) obstajajo tri modeli integriranja imigrantske manjšine:

- tujci, ki se asimilirajo, spremenijo svoje referenčne skupine in se pričnejo vrednotiti s standardi dominantne večine. Srečujejo se s celo vrsto težav, ker jim imigrantska družba ne odpira dovolj široko vseh možnosti za promocijo, po drugi strani pa se morajo vrniti nazaj v svojo skupnost, ki so jo zapustili;
- drugi model je poimenovan kulturni pluralizem. Ta vzpostavlja medsebojno

koeksistenco med različnimi etničnimi skupnostmi in hkrati ohranja avtonomni razvoj vsake etnične skupnosti. Tujci ostajajo povezani s svojimi etničnimi skupnostmi in svoje napore usmerjajo v ohranitev lastne kulture;

- tretji model integracije migrantov predstavlja njihovo počasno izgrajevanje dvojne kulture. Gre za proces adaptacije z ohranjanjem nekaterih oblik etnične izolacije. Tujci oblikujejo nekakšno hibridno kulturo: nekaj sprejmejo iz kulture dominantne večine, nekaj ohranijo iz svoje kulture.

Za tukajšnje Manuše velja večinoma drugi model, ki ga je Klinar (1976) poimenoval kulturni pluralizem. Manuši v Srednjih Pirenejih živijo ob drugih etničnih skupinah, obenem pa se močno trudijo za ohranitev svoje kulture. Tak primer je, da svoje otroke šolajo samo do osnovne šole v strahu, da bi se njihovi otroci preveč navadili na druge kulture in tako začeli zavračati svojo.

1.11.2 ASIMILACIJA

Asimilacija je enostranski prenos, v katerem se avtohtoni družbi prilagajajo samo priseljenci. Proces integracije vsaj v teoriji pomeni, da se spremembam, ki jih povzročijo migracije, prilagajajo tako priseljenci kakor tudi družba, v katero so prišli – torej gre za dvosmeren proces. Začne se takoj, ko se priseljenci priselijo v novo okolje, traja pa lahko več let, desetletij ali celo generacij (Bešter, 2007: 97).

Zgodnjo definicijo asimilacije sta podala Park in Burgess leta 1921. Njuna opredelitev je bila, da je asimilacija proces zlivanja, v katerem si osebe in skupine pridobijo spomin, čustva in drže drugih oseb ali skupin. Po sociološki definiciji pa je asimilacija proces prilagajanja tujcev na novo okolje (Hacin v Ferjan, 2014: 21).

Asimilacija Romov je doslej potekala na dva načina, in sicer s pomočjo dobrodelnih institucij in z državno intervencijo (Spreizer, 2002: 292). Največkrat poskusi integracije in asimilacije Romov niso uspeli. Še naprej so ostajali stereotipizirani v marginalnem družbenem položaju, saj so »predstavljali negacijo vseh osnovnih vrednot in določil, na katerih je temeljila dominantna morala« (Frazer v Repič in drugi 2007: 21).

Kot je razvidno iz raziskave, sklepam, da si francoska politika želi predvsem asimilacije. Z raznimi zakoni določa kako, kdaj in na kakšen način naj bi potujoči ljudje potovali, s tem pa

marsikateri družini dejansko potovanje le otežuje. V ozadju je čutiti, da je njihovo potovanje za državo nezaželeno in da si le-ta želi segregacijo potujočih ljudi. To na nek način pomeni, da bi se morala ta manjšina odpovedati nečemu, kar je glavna sestavina njihove kulture, nečemu, kar njihovemu življenju daje bistvo, tj. potovanju. Dominellijeva (2007: 31) je ilustrirala asimilacijski proces s trditvijo politike avtonomnih prebivalcev: »Postani tak, kot smo mi.« Tako je bila asimilacija ob prihodu priseljencev v Evropo poglaviten ukrep za soočanje s priseljenci. Večinska družba je težila k temu, da se imigranti čim bolj prilagodijo in tako postanejo podobni večinskemu prebivalstvu, zaradi česar je bila podana zahteva, da se manjšine odpovejo svojemu jeziku, veri, kulturi in drugim značilnim karakteristikam.

1.12 ORGANIZACIJA SOLIDARNOST S POTUJOČIMI LJUDMI 65 – VPRAŠANJE STORITEV V PRAKSI

»Na področju zdravja, zaposlovanja, nastanitve in socializacije so prisotne močne diskriminacije. Kakšne odgovore lahko podamo ob teh socialnih situacijah? Kako lahko socialno-izobraževalni servis, odprt posebej za Manuško populacijo, upošteva negotove situacije in izključenost, brez da bi s tem padli v logično upravičenost do socialne podpore?« (intervju, Jean-Claud Roumega, naš prevod).

1.12.1 ZGODOVINA ORGANIZACIJE

Organizacija Solidarnost s potujočimi ljudmi 65 je bila ustanovljena na pobudo organov, zlasti države, generalnega sveta in sklada za družinski dodatek Srednjih Pirenejev, in sicer maja 1996 prek že obstoječe strukture (ADAPGV), ki je ločila svoje delovanje s Manuško populacijo na področjih, kot so upravljanje parkirišč, integracija z gospodarsko dejavnostjo, usposabljanjem ...

Družbeno-izobraževalni servis Solidarnost s potujočimi ljudmi 65 sestavljajo multidisciplinarne socialne dejavnosti in deluje v regiji Srednjih Pirenejev z avtoriteto poseganja na ozemlja, kjer bivajo Manuši. Obseg storitev se sooča z možnimi socialnimi »zlomi«, delovanjem v urgentnih primerih in zadovoljitvijo potreb družin. Še več, struktura

delovanja se je institucionalizirala, organizacija Solidarnost s potujočimi ljudmi 65 je edini zagovornik in predstavnik populacije Manušev. Družbeno-izobraževalna storitev je usmerjena k novemu pristopu socialnega dela: več institucij in strokovnjakov prepričuje k sodelovanju za rešitev resnega problema izključenosti Manušev.

Od svoje ustanovitve organizacija in njene storitve, ki so se razvile s soglasji in sporazumi več partnerstev, deluje na način, da se odzove kot celota na probleme potujočih skupin. Strukture so vse manj odzivne na zelo različne potrebe ljudi. Sodelovanje je potrebno na vseh ravneh. Zveza je prvič na lokalni razsežnosti sprejela razvoj celotnega oddelka in sodelovanje z različnimi institucijami in organi ter postavila močne predloge in opozorila na pravo 2000-614 iz 5. julija 2000 o sprejemu in namestitvi potujočih skupin. Člen št. 1 tega zakona določa, da so vse občine vključene v dobrodošel sprejem popotnikov, katerih tradicionalni življenjski prostor je sestavljen iz mobilnih domov.

Storitev svoje poslanstvo dosega skozi nesebično asociativno upravljanje z načelom laičnosti, solidarnosti in spoštovanjem primarnosti posameznika pred vsako obravnavo.

Organizacija Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 ima sedež v svetovalnem odboru s predsednikom generalnega sveta in je članica nacionalne zveze združenj solidarnostnega ukrepa z Manuši in potujočimi skupinami FNASAT (*Fédération nationale des associations solidaires d'action avec les Tsiganes et les Gens du voyage*) v Parizu.

Socialno-izobraževalna služba deluje od njene odobritve in omogoča delovanje in konvencije, ki določajo cilje, načine, metode ocenjevanja in financiranja.

1.12.2 ORGANIZACIJA ADAPGV

Organizacija za podporo potujočih ljudi ADAPGV (*Association pour l'Accueil et la Promotion des Gens du Voyage de la Vienne*) je bila ustanovljena leta 1992 z namenom, da se prevzeme nadzor nad njihovo situacijo in izboljša pogoje za njihovo vključenost v življenje potujočih skupnosti. Organizacija se zavzema za naslednje cilje:

- s pomočjo socialnega centra se zavzema za socialne in izobraževalne dejavnosti;
- usposabljanje in razvoj oseb;
- socialna promocija posameznikov.

Prav tako pa se nanaša na delovanje nacionalnega gibanja La FNASAT (*Fédération nationale des associations solidaires d'action avec les Tsiganes et les Gens du voyage*), ki je specializirano v povezovanju situacij, ki jih Romi doživljajo, in na regionalne oddelke s socialnimi centri.

Organizacija temelji na priznavanju kulturne raznolikosti. Bori se za dostop do državljanskih pravic potujočih ljudi in jim daje glas za pogajanja s politiko, opozarja o kršitvah in predlaga enakopravno svobodo za vse potujoče ljudi. Njene prednostne naloge so: enak dostop do javnih površin, boj proti različnosti in diskriminaciji, poudarjati spremembe v načinu življenja, življenjskega prostora in potreb, spodbujati in olajšati asocialne izmenjave in sodelovanje, priznanje pravic potujočim ljudem in njihovo socializacijo ipd. Organizacija ADAPGV tako predstavlja intervencijsko orodje in odprt prostor za sodelovanje kot tudi socialni in humanitarni aktivizem, ki se nanaša na splošne deklaracije o človekovih pravicah.

1.12.3 NAMEN ORGANIZACIJE SOLIDARNOST S POTUJOČIMI LJUDMI 65

Namen organizacije je združiti analize, zagotoviti večjo globalno odzivnost in manj izolirati ter bolj približati. Vendar se pojavlja vprašanje, ali lahko servis glede na zapletenost opisanih situacij, na katere se opira, to stori. Organizacija je priča težkim življenjskim razmeram in zdravstvenim težavam mnogih Manušev, ki se zatečejo po pomoč v organizacijo. Učinki procesov izključevanja se pogosto pojavljajo predvsem na področju zdravstva. Ali lahko govorimo o zdravstvenem stanju Manušev?

Roumega (2001), direktor organizacije Solidarnost s potujočimi ljudmi 65, pravi, da je zdravje za to skupino populacije problematično: »Vrednost in pomembnost zdravja sta se v naših zahodnih družbah povečali v iskanju sanj za »nesmrtnost«. Vse moči so uprte v napredovanje tehničnega in znanstvenega napredka za raziskave in naše zdravje, ki je v današnjem času hitro razvijajoč. Družba si želi, da bi njeni člani živeli tako dolgo, kot je to mogoče.«

»Zakon št. 98-657 iz leta 1998 se zavzema za izboljšave in boj proti izključenosti in zahteva, da je treba storiti vse za enakopravne pravice do zdravja. Opazimo lahko, da se te predstave razlikujejo od kulture do kulture, vendar lahko danes rečemo, da je poudarek na konceptih in nenehnem iskanju kakovosti življenja in dobrega počutja. Zdravje daleč presega področja

medicine, ki zajema vse komponente človeške biti« (Roumega, 2001: 26).

Profesorja Tchobroutsy in Wong (1995) menita, da »je zdravje občutek polne zmogljivosti, zmožnost prilagoditi se novim potrebam telesa in duše. To je sposobnost izbire«.

Statistika iz leta 2001 je pokazala, da je bilo v tem času nacionalno povprečje pričakovane življenjske dobe manj kot 25 let. Pridobljeno diagnostiko so nato posredovali javnemu zdravstvu v upanju za spremembe.

Vloge socialnega servisa so izobraževalne, poleg tega igrajo pomembno opozorilno vlogo. Zdravje je pomemben dejavnik pri vključevanju. Pogovor je način za izgradnjo zaupanja in odnosa s populacijo.

Predmet združenja je sodelovanje pri razvoju in izvajanju ukrepov, katerih cilj je razvoj in izboljšanje pogojev za sprejem in vključevanje potujočih skupin v oddelk Haute-Pyrénées, vključno s posebnimi socialnimi intervencijami do prebivalstva s stalnim prebivališčem na parkirnih območjih, območjih za kratkotrajno bivanje, družinskih območjih in prispevanju k njihovem vključevanju k pismenosti, dostopu do zdravstvenega varstva in socialnih storitev, izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja.

1.13 KRATKA ZGODOVINA SOCIALNEGA DELA V FRANCII

Razvoj socialnega dela v Franciji je edinstven primer v Evropi. Leta 1905 so ustanovili urad za socialno skrbstvo, s katerim so izkazovali solidarnost pomoči potrebnim. Kot v mnogih evropskih državah so se tudi v Franciji duhovščina, katoličani, protestantje, judje in država sama javno zavezali, da bodo podpirali vse revne in bolne. Vendar pa so imeli v svojih intervencijah vedno tri cilje: nadzor poklicnih svetovalcev ali prostovoljcev, enake pravice in enakopravnost uporabnikov ter usmerjanje v družbeno delovanje. Celotno zgodovino francoskega socialnega dela je treba gledati skozi opisano prizmo.

Socialno delo, ki se deli na tri veje: socialne storitve, posebna izobraževanja in socialno-kulturne animacije, nima skupnih korenin. Razlikujejo se v njihovem delovanju, prav tako pa v njihovi kronologiji in samem konceptu.

Do leta 1960 se zdravstvo (oskrba in medicina) ni kaj preveč razlikovalo od socialnega dela

(pomoč in dobrotelost). Socialno delo se je počasi oblikovalo v 20. stoletju, ko je postalo glavna oblika osebne vključenosti v družbene akcije.

Korenine socialnega dela v Franciji segajo vse do leta 1896, ko je anarhični sindikalizem vodil sindikalno gibanje. Prva socialna institucija, ki je bila postavljena v ameriških naseljih (v naseljih, kjer so živeli nižje- in srednjerazredni delavski ljudje) in je bila očitno del katoliškega gibanja, je imela namen izboljšati stanje delavskega razreda tako moralno kot materialno. Vendar zaradi želje po radikalizaciji in profesionalizaciji dobrotelosti so iz te organizacije izključili cerkev. Socialne institucije, ki so se odpirale v osrčju popularnih sosesk, so delavskemu razredu nudile zdravstvene, izobraževalne, socialne in šiviljske storitve. Hkrati so ustanovili prve šole za socialno usposabljanje. Velika vojna je rodila nov ženski poklic, ki so imele zaradi ogromnih človeških izgub, invalidov in sirot ogromno dela. Leta 1990 je omenjena šola postala ena glavnih za socialno izobraževanje, z imenom ETSUP (*l'Ecole supérieure de travail social*), visoka šola za socialno delo.

1.14 VKLJUČEVANJE IN DIREKTNO SOCIALNO DELO

Mednarodne organizacije, Romi, strokovnjaki in politiki soglašajo, da sta največji oviri pri vključevanju Romov nestrpnost do Romov in odklanjanje njihovega načina življenja. Na področjih zagotavljanja enakih možnosti za izobraževanje, zaposlovanje in participacijo Romov v javnem, kulturnem in političnem življenju, deklarirana širina humanističnih sporočil v vsakdanji praksi trči ob empirične podatke o konkretnih življenjskih razmerah romske skupnosti. Kljub pozitivnim spremembam na področju spodbujanja vključevanja Romov v mednarodnih dokumentih, sprejetih sredi 90. let 20. stoletja, se je v posameznih državah celo okrepil negativen odnos do romske skupnosti in v nekaterih primerih se izraža kot sovražnost in napadalnost do Romov. Zato so bili na evropski ravni sprejeti akcijski programi in usmeritve, namenjeni odpravi predsodkov in spodbujanju medsebojnega spoštovanja. Evropska komisija za odpravo rasizma in nestrpnosti je sprejela posebno priporočilo glede splošne politike do Romov *Preprečevanje nestrpnosti do Manušev/Romov* (1998). Med drugim državam priporoča, naj »zagotovijo prepoved diskriminacije, kakor tudi diskriminatornih praks v ustrezni zakonodaji ter uvedejo v civilno pravo posebne določbe v ta namen, zlasti na teh področjih /.../ bivanja in izobraževanja /.../ in zagotovijo, da se

vprašanja v zvezi s »potujočimi« v državi, zlasti predpisi v zvezi z nastanitvijo in urbanističnim načrtovanjem, urejajo na način, ki ne ovira načina življenja teh oseb« (Urh, 2012: 62).

Kaj bi bilo treba spremeniti za večjo vključenost Romov? Ule (1999) meni, da morajo biti strategije predvsem usmerjene na širše družbenopolitične strukture (ustvarjanje naklonjenega kulturnega in institucionalnega okolja za sprejemanje Romov v neposredno bivalno okolje, zaposlovanje Romov, podpora romskim otrokom na področju vzgoje in izobraževanja, večja družbenopolitična vključenost Romov ipd.).

Dejavnosti Svetovne banke, Evropske unije, Evropskega socialnega sklada in drugih mednarodnih ustanov so usmerjene k financiranju projektov in programov za izboljšanje položajev Romov, ozaveščanje politične sfere in čim širše javnosti ter za vključevanje Romov v okolje, v katerem živijo (Klopčič in Polzer, 2003).

Urh (2102) meni, da naj bi želja po spremembi sprva prišla iz vsakega posameznika posebej. Kot pravi, je prva ključna raven osebna, saj gre za zavzemanje za antirasistično ideologijo s širšimi kulturnimi razsežnostmi. Gre za to, da je vsak posameznik zase, na svojem delovnem mestu odgovoren, da opozarja in odpravlja etnične in rasne stereotipe, družbene neenakosti in socialno izključenost. Gre za zavzemanje za družbene spremembe in ustvarjanje alternativ v družbenih strukturah, ki niso zatiralne.

Socialno vključevanje je kompleksen, večsmeren in večplasten proces. Socialno vključevanje Romov zahteva delovanje in sodelovanje tako Romov kot tudi širše družbe, države in njenih ustanov ter civilno-družbenih in nevladnih organizacij. Pomembno je prepoznavanje izključevanja in specifičnih potreb posameznika oz. družin ob upoštevanju kulturnega, družbenega oz. političnega konteksta, ki vpliva na situacijo.

Pogoja za vključujoče ravnanje sta prepoznavanje rasizma (osebnega, kulturnega, institucionalnega), diskriminacije in izključevanja ter refleksija o njih. Dejstvo je, da so bili Romi v zgodovini zaradi rasizma oz. ideologij ter izključevalnih politik in praks preganjani, zatirani, potisnjeni v neizobraženost in revščino. Selili so se po različnih evropskih državah in tam danes živijo kot manjšinska etnična skupnost ali pa so obravnavani kot tujci oziroma osebe brez državljanstva oz. brez statusa (Urh, 2012: 81).

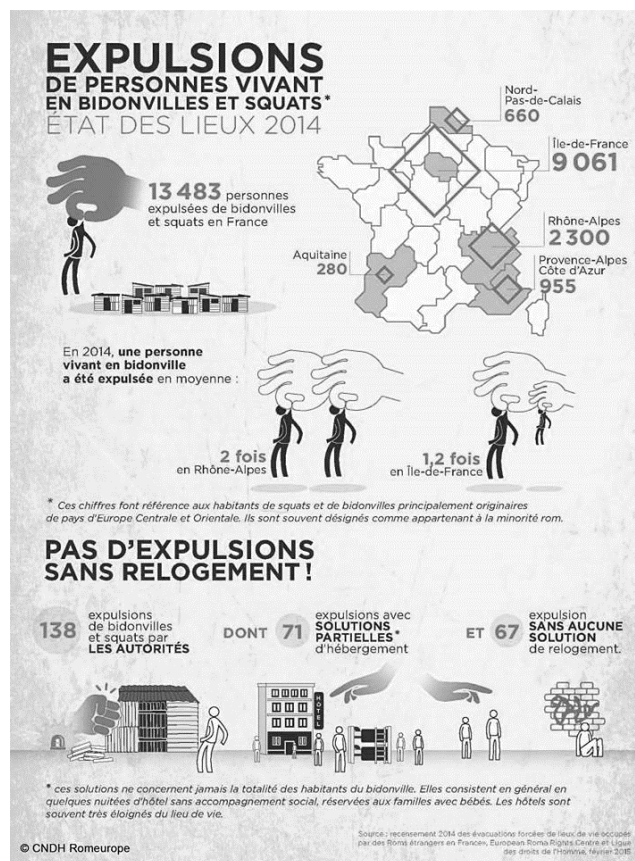
Pomembno vlogo pri vseh teh vprašanjih ima tudi socialno delo, ki si mora prizadevati za socialno pravičnost, solidarnost in enakost – v tem pogledu je tudi politično angažirano. Govoriti o integraciji in vključevanju zahteva predhodno razumevanje, da se tudi ti pojmi v sodobni družbi lahko zlorabljajo za izključevanje oziroma so lahko v funkciji izključevanja. Vključevanje Romov pomeni prepoznavanje njihove različnosti in hkrati podobnosti ter spoštovanje in uveljavljanje njihove enakovrednosti, dostojanstva in temeljnih pravic. Gre za ustvarjanje pogojev in delovanje v smeri krepitev moči deprivilegiranih in razvijanje samostojnosti (Urh, 2012).

In kaj si želijo Romi? V »najnovejših« dokumentih Romi želijo priznanje statusa konstitutivnega evropskega naroda brez teritorija, ki živi raztreseno v različnih državah in je torej upravičen do ustreznega zastopstva v evropskih institucijah v novo nastajajočem skupnem pravnem sistemu nove Evrope (Klopčič in Polzer, 2003).

S tem želijo Romi doseči, da bi kot skupina z zagotovljenim zastopstvom imeli izhodišče za uresničitev pravic tudi na notranji ravni v vsaki posamezni državi. Menim, da je to zelo logična poteza in bi tako romski predstavniki resnično spremenili in dobesedno izvedli spremembe, ki so še tako pomembne in nujne zanje, saj gre vendarle za njih. Med branjem sprejetih ukrepov, raznih akcijskih načrtov in sprejetih programov, ki so povezani z romsko problematiko, dobivam občutek, da je vse le neka predstava s strani politike in raznih organizacij. Kot omenja Urh (2012), želja po spremembi mora priti od vsakega posameznika posebej. Glede tega sem sama, žal, zelo pesimistična. Ljudje živijo v nekih prepričanjih, brez kakršnih koli preverjenih podatkov.

Upravna, virtualna dejanja so postala pomembnejša od dejanskih sprememb v dejanskem svetu. S potiskanjem ljudi v razvrednotene vloge, z dodeljevanjem nalepk, vzpostavljanjem nujnosti, da so nam hvaležni za drobtine, ki jih dobijo, s potiskanjem v čakalnice življenja, v neskončno ždenje, nameščanje v zaprte prostore, kjer so ločeni od drugih, z odvzemanjem moči, da delujejo v svojem življenju, dejansko in dejavno onesposabljam ljudi, namesto da bi krepili njihovo moč (Flaker, 2012: 39).

Treba je krepiti neodvisnost sicer odvisnih, krepiti možnost skupnega delovanja in omogočiti nove rešitve, ki jih sedaj uveljavljeni sistem ne dovoljuje (Flaker, 2012: 42).

Slika 9. »Le droit et les faits, Rapport national d'observatoire du Collectif National Droits de L'Homme RomEurope (2014)« (Pravice in dejanja, poročilo nacionalne skupnosti za pravice ljudi RomEurope).

Slika 9 prikazuje poročilo CNDH Romeurope, ki želi opisati čim bolj objektivno stanje v letu 2014, pravice ljudi iz Vzhodne Evrope, ki živijo tako v ilegalnih kot legalnih naseljih in drugih mestih in se borijo za preživetje v Franciji. Na sliki je nazorno prikazano, da Romi v Franciji nimajo svojega prostora tako v socialnem kot zasebnem življenju.

Vprašanje vključevanja romske populacije v širšo družbo zahteva različne ukrepe na ekonomskem, socialnem, pravnem, političnem, izobraževalnem, kulturnem in prostorskem področju.

Direktne akcije socialnega dela so mogoče. Poiskati je treba nove prostore in izumiti nove metode za akcije, ki si jih ljudje res želijo, vzpostaviti dejavnost in šele nato iskati sredstva za realizacijo. Le tako bomo vzpostavili legitimnost socialnega ravnanja. Akcij ne smemo snovati le na sveže odprtih prostorih Boja za, temveč tudi na klasičnih prostorih socialnega dela, predvsem tam, kjer ljudje živijo. Skupaj z njimi, zanje in za skupno dobro (Flaker, 2012: 42).

1.14.1 ANTIRASISTIČNA TEORIJA V SOCIALNEM DELU

Rada bi omenila pomen socialnega dela pri razvoju antirasistične teorije. Ker tradicionalno socialno delo ni prispevalo k izboljšanju položaja prikrajšanih družbenih skupin, temveč je le vzdrževalo obstoječe stanje, se je skozi obdobje pod vplivom radikalnega modela socialnega dela razvila antirasistična teorija, ki je temeljila na kritiki tradicionalnega socialnega dela. Radikalni model socialnega dela, v katerem sta se razvila feminizem in antirasizem, pa je vplival predvsem na razvoj koncepta človekovih in državljskih pravic ter opozoril na strukturne družbene neenakosti, s katerimi se soočajo določene družbene skupine. Temeljna načela, na katerih temelji radikalno socialno delo, so (Thompson 2001: 6–7; Fook 2002: 5):

- a) zavezanost k analizi izkušenj, ki so rezultat družbenih in osebnih dejavnikov posameznikov (socialni delavci morajo prepoznati družbenopolitični kontekst življenjskih izkušenj uporabnikov in tudi družbenopolitični kontekst socialnih služb);
- b) zavezanost k družbeni kritičnosti (socialni delavci morajo prepoznati in priznati nevarnosti, kot so diskriminacije in zatiranje, ki jih lahko ustvarja tudi socialno delo);
- c) zavezanost k družbenim spremembam (socialni delavci morajo delovati za preseganje zatiralne in diskriminatorne prakse).

Gre za model socialnega dela, ki je prvi opredelil odzivanje na marginaliziran položaj določenih družbenih skupin kot prioriteten način delovanja (Payne, 1997).

Eno prvo in najbolj ključnih načel antirasistične prakse je visoka stopnja ozaveščenosti o lastnih predsodkih, kar pomeni soočanje in prepoznavanje lastnih predsodkov in osebnega rasizma do pripadnikov etničnih skupin (Dominelli, 1988).

Poglavitna značilnost antirasističnega socialnega dela je torej prepoznavanje rasizma na osebni, kulturni in strukturni ravni (Dominelli 1988; Thompson 2003; Healy 2005). Thompsonov (2003) analitični model je koristno orodje za podrobno analizo naštetih treh ravni:

- na *osebni ravni* se socialni delavci zavzemajo za odpravo lastnih rasističnih predsodkov in lastne rasistične prakse. Dominelli (1995: 190) meni, da »želja po tem, da bi se zavzeli za spremembe, mora nastati v posamezniku«;
- na *kulturni ravni* gre za zavzemanje za antirasistično ideologijo v socialnem delu. Ta se ne osredotoča le na izvajanje prakse v ozkem pomenu stroke, temveč ima širše kulturne razsežnosti. Socialni delavci so zato odgovorni, da opozarjajo in odpravljajo etnične in rasne stereotipe, družbene neenakosti in socialno izključenost;
- na *strukturni oz. institucionalni ravni* se antirasistična naravnost kaže v odkritih diskurzih o rasizmu na delovnem mestu, usmerjenju sredstev za izvajanje antirasističnih pobud, novačenju zaposlenih iz vrst pripadnikov etničnih skupin ipd. (Dominelli 1995; Thompson 2001).

Socialno delo se kaže kot »idealen« poklic, ki naj bi prispeval k odpravljanju neenakosti in diskriminaciji. Socialni delavci naj bi bili tisti, ki odpravljajo družbene neenakosti in izključevanja. Kljub socialni pravičnosti, ki velja za poglavitno načelo socialnega dela, je stroka pogosto v vlogi izvajalcev socialne nepravičnosti (socialnega izključevanja, zatiranja, rasizma). Vendar je njihova vloga pogosto razpeta med potrebami uporabnikov in navodili socialne politike (Urh, 2009: 248).

Kljub temu da se socialno delo trudi in si želi sprememb za dobro vseh uporabnikov, pa ima pri tem zvezane roke, če enakih želj in pogledov nima tudi socialna politika.

Socialni delavec se angažira in skupaj z uporabniki izrazi odpor, tako da nastopi proti zatiralnim praksam in kulturam (White, Epston, 1990). S svojo aktivno in podporno držo pomaga pri skupnem prizadevanju in s socialno krepitvijo uporabnikov vsaj posredno prispeva k spremembam in ukinitvi izključevalnih, patologiziranih javnih diskurzov.

2 PROBLEM

Raziskovalno delo ima izvor v dveh glavnih principih. Najprej sem želela bolje razumeti naravo in sam izvor zavrnitev, katerih žrtev je Manuška populacija v Franciji. Nato so me zanimali obrisi in spremembe v dnevnih interakcijah, ki se razvijajo med Manuškimi skupnostmi in večinsko družbo.

Za osvetlitev teh splošnih vprašanj sem raziskavo usmerila v različne smeri. Sprva sem se osredotočila na skupino Manušev in tesen stik z njimi, z namenom opazovati njihovo socialno dinamiko, ki je tako pomembna pri njihovem združevanju. Ta korak analize temelji predvsem na opazovanju stališč, praksi in reprezentaciji, ki je vsakodnevno med nami in ohranja povezanost med posamezniki in jo lahko okrepimo z dvema aktivnima principoma. Prvi aktivni princip vključuje »skupno organizacijo«, ki se kaže v razširjenosti družine, združene v skupino, socializaciji otrok, ki so jedro solidarnosti in na katere prenašajo kolektivno znanje. Drugi aktivni princip pa se kaže kot »proizvodni sistem«, katerega glavne značilnosti vključujejo prodajo blaga in servise, nudenje storitev Nemnušem, fleksibilnost, vsestranskost, neredne plače, zmožnost skupnega dela. Te principe vidim kot zelo pomembne, ne samo zaradi zagotavljanja ekonomske avtonomnosti in skupinske neodvisnosti, temveč tudi zaradi zagotavljanja varnosti vsakega posameznika, iz katerega je skupina sestavljena. Govorjenje o nasprotjih Manuši/Nemanuši kot o delitvi sveta in dvojezičnosti, ki prispeva k delitvi na nas (Nemnuše) in njih (Manuše), samo še poveča proces oddaljenosti enih od drugih.

Poleg dejstva, da ta korak kvalificira populacijo, ki je v središču moje raziskave, dovoljuje tudi prepoznavanje pomena nosilca družbene dinamike v Manuški skupnosti kot tudi socialno logiko, ki omogoča to njihovo dinamičnost in avtonomijo ravno s svojim delovanjem. Te različne vrednote so steber moje analize, ki temelji na analizi vsakdanjih Manuških skupin in njihove socialne dinamike, ki jih zaznamujejo. Predstavlja osnovo, ki nam je omogočila merjenje njihovih značajev in bolj ali manj konstantne družbene spremembe, upoštevane v tem raziskovanju, ob priložnosti osvetliti specifične vidike te populacije.

Raziskava me je vodila, da se osredotočim na nomadizem, prakso, ki jo vrednoti večina Manuških skupin v Franciji, na nomadizem, ki je priča močne zunanje vidljivosti pričujočega načina življenja in ki se močno razlikuje od življenja Nemanušov.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Raziskovalni problem smo razčlenili znotraj temeljnih raziskovalnih vprašanj:

- Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v Srednjih Pirenejih?
- Kakšne so predstave o Manuših in njihovem načinu življenja v Srednjih Pirenejih?
- Ali so Manuši v Srednjih Pirenejih diskriminirani na družbeni, socialni in ekonomski ravni?
- Ali so Manuši v Franciji privilegirana etnična manjšina?
- Ali državna politika dela po najboljših močeh za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?
- Kako so Manuši zadovoljni s kakovostjo njihovega življenja?

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

Diplomsko delo temelji na kvalitativni raziskavi, kjer raziskujemo stvarne probleme ljudi in družbene celote v njihovem kontekstu. Kordeš in Smrdu (2015) opisujeta, da kvalitativno raziskovanje išče intenziven ali dolgotrajen kontakt z vsakodnevnimi situacijami, ki so običajne, normalne, odražajo vsakdanje življenje oseb, skupin, družb, organizacij. V splošnem proučuje, kako ljudje v določenih situacijah razumejo, razlagajo vsakodnevne dogodke in nanje tudi reagirajo. Raziskovalec želi dobiti celosten vpogled v kontekst, ki ga proučuje, njegovo logiko, ureditve in pravila. Želi »od znotraj« zajeti podatke o zaznavah akterjev, in sicer s pozornostjo, empatičnim razumevanjem, tako da odstrani vse predsodke (prekonceptije) o raziskovanih področjih. Pri tem je raziskovalec glavni merilni instrument (Kordeš in Smrdu 2015: 15).

Kvalitativna raziskava je interdisciplinarna metoda, ki vključuje več vrst empiričnega materiala: osebne življenjske zgodbe, analizo intervjujev, zapise opazovanj in drugega materiala, analizo raziskovalnega dnevnika. O kvalitativnem raziskovanju govorimo kot o večmetodičnem pristopu, kar omogoča poglobljeno razumevanje raziskovanega fenomena oz. boljše razumevanje življenja posameznikov in njihovih izkušenj (Denzin, Lincoln 1994).

Mesec (1998) označi kvalitativno raziskovanje kot raziskovanje, ki zagovarja koncept pluralnih resnic, saj je »stvarnost večplastna in dojeti jo je mogoče iz več perspektiv« (Mesec, 1998: 40).

Mesec (2009: 84) trdi, da v »izkustvenih (empiričnih) raziskavah zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo, bodisi z opazovanjem bodisi s spraševanjem. To gradivo uporabljamo za preverjanje hipotez in znanstveno dokazovanje«.

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Merski instrument moje raziskave so bile smernice za intervju. Smernice so obsegale približno 20 vprašanj. V nekaterih pogovorih sem jih zastavila dodatno, v drugih ne, odvisno od sogovornika oziroma sogovornice, ki sem ga/jo intervjuvala. Vprašanja so se dotikala 11 različnih področij, ki so me zanimala pri tej raziskavi. Vsako od področij je dopolnjeno z enim ali dvema podvprašanjem.

V raziskavi sem zbiral primarne podatke s pomočjo intervjujev in anketnih vprašalnikov. V raziskavo sem vključila tri vrste intervjujev in en anketni vprašalnik. Vsi intervjuji so potekali individualno, le-te pa sem zaradi boljšega beleženja informacij snemala in s tem pridobila tudi same citate intervjuvancev. Pri intervjuvanju Manušev sem naletela na problem zavrnitve. Manuši niso želeli opraviti intervjuja z menoj in nikakor niso želeli biti snemani. Kot razlog so navedli, da jih je sram, ker ne govorijo pravega francoskega jezika. Tako sem opravila le en intervju z zakoncema, kjer je mož Manuš, žena pa Nemnuška. Kar nekaj težav sem imela tudi pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov, razlog za to je nepismenost Manušev. Podrobneje ga bom opisala v nadaljevanju:

- **intervju z direktorjem organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65:** delno strukturiran intervju z odprtim tipom vprašanj in možnostjo postavljanja podvprašanj o delovanju in namenu organizacije, načinu življenja Manušev in njihovi zgodovini, problemih, s katerimi se soočajo tako Manuši kot organizacija, o diskriminaciji in francoski politiki o Manuših;
- **intervju s šestimi socialnimi delavci in delavkami, zaposlenimi v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65:** delno strukturiran intervju z odprtim tipom vprašanj in možnostjo postavljanja podvprašanj o etnično občutljivem socialnem delu v času njihovega študija, o rasizmu v povezavi s socialnim delom, politiki Francije v odnosu do potujočih ljudi, razlikah med Manuši in Nemanuši, enakopravnosti, vključevanju in izključevanju Manuške populacije;
- **intervju z zakoncema, ki živita v Manuškem naselju, imenovanem Nova vas:** delno strukturiran intervju z odprtim tipom vprašanj in možnostjo postavljanja podvprašanj;

- **anketni vprašalnik, izpolnjen s strani 40 Manušev z območja Srednjih Pirenejev:** sestavljen iz prvega dela, ki vsebuje splošna vprašanja o starosti in spolu, v drugem delu anketni vprašalnik vsebuje bolj občutljivo tematiko o izobrazbi, zaposlitvi, lestvico o zadovoljstvu z življenjskimi pogoji in posameznimi življenjskimi vidiki, kot so poklic, osebni dohodek, bivalni prostor, odnos zNemanuši in možnost izobraževanja. V tretjem delu pa sem se usmerila na vprašanje, kaj si želijo oni, torej na spremembe, ki bi si jih želeli s strani države.

Celotni vprašalniki intervjujev in ankete so priloženi v prilogi.

V času, ko še nisem vedela, v katero smer se bom pri raziskavi orientirala, so bili interes moje raziskave tukajšnji potujoči ljudje, za katere sem sprva mislila, da so Romi. Ko sem vstopila v polje raziskovanja in vzpostavila stik z organizacijo Solidarité Avec les Gens du Voyage 65, ki je temeljna organizacija za potujoče ljudi v Franciji, je raziskava začela pridobivati širši in bolj jasen vpogled. Direktor organizacije Jean-Claude Roumega me je pri raziskovanju usmeril na bistveno literaturo, ki mi je omogočila boljše razumevanje problematike, prav tako mi je omogočil kontakt tako z Manuši kot s socialnimi delavci in delavkami, ki vsakodnevno delajo s potujočimi ljudmi. Podatke sem zbirala s pomočjo intervjujev, opazovanja in rednega zapisovanja opaženega, z anketiranjem in pregledom študijskega gradiva.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Poglavitna metoda kakovostnega raziskovanja je bila metoda delno strukturiranega intervjuja s socialnimi delavci in delavkami. Opravila sem sedem individualnih intervjujev s socialnimi delavci in delavkami, ki so zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 v Srednjih Pirenejih. V raziskavo je bila zajeta organizacija Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, ki pokriva celotno regijo Srednjih Pirenejev in zajema 900 potujočih ljudi, od tega 600 družin. Poleg omenjenih intervjujev sem opravila tudi anketni vprašalnik z Manuši z območja Srednjih Pirenejev.

Izbor udeležencev raziskave je slučajnostno vzorčenje, saj ne temelji na načelu, da mora imeti vsaka enota populacije pri izboru enake možnosti, da pride v vzorec.

Kvalitativni raziskovalci se ukvarjajo s proučevanjem procesa »nastajanja« pomena in

smisla struktur vsakdanjega življenja (pozornost je usmerjena na perspektive in izkušnje »udeležencev«). Raziskovalec nastopa v vlogi »instrumenta« (je mediator in akter pri pridobivanju podatkov), zbiranje podatkov v večini primerov poteka v »naravnem« okolju (kontekstu) opazovanca oz. udeleženca (Zapiski pri predmetu Metodologija, 2013).

Menim, da lahko rezultate raziskave deloma posplošim na celotno populacijo Manušev.

Slika 9. 900 datotek potujočih ljudi v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, nastanjenih v regiji Srednjih Pirenejev.

Intervjuji so potekali od začetka meseca julija 2016 do začetka meseca septembra 2016. Vsi sogovorniki (razen, kot sem že omenila v točki 3.2., Manušev, katerih intervju sem iz raziskave izključila) so dovolili snemanje intervjujev. Pri izvajanju raziskave in pri vzpostavljanju delovnega odnosa s sogovorniki sem upoštevala načelo vzpostavljanja zaupanja. Mesec (1998) predlaga pogajanje za vstop v raziskovalno polje kot prvo dejanje raziskovanja, kjer raziskovalec »poskuša sebe in svojo dejavnost predstaviti kot neogrožajočo« (Mesec, 1998: 75, v Urh, 2009). Pred izvedbo raziskave sem odšla v organizacijo z namenom, da predstavim sebe kot namen mojega obiska. Z direktorjem

organizacije sem se dogovorila za datum izvedbe prvega intervjuja. Tako direktor kot tudi drugi zaposleni so namen moje raziskave dobro sprejeli in mi pri tem zelo pomagali. Ob tematiki raziskave je večina zaposlenih izrazila zanimanje ob mnenju, da je o tej problematiki treba govoriti, ozaveščati in s tem tudi pozitivno napredovati v dobro te populacije, ki jo večina sodobne družbe odriva na njen rob.

Anketni vprašalniki z Manuši so bili izpolnjeni med mesecem avgustom in mesecem septembrom 2016.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Izvajanje intervjujev je potekalo s terenskimi delavci, ki s potujočimi ljudmi sodelujejo tako na ravni izobraževanja, zdravstva, kulture kot tudi na ravni zaposlovanja. Organizacija je najpomembnejša vez potujočih ljudi z ostalo neromsko družbo in prav tako ena najpomembnejših vezi med mojo raziskavo in Manuši, saj ima pomembno avtoriteto in ugled.

Organizacija mi je tako pomagala, da sem prek nje tudi sama vzpostavila vez z Manuši, ki so sicer za Nemnuše težko dostopni, saj je za njih potreben čas, preden te in če sploh te spustijo v svoj življenjski prostor. S terenskimi delavci sem se odpravila na teren na različna postajališča, kjer so nastanjeni Manuši. Preden smo se odpravili na teren, je direktor organizacije preveril sestavo mojega anketnega vprašalnika, saj me je že pred tem opomnil, naj bo ta kratek in jedrnat, predvsem pa kratek, ker Manuši že v naravi ne marajo izpolnjevati obrazcev.

Anketni vprašalnik je izpolnilo 40 Manušev, pri čemer sem imela kar nekaj težav, ker je mnogo od njih nepismenih in so izpolnitev anketnega vprašalnika nemudoma zavrnil, kljub temu da smo jim ponudili pomoč pri branju vprašanj. Problem, da čutijo »sram«, češ da ne govorijo in ne pišejo pravilne slovnične francoščine, se je pojavil tako pri izvajanju intervjujev kot pri izpolnitvi anketnih vprašalnikov.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava gradiva je potekala po postopku kvalitativne analize:

1. urejanje gradiva: intervjuje sem posnela in jih nato izpisala na računalnik. Pri izpisu

intervjujev in prevodu intervjujev sem poskušala biti kar se da previdna, da so izpisi ostali avtentični pripovedim intervjujev. Zaradi prevoda sem bila primorana ponekod zamenjati vrstni red besed;

2. razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja): sledilo je grupiranje odgovorov. Besedilo sem razdelila na ločene sestavne dele, enote kodiranja. Pomembne izjave intervjuvancev sem podčrtala;
3. prosto pripisovanje pojmov (odprto kodiranje): posameznim enotam kodiranja sem poleg že vnaprej opredeljenih raziskovanih tem poskušala pripisati še druge pojme;
4. izbor in definiranje relativnih pojmov: izbor tistih enot besedila, ki so se zdele relativne;
5. osno, aksialno kodiranje: vzpostavljanje razmerij med kategorijami in podkategorijami;
6. oblikovanje teorij.

4 REZULTATI

Zaradi preglednosti sem rezultate z razpravo predstavila v ločenih sklopih. Temeljne ugotovitve anketnega vprašalnika in intervjujev sem podkrepila s kratko razpravo in smiselno teorijo. Končni cilj dobljenih rezultatov je bil odgovoriti na raziskovalna vprašanja, ki sem jih zastavila v formulaciji problema.

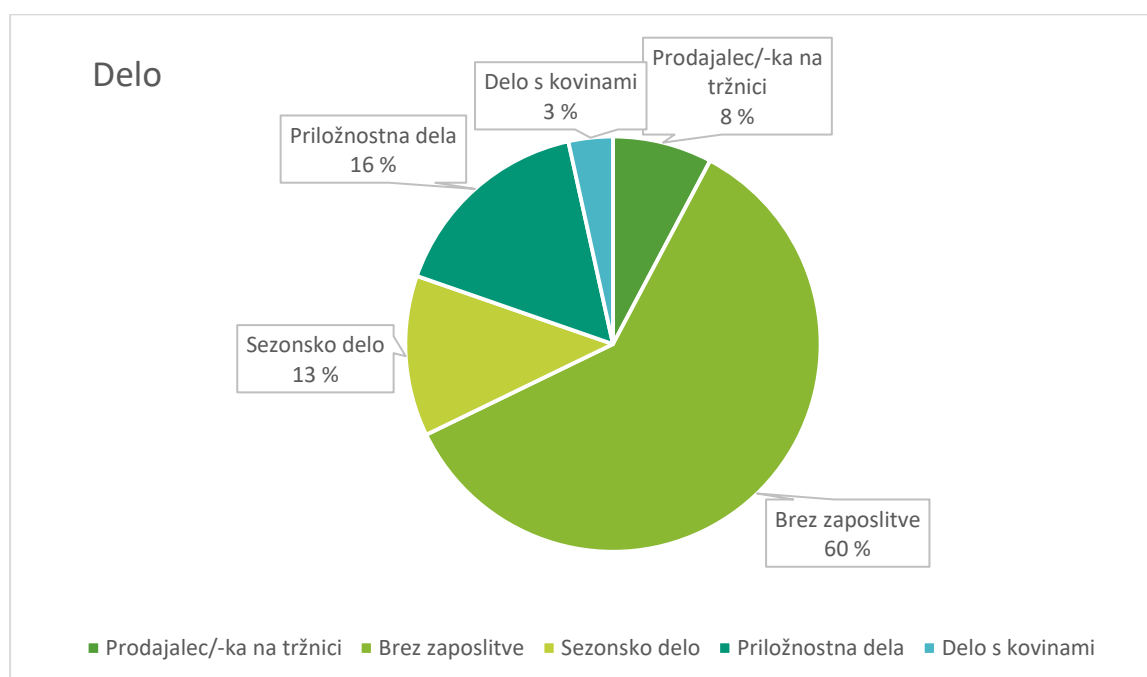
4.1 REZULTATI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA S MANUŠKO POPULACIJO

Tabela 1: Rezultati sodelujočih glede na starost, spol in vlogo v raziskovalnem projektu

Starost	Spol		Izobrazba	Skupaj	%
	Ženski	Moški			
do 20 let	3	5	Nimam izobrazbe, srednja	8	20,0
do 40 let	5	12	Nimam izobrazbe, srednja, višja	17	42,5
do 50 let	2	8	Nimam izobrazbe	10	25,0
do 60 let	3	2	Nimam izobrazbe	5	12,5
Skupaj	13	27		40	100,0
%	32,5	67,5			

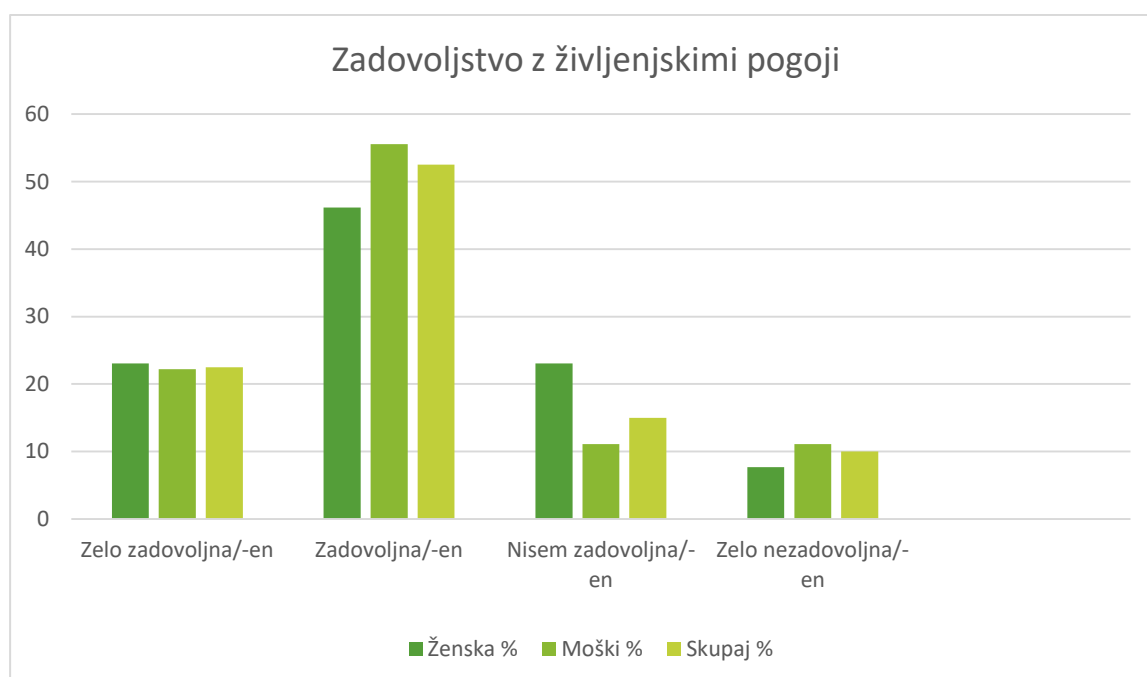
Iz tabele 1 vidimo, da se izobrazba razlikuje glede na starost anketirancev. Mlajša kot je starost anketiranih, večja je verjetnost, da je stopnja njihove izobrazbe višja, in obratno, starejša kot je starost anketirancev, manjša je verjetnost stopnje njihove izobrazbe. Rezultati potrjujejo rezultate intervjujev, kjer večina trdi, da se je izobraževanje Manušev z leti izboljšalo in vse več mlajših generacij obiskuje šole.

Graf 1: Delo, ki ga anketiranci opravljajo

60 % anketiranih je brezposelnih, ostale štiri skupine potrjujejo teoretični del, kjer sem kot večinsko delo, s katerim se ukvarjajo potujoči ljudje, navedla delo na tržnici, delo z železom ter razna sezonska in priložnostna dela.

Graf 2: Zadovoljstvo z življenjskimi pogoji glede na spol sodelujočih

Graf 2 prikazuje, da je več kot polovica (52,5 %) anketiranih zadovoljnih z življenjskimi pogoji, in sicer 46,15 % žensk in 55,55 % moških.

Tabela 2: Zadovoljstvo sodelujočih s posameznimi življenjskimi vidiki

Zadovoljstvo s posameznimi življenjskimi vidiki	Ocena				
	Zelo nezadovoljen/-na (1)	Nezadovoljen/-na (2)	Srednje zadovoljen/-na (3)	Zadovoljen/-na (4)	Zelo zadovoljen/-na (5)
Možnost zaposlitve	25	11	2	2	0
Osební dohodek	7	4	18	9	2
Bivalni prostor	0	3	12	14	11
Odnosi z ostalimi Manuši	0	3	18	15	4
Odnosi zNemanuši	10	12	13	5	0
Organiziranost in povezanost vaše skupnosti		5	17	9	9
Možnost izobraževanja	2	6	16	11	5
Pomoč države	4	10	14	7	5

V tabeli 2 lahko vidimo, da je velika večina (62,5 % (25)) zelo nezadovoljna z možnostjo zaposlitve, kar potrjuje diskriminacijo nad njimi na zaposlitvenem področju. 35,0 % (14) je zadovoljnih z bivalnimi prostori, medtem ko je 25 % (10) zelo nezadovoljnih z odnosi z Nemanuškim prebivalstvom. Med rezultati prevladuje sredina, torej večina anketiranih je srednje zadovoljnih s posameznimi življenjskimi vidiki.

Tabela 3: Mnenje sodelujočih glede kakovosti življenja

Ali se vam zdi vaše življenje kakovostno?				Ali prejimate socialno podporo?		
	Da	Ne	Utemeljitev	Da	Ne	Utemeljitev
	21			18		Brezposelnost
		7	Nimamo tekoče vode in elektrike	6		Bolezen ali invalidnost
		5	Težko je poiskati zaposlitev		14	Sem samozaposlen/-a
		7	Premalo urejenih zemljišč, namenjenim nam		2	Se še šolam
Skupaj	21	19		24	16	
%	52,5	47,5		60,0	40,0	

Več kot polovici anketiranih (52,5 % (21)) se zdi njihovo življenje kakovostno, ostala polovica (47,5 % (19)) pa je kot pomanjkljivosti za kakovostno življenje navedla pomanjkanje tekoče vode in elektrike, težave pri iskanju zaposlitve in pomanjkanje urejenih zemljišč, namenjenim Manuški populaciji.

Kar 60,0 % (24) anketiranih je brezposelnih, kar potrjuje problem brezposelnosti Manuškega prebivalstva v Srednjih Pirenejih, omenjenega v teoriji in v intervjujih s socialnimi delavkami in delavci.

Tabela 4: Odnos med Manuškim in Nemanuškim prebivalstvom

	Kakšen je vaš odnos do Nemanuškega prebivalstva?	Kakšen je odnos Nemanušov do Manuškega prebivalstva?
Zelo dober	7	4
Dober	11	8
Sprejemljiv	15	12
Slab	3	10
Zelo slab	3	2
Nesprejemljiv	1	4

Med Manuškim in Nemanuškim prebivalstvom prevladuje sprejemljiv odnos.

4.2 OPISNI REZULTATI INTERVJUJEV

V intervjujih je sodelovalo sedem oseb, zaposlenih v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65.

Tabela 5. Sodelujoči v raziskavi

Sandrine	Starost: 35 let	Poklic: specializirana vzgojiteljica (glej op. spodaj)
François	Starost: 55 let	Poklic: socialni delavec in specializirani vzgojitelj (glej op. spodaj)
Valerie	Starost: 49 let	Poklic: vzgojiteljica za posebne primere
Alain	Starost: 37 let	Poklic: socialni delavec
Sylvie	Starost: 50 let	Poklic: socialna delavka
Christine	Starost: 25 let	Poklic: medicinska sestra
Jean-Claude	Starost: 52 let	Poklic: specializirani vzgojitelj (glej op. spodaj), socialni delavec in direktor organizacije

Opomba: specializirani vzgojitelj svoje dejavnosti izvaja v skladu s strokovnim znanjem in vrednotami, tako da lahko oseba v težavah v svojem okolju deluje tako, da se ji socialno, izobraževalno, fizično ali zdravstveno stanje izboljšuje (naš prevod iz besede *éducateur spécialisé*). Izobrazbo so pridobili na višji šoli za socialno delo v Parizu.

IZOBRAŽEVANJE

Sandrine pravi, da na višji šoli za socialno delo posebnega izobraževanja za delo s Manuško populacijo niso imeli: *»O delu s to skupino sem se naučila med opravljanjem same prakse /.../. Samo delo z njimi mi je prineslo veliko znanja in sposobnosti.«*

François ravno tako med samim izobraževanjem ni pridobil posebnega izobraževanja za delo s Manuško populacijo: *»Pridobil sem zmožnost, da se prilagodim temu drugačnemu načinu življenja, drugačnemu načinu mišljenja /.../. Tega me ni naučila nobena šola, ampak samo delo s to populacijo.«*

Valerie se je med izobraževanjem približala delu s Manuško populacijo s predmetom, kjer so obravnavali kulturne razlike: *»Bolj kot etnično občutljivemu socialnemu delu smo se posvečali kulturnim razlikam /.../. Največ o tej populaciji sem se naučila med samim delom v organizaciji.«*

Alain ni pridobil posebnega znanja, ki bi mu pomagalo pri delu s Manuško populacijo: *»Študij mi ni dal ničesar.«*

Slyvie je večino znanja pridobila med samim delom z Manuši: *»Večine sem se naučila na terenu in ne med samim študijem /.../. Smo imeli kar nekaj predmetov, ki so se dotaknili različnih kultur.«*

Christine je znanje pridobila med delom kot medicinska sestra in kasneje kot zaposlena v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65: *»Znanje, ki ga imam sedaj in mi omogoča delo z njimi, sem pridobila s preprostimi življenjskimi izkušnjami.«*

Jean-Claude ravno tako kot večina intervjuvanih ni imel posebnega izobraževanja za delo z Manuši. Izkušnje si je nabral z leti kot specializiran vzgojitelj in socialni delavec.

Vsem sedmim intervjujem je skupno to, da nihče ni imel posebnega izobraževanja za delo s Manuško populacijo. Dve intervjuvanki sta se med izobraževanjem dotaknili različnih kultur. Pri tem se vprašam, ali je pomembno, da imajo socialni delavci in delavke neko podlago za delo z različnimi etnijami. Kljub temu da intervjuvani niso imeli posebnega izobraževanja za delo z Manuši, delo opravljajo profesionalno in predvsem s srcem, ker so

za to motivirani, s svojim delom želijo pomagati, kar je za njihove uporabnike velikega pomena, saj stavijo na zaupanje in občutek, ki si ga zgradijo o tebi.

Kaj je pomembnejše za učenje: sposobnost ali motivacija? To je podobno, kot če bi se vprašali, kaj bolj vpliva na nastanek valov: voda ali veter. Voda je samo *možnost* za nastanek valov, valovi pa nastanejo, ko zapiha veter. Tudi sposobnosti so samo *možnosti* za učenje. Šele motivi to možnost uresničijo. Ni učenja brez motivov, kakor ni valov brez vetra. Močan motiv lahko celo deloma nadomesti pomanjkljive sposobnosti (Pečjak, 1977: 24).

RASIZEM IN DISKRIMINACIJA

Rasizem

Sandrine pravi, da so rasizmu priča vsak dan: *»Smo priča rasizmu na vsakodnevni ravni.«* Ravno tako so priča rasizmu v vrtcih in osnovnih šolah, kjer rasizem nad njimi izvajajo zaposleni sami: *»Srečujem se z rasističnimi predlogi s strani zaposlenih /.../. Ne moremo posploševati ljudi po rasi.«*

François pravi, da je rasizem naš vsakdanjik.

Valerie pravi, da je rasizem zelo kompleksen: *»Rasizem je odsev zaščite družbe.«* Valerie je mediatorica med šolstvom in populacijo Manušev: *»Odzivi šolstva so dokaj šokantni in rasistični.«*

Alain trdi, da so Manuši ena najbolj osovraženih skupin v Franciji in da rasizem izhaja iz vrednot: *»Populacija, ki je v Franciji najbolj osovražena.«*

Sylvie pravi, da je rasizem prisoten na različnih nivojih: *»Rasizem do te populacije lahko opazimo s strani določenih parterjev, s strani določenih ljudi /.../. Rasizem občutimo tudi mi sami s strani družbe same.«* Rasizem izhaja iz neznanja: *»Rasizem do njih izhaja iz napačne interpretacije in iz napačnih sklepanj, ki si jih ljudje pogosto ustvarjajo.«*

Diskriminacija

Sandrine pravi, da se Manuši srečujejo z diskriminacijo na zaposlitveni ravni: *»Delodajalec vidi priimek osebe in ga že samo na podlagi tega diskriminira.«*

François pravi, da so *»ena najbolj diskriminiranih skupin v celi Franciji /.../. Krivice se jim dogajajo dobesedno povsod«*. François je povedal kar nekaj neverjetno diskriminatornih

zgodb, ki so jim vsakodnevno priča Manuši, naj si bo to s strani zaposlenih v šolstvu, medicini, policiji ...

Valerie prav tako pravi, da so Manuši ena najbolj diskriminiranih družb: *»Potujoči ljudje so ena najbolj diskriminiranih skupin v Franciji.«* So edina skupina v Franciji, ki jim država določa, da morajo imeti več kot en osebni dokument. *»Edina skupina ljudi v Franciji, ki imajo poseben dokument, knjižico gibanja /.../. Osebno izkaznico morajo zamenjati vsakih pet let.«* Država kontrolira vsako njihovo gibanje, znotraj in zunaj Francije, od druge svetovne vojne naprej, ko so jih obsodili za vohune: *»Začeli so kontrolirati vsako njihovo gibanje.«*

Valerie potrjuje, kar je že povedala Sandrine o diskriminaciji na zaposlitveni ravni: *»Delodajalec, ki na življenjepisu vidi Manuški priimek, tega avtomatsko zavrne.«*

Alain pravi, da se Manuši srečujejo z neenakostjo obravnavanja na vseh življenjskih nivojih: *»Neenakost obravnavanja se pojavlja tako na nivoju šolstva kot na nivoju zdravstva /.../. Obravnava potujočih ljudi ni enaka obravnavi ostale družbe.«* Alain predvsem poudarja, da je to populacija, ki je prikrajšana in nima enakih pravic kot vsi ostali.

Sylvie pravi, da je njihov način življenja nesprejemljiv za ostalo družbo: *»Včasih so prikrajšani ravno zaradi načina življenja, ki ga živijo, in je za nekatere nesprejemljiv.«*

Christine pravi, da ne mine dan brez diskriminacije ostalega prebivalstva nad Manuši: *»Vsak dan se zgodi nekaj, kar nas zaznamuje /.../. Zgodbe, ki jih slišimo, so na bazi vsakodnevnega rasizma s strani večinske populacije do potujočih ljudi.«* Organizacija jim skuša pomagati, kolikor se le da: *»Uporabnike poskušamo naučiti in jim dati moč, da se s tem spopadajo, kolikor se le da pozitivno in mirno /.../, v realnosti se ne moremo boriti za njih, lahko pa se borimo z njimi.«*

Jean-Claude pravi, da ima vseh 900 potujočih ljudi, ki bivajo v Srednjih Pirenejih, prijavljeno prebivališče v organizaciji: *»Stalno prebivališče imajo pri nas, v naši organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65.«* Poleg tega so diskriminirani še z drugačno obravnavo s strani državne politike: *»V lasti imajo posebno knjižico potovanja oziroma kroženja /.../, nimajo naslova. Zakon priznava posameznike, ki imajo nek naslov, ne priznava pa skupin kot celoto. Nimajo pogodb za nedoločen in določen čas, ampak se jim vedno ponujajo manjše pogodbe.«*

Marginalizacija

Sandrine pravi, da niso marginalizirani samo Manuši, ampak tudi zaposleni organizacije: *»Smo zelo pod drobnogledom in ravno tako pogosto marginalizirani.«*

Valerie pravi, da je marginalizacija prisotna povsod: *»Marginalizacijo prepoznavamo na vseh področjih našega dela s to populacijo /.../. Vsakodnevno se ukvarjamo z zavračanjem ostale družbe ter nezaželenostjo in nedobrodošlostjo Manušev v tej družbi.«*

Sylvie pravi, da je populacija Manušev zelo šibka: *»Populacija potujočih ljudi ostaja ena najšibkejših populacij v Franciji.«*

Strah

Sandrine pravi, da rasizem nad Manuši povzroča strah njihovih otrok: *»Povzroča strah teh otrok.«*

François pravi, da je to prebivalstvo v konstantnem strahu pred rasizmom in diskriminacijo: *»V strahu, kdaj se bo nekdo spraval nanje.«*

Valerie pravi, da strah izhaja iz razlik med »nami« in »njimi«: *»Strah bi lahko interpretirali kot neko obrambo družbe, pred nečim, česar ne poznajo in nočejo spoznati /.../. Rasizem nato izhaja iz teh razlik.«*

Alain pravi, da *»strah izhaja iz nepoznavanja te populacije«* in predvsem pomanjkanja znanja o njej.

Obsojanje in preobsojanje

François pravi, da je življenje Manušev zelo različno našemu življenju in da rasizem izhaja ravno iz teh razlik med nami: *»Obsodbe, iz katerih se je razvil rasizem do njih, ker je način njihovega življenja tako drugačen od našega /.../. Večina jih diskriminatorno preobsoja.«* Ena od diskriminatornih zgodb, ki mi jo je povedal François, je zgodba o nakupovanju. Ne glede v katero trgovino bo vstopil Manuš, ga bodo zaposleni nemudoma začeli opazovati in zasledovati, da bi preprečili morebitno krajo: *»Zaposleni so pozorni na njih in morebitno krajo.«*

Populacija Manušev je ena najbolj diskriminatornih etnij v Franciji, kar dokazuje tudi raziskava organizacije HALDE (Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité – visoki boj proti diskriminaciji in za enakost), ki je bila ustanovljena leta 2004 s strani vlade.

Številni avtorji so prepričani, da skoraj ni druge etnične manjšine, ki bi bila deležna toliko predsodkov in zavračanja kot romska (Klopčič, 2007: 48). Ljudje jih diskriminirajo zaradi njihovega različnega načina življenja, mišljenja in njihove drugačne kulture ... Ljudje se drugačnosti bojijo, je ne želijo razumeti, kaj šele sprejeti. Komac in Medvešek (2005) pravita, da pripadnost različnim kulturam, veroizpovedim in jezikom pogosto vzbuja strah in občutek ogroženosti med državljani določene države, ki se odraža v netolerantnem, pogosto tudi sovražnem odnosu do tujcev ali pa do državljanov, ki ne pripadajo istemu večinskemu narodu (Komac in Medvešek, 2005: 224).

Manuši se vsakodnevno spopadajo z rasizmom. Rasizem nad njimi izvajajo različne institucije (pogosto policija, šolstvo ...). Zaradi etnične pripadnosti so pogosto nemudoma diskriminirani in zavrženi s strani delodajalcev. Večina intervjuvancev pravi, da rasizem izhaja iz strahu pred nepoznanim in drugačnim. Novi rasizem ne temelji na biološki dednosti, pač pa na poudarjanju nepremostljivosti kulturnih razlik. Zagovarja škodljivost ukinjanja meja med kulturami, neprimerljivost življenjskih stilov in tradicij, s čimer na prikrit način oblikuje superiornost določene skupine v odnosu do druge ali drugih (Balibar 1999 v Janko Spreizer 2009, 152).

JAVNO MNENJE

Predsodki in obsodbe

Sandrine meni, da niso vsi Manuši enaki. »Dobre« in »slabe« ljudi lahko najdemo v vseh družbenih kulturah: *»Jih ni treba posploševati.«* Sandrine meni, da so mnenja večine družbe naslednja: *»Država jim nudi preveč območij za njihovo »brezplačno« bivanje /.../. Manuši ne želijo delati /.../, država jim vsakih pet let kupi nove karavane /.../, delo z Manuši mora biti grozno /.../, to so ljudje, ki imajo vse.«* Meni, da se negativnih mnenj o Manuših ne da izkoreniniti in da za to primanjkuje predvsem znanja družbe: *»Znanja primanjkuje tako na eni kot na drugi strani.«* V organizaciji poskušajo javna mnenja nekoliko omiliti: *»Poskušamo posredovati in vsaj nekoliko omiliti mnenja večine.«*

François kot javno mnenje večinske družbe navaja: *»So na počitnicah skozi celo leto /.../, obsojajo potujoče ljudi, ker imajo enostavno več svobode, kot jo imajo oni /.../, odvrčajo in zavračajo vse, ki so drugačni /.../, mnogi so prepričani, da so ti ljudje privilegirani /.../, ljudje so ljubosumni na Manuše zaradi njihove svobode in vrednot, ki smo jih mi že zdavnaj izgubili.«*

Valerie opisuje naslednja javna mnenja večinske družbe: *»S seboj nosijo zaupne informacije sovražniku in da so s tem vohuni /.../, jim očitajo to, kar je v bistvu njihova kakovost /.../. Družba je ljubosumna na te kakovosti, ker sama teh kakovosti nima /.../, lopovi, izkoriščevalci.«*

Alain pravi, da je družba imela in bo imela negativna mnenja o njim drugačnih: *»Družba ima ogromno negativnih mnenj o Manuših, ki so pogosto neresnična.«*

Sylvie pravi, da je to populacija, ki je zelo slabo videna v očeh ostale družbe: *»Delamo s populacijo, ki ima zelo slabo mnenje v očeh ostale družbe.«* Christine meni, da javno mnenje niti slučajno ni v prid populaciji Manušev: *»Vsekakor negativno nastrojeno proti njim drugačnim /.../. Ljudje so se odločili, da bodo verjeli neresnicam, in nemogoče jih je prepričati v nasprotno /.../, neresnice predajajo iz generacije v generacijo /.../. Malo je takih, ki Manušev ne obsojajo, pa vendar so.«*

Jean-Claude je naštel kar nekaj negativnih in zelo pogostih javnih mnenj: *»Da so Manuši popolnoma neodvisni od gadžijev (Nemanušov), vendar je ta informacija popolnoma napačna /.../, ti ljudje so paraziti, da jim država vsakih pet let kupi novo karavano, da živijo na račun države – brezplačno torej /.../, ljudje brez ciljev, ki živijo popolnoma drugače od nas /.../, govorice so predvsem negativne in pogostokrat popolnoma neresnične /.../. Ne razumejo in se sprašujejo, kako so lahko ti ljudje brez kakršnega koli imetja (zemlje, hiše), kaj počnejo za preživljanje, zakaj se pogosto selijo, zakaj ne varčujejo denarja za prihodnost.«*

Kakovosti

Sandrine ima o Manuših pozitivno mnenje: *»So zelo gostoljubni /.../. Z njimi se lahko odprto pogovarjam o vsem.«* Pravi, da so Manuši bolj odprti in intimni od ostale družbe.

François ima o Manuših povedati veliko lepega in pozitivnega. Delo z njimi je zanj privilegij. Med njimi je našel kar nekaj tesnih prijateljev: *»To so osebe, ki razmišljajo*

popolnoma drugače od nas /.../, so zelo bogate osebe /.../. Delo z njimi je ena velika sreča /.../, njihova kultura je zelo bogata.«

Valerie se zdi njihova najlepša kakovost vez, ki je vzpostavljena med njimi: *»Ena njihovih kakovosti je ta močna družinska in prijateljska vez med vsemi njimi /.../, razumem jih kot populacijo, ki si je uredila življenje na svoj način /.../. Imajo vrednote, ki jih je naša družba že zdavnaj izgubila.«*

Slyvie ne želi ločevati neke populacije od druge. Zanja je socialno delo z Manuši delo kot vsako socialno delo s katero koli populacijo: *»Populacija kot vsaka druga.«*

Christine spoštuje Manuše: *»Jih spoštujem in občudujem.«*

Jean-Claude pravi, da so to ljudje z bogato kulturo: *»Ljudje z zelo bogato kulturo.«*

Strah

Strah izhaja iz pomanjkanja znanja tako na eni kot na drugi strani. Sandrine meni, da je ljudi strah drugačnosti: *»Ljudje se jih zaradi tega dobesedno bojijo /.../. Tudi Manuši se bojijo Nemanušov.«*

Predsodki so stališča, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe. Nanašajo se na pripadnike skupin, do katerih smo pozitivno ali negativno naravnani oz. jih pozitivno ali negativno vrednotimo zgolj zaradi njihove skupinske pripadnosti (Ule, 2004). Večina javnega mnenja je, da so Manuši paraziti, tatovi, ljudje, ki ne želijo delati in raje izkoriščajo socialno podporo in državo, ljudje, ki živijo zastonj itd. Zanimivo je, da vsi, ki delajo z Manuši, o njih mislijo ravno nasprotno: ljudje z zelo bogato kulturo in vrednotami, ljudje z močnimi prijateljskimi in družinskimi vezmi, so zelo odprti in gostoljubni ... Pri predsodkih in sodbah večinskega prebivalstva bi rada omenila etnične stereotipe. Po Ule (2004) so etnični stereotipi poenostavljene in neutemeljene sodbe o narodih in nacionalnih skupinah oz. pripadnikih teh skupin. So najpogostejša vrsta stereotipov. Etnične stereotipe delimo še na dve podvrsti:

- HETEROSTEREOTIP je pripisovanje negativnih lastnosti drugemu narodu. Bolj so različni od naroda, ki mu pripadamo, slabše ga ocenjujemo in več negativnih lastnosti jim pripišemo. To še posebej velja, če živijo pripadniki določenega naroda v naši bližini in smo z njimi pogosto v stiku;

- AVTOSTEREOTIP je posplošena pozitivna predstava o lastnem narodu. Medtem ko drugim narodom pripisujemo le negativne lastnosti, lastnemu narodu pripišemo izključno pozitivne lastnosti. Najpogosteje so to marljivost, miroljubnost, inteligentnost in naprednost.

VKLJUČEVANJE IN INTEGRACIJA

Sandrine pravi, da s strani politike še ni storjenega dovolj. Izpostavlja zakon iz leta 2000, ki določa obvezo vseh občin, da sprejmejo potujoče ljudi: *»Velja zakon, ki določa, da je obvezno in z zakonom določeno, da občine sprejmejo potujoče ljudi /.../. S strani zakonov je storjenega bolj malo.«* Poudarja, da je država vso težo in odgovornost za potujoče ljudi prenesla na organizacijo: *»Država je srečna, da smo to vlogo prevzeli mi /.../, želijo, da smo mi glavni in edini stik s potujočimi ljudmi. /.../ z njimi opraviti čim manj.«*

François je za integracijo in popolnoma proti asimilaciji. Pravi namreč, da asimilacija popolnoma odvzame identiteto človeka, z asimilacijo mora oseba opustiti svoje navade, kulturo in običaje ter popolnoma prevzeti navade, kulturo in običaje neke njemu »tuje« družbe: *»Za integracijo potrebujemo prostor /.../, družba je s svojimi pravili ustvarjena za osebe, ki delujejo individualno, ustvarjena je za gadžije /.../. Asimilacija je ena velika napaka /.../. Ljudi bi morali integrirati z njihovo identiteto, z njihovim načinom življenja in njihovim načinom mišljenja /.../, družba je s svojimi pravili ustvarjena za osebe, ki delujejo individualno, ustvarjena je za gadžije.«*

Valerie navaja, da je pri njenem delu najtežje posredovati resnico ljudem: *»Najtežji del je spreminjati mnenja ljudi o tej populaciji, svetu posredovati resnico.«*

Alain ravno tako omenja zakon iz leta 2000 in dolžnost občin, da sprejmejo potujoče ljudi: *»Občine so dolžne sprejeti potujoče ljudi.«*

Sylvie je glede integracije dokaj optimistična: *»Mnogo Manušev, ki se počasi ali pa so se že popolnoma sedentarizirali /.../. Manuši v našem oddelku, torej v oddelku Hautes Pyrénées, so kar dobro integrirani /.../, njihova integracija je lažja kot v ostalih regijah v Franciji.«* Pravi, da nekaj pa je le bilo storjeno v smeri integracije in vključitve Manušev v večinsko družbo: *»Pozitivni koraki so bili storjeni v smeri sedentarizacije /.../, vse več Manušev vpisuje svoje otroke v osnovne šole, vse več jih želi toplo vodo /.../, si želijo bolj udobnih pogojev za življenje /.../. Večina mojih uporabnikov je integriranih in vsako leto dela*

sezonsko delo v Lurdu, v različnih sadovnjakih.« Sylvie celo meni, da so Manuši v Srednjih Pirenejih popolnoma integrirani: »Popolnoma so integrirani, razlika je le v načinu življenja, ki ga živijo in je drugačen od našega.«

Jean-Claude meni, da ni samo država tista, ki »sili« Manuše k prenehanju potovati, ampak se za slednje odloča vse več Manušev samih. Do te izbire je vodilo veliko dejavnikov, eden glavnih je izumrtje starih dejavnosti oziroma družinskih poklicev Manuške populacije in pomanjkanje dela nasploh: »Vedno manj je premikanj, vedno več Manušev se odloča za stalno nastanitev /.../, čedalje več se jih odloča svoje otroke vpisati v osnovne šole.« Jean-Claude kot razlog stalne nastanitve navaja tudi zakon iz leta 2000, ki je večini Manušev omogočil uporabo pitne vode in elektrike: »Zakon *Besoin de loi n°2000* (zakon potreb št. 2000) je bil za Manuše v Franciji ključnega pomena, omogočil jim je območja z vodo in elektriko, kamor se lahko nastanijo.«

Problemi in rešitve

Kot problem pri integraciji in vključitvi Sandrine izpostavlja posploševanje različnih etničnih skupin: »Politika vse etnične skupine meče v isti koš /.../, ne moremo iskati skupnih rešitev za različne etnične skupine /.../, poiskati rešitve za vsako posebej /.../, treba je storiti še mnogo.«

Kot problem François obtožuje predvsem politiko: »Politika želi in tudi dela na tem, da ti ljudje postanejo popolnoma »sedeči« /.../. Želijo, da ti ljudje nikoli ne bi več potovali /.../, politika Manuše pri njihovih potovanjih ovira bolj na zvit način, z raznimi zakoni /.../, cilj politike je popolna sedentarizacija /.../. Politika ne naredi dovolj /.../, jim meče polena pod noge.« Kot rešitev pa navaja učenje: »Učiti bi se morali eden od drugega.«

Valerie meni, da zakon, ki zajema populacijo potujočih ljudi, ni ravno sestavljen njim v prid: »Zakon je sestavljen tako, da potujočim ljudem čim bolj onemogoča potovanja in selitve iz mesta v mesto.« Kot možnost rešitve pa navaja zaposlovanje mladih generacij Manušev. »Ideja o predstavitvi mlade generacije delodajalcem, poskusiti čim več dijakov in študentov vključiti v opravljanje prakse /.../. Enega po enega poskušamo vključiti na trg dela /.../. Veliko dela je še potrebna.«

Glede integracije in rešitev Alain meni, da ima vsak posameznik pravico odločati o načinu življenja, ki ga bo živel, in da je treba razviti poklice, ki bodo Manušem omogočili potovanje: »Vsak posameznik ima možnost se odločiti sam /.../, z možnostjo izbire se bodo počutili bolj

sproščene in s tem bolj srečne /.../. V skupini oziroma klanu so razvili različne poklice, ki bi jim seveda omogočili selitev iz kraja v kraj /.../, storiti nekaj na nivoju izobraževanja.» Alain poudarja, da je integracija dvosmeren proces: »Integracija poteka dvosmerno /.../, potrebno je, da družba odstopi prostor za integracijo neke populacije in da ta populacija prostor tudi sprejme.« Kot problem navaja neintegracijo Manušev v družbo in politiko, ki izvaja »sedečo« politiko: »Populacija Manušev ni integrirana v družbo, ampak živi ob strani le-te /.../. Vanjo vstopajo vsakodnevno prek dela, šole /.../, vendar iz nje tudi vsakodnevno izstopajo /.../, na nivoju politike vsekakor ni bilo storjenega dovolj /.../. Politika se zavzema za asimilacijo /.../, priča politiki, ki zahteva sedentarizacijo /.../. Politika vsekakor ne naredi dovolj v tej smeri.«

Slyvie omenja kot rešitev intervencijsko akcijo: »Intervencijska akcija, ljudi usmerjamo v nakup privatnih zemljišč /.../, druge pa poskušamo nameščati s posebnim programom /.../, kar si želimo, je, da nam bi občine dale prostor za namestitve /.../. Regija bi morala dati prostor, da se ti ljudje namestijo.« Slyvie priznava, da Manuši s strani države ne prejemajo največ pomoči: »Statistično gledano to ni populacija, kateri država nudi največ pomoči /.../. Politika raje naredi nekaj na hitro in napol.«

Christine meni, da Manuši niso prioriteta državne politike: »Problem potujočih ljudi za politiko ni prioriteta in seveda nikoli ne bo.«

Nekateri sogovorniki pravijo, da zakon iz leta 2000 ni popolnoma v prid potujočim ljudem, saj se z njim država trudi, da te ljudi sedentarizira, s tem pa jim ne olajšuje potovanja in seljenja po državi. Poleg tega se francoska politika trudi za asimilacijo, s katero dejansko zanika etnične posebnosti manjšinske populacije Manušev. Komac (2007) poudarja, da je ohranjanje etničnih posebnosti manjšin predpogoj za vključenost teh skupin v večinsko družbo. Stopnja vključenosti je seveda odvisna od številnih dejavnikov (od osebnostnih lastnosti posameznika, značilnosti skupnosti, odnosa širše družbe), a posebej pomembna je pri tem vloga države, ki sprejema ukrepe in politike. Država mora zagotoviti pogoje, od posameznika pa je odvisno, v kolikšni meri jih bo izkoristil (Komac in drugi, 2007).

RAZLIKE

Sandrine pravi, da je največja razlika med potujočimi ljudmi in ostalo družbo potovanje in način življenja, ki ga živijo: *»Glede na način življenja, ki ga živijo, so zelo pogumni /.../, živijo v karavanah, se močno razlikuje od našega načina življenja /.../. Živijo iz dneva v dan /.../, lahko potujejo vedno ne glede kdaj in kam.«* Kot razliko navaja tudi udobje, na katerega je naša družba precej navezana, pri Manuših pa za razliko od nas udobje ni na prvem mestu: *»Smo navajeni na udobje /.../, počutimo se dobro samo v našem udobju /.../, imamo ogromno stvari, ki jih v resnici ne potrebujemo.«*

François razlike med večinsko družbo in potujočimi ljudmi razloži z linearnim in zvezdastim načinom življenja: *»Imamo linearni način življenja, Manuši pa ga imajo v obliki zvezde /.../. Starši jim ob določeni starosti dajo določeno vlogo /.../. Celotna družina funkcionira glede na delo, ki ga opravlja /.../, kariera za njih ne obstaja, medtem ko smo mi programirani, da sledimo karieri /.../. Manuši sledijo družinski skupnosti.«* Poleg takšnega načina življenja kot razlike navaja tudi sam način življenja in mišljenja: *»Način življenja /.../, nočejo, da gadžiji pridejo v njihovo življenje /.../, njihov način in zmožnost gledati na življenje.«*

Valerie se s svojim mnenjem približa mnenju Sandrine, saj ravno tako pravi, da Manuši niso navezani na svojo lastnino, torej udobje: *»Večina ljudi po svetu je navezanih na svojo zemljo, na svojo lastnino, oni pač ne.«* Kot glavno razliko navaja potovanje in pogled na čas, ki za njih skorajda ne obstaja: *»Potovanje, seljenje iz kraja v kraj /.../, potovanje, seljenje iz kraja v kraj /.../. Mi potujemo zaradi užitka, oni potujejo, ker čutijo potrebo po tem.«* Valerie navaja zelo zanimivo razliko, kolektivno skrb eden za drugega: *»Vsak posameznik skrbi za zdravje drugih, svojemu se ne posveča /.../. Tradicionalno se nihče ne posveča samemu sebi, vsi pa se posvečajo drug drugemu /.../. Manuši močno kritizirajo naše domove za ostarele in ravnanje z našimi starši ali starimi starši.«* Ker se večinska družba globoko v sebi zaveda teh razlik, jih še toliko bolj odpravljajo stran od nje: *»Prikrito se zavedamo, da smo veliko slabši od njih /.../. Manuši so naše ogledalo.«*

Alain kot razlike navaja predvsem razlike v vrednotah: *»Vrednote Manušev niso enake našim /.../, moški je vedno več kot ženska /.../. Nemanuši so popolnoma nasprotje Manušev,«* in razlike v tradiciji: *»Manuši so zame zelo staromodni /.../, držijo se tradicije /.../, moški je moški, ki dela za vso družino, medtem ko žene ostajajo doma, skrbijo za gospodinjstvo in otroke.«* Kot prednostne razlike pa navaja živahen in kolektiven način življenja: *»Njihov način življenja ima veliko prednosti, saj je zelo živ /.../, nimaš intimnosti. Pri njih vsi vedo vse.«*

Slyvie kot glavne razlike izpostavlja potovanje: *»Seveda potovanje /.../, na morebitno selitev pripravljeni vsak dan znova /.../. Ne želijo se preseliti v hišo, v primeru, da bi prišel dan, ko bi morali odpotovati.«* Manuši se razlikujejo od ostale družbe po številu in vrsti dokumentov, ki jih morajo posedovati, kar je za Slyvie zelo diskriminatorno: *»V osebnih dokumentih, za nas je obvezno, da imamo potni list /.../, za njih so obvezni trije dokumenti, osebni dokument, potni list in še knjižica gibanja /.../, dokumente morajo obnavljati na vsaki dve do pet let.«* Pravi, da imajo popolnoma drugačen način življenja: *»Način življenja, ki ni naš.«*

Christine kot pomembno in glavno razliko navaja potovanje: *»Njihov način življenja, ki je absolutno povezan s potovanjem /.../, svoboda, beseda, ki je mi običajni ljudje skorajda ne poznamo.«* Manuši niso navezani na materialne dobrine, tako kot smo nanje navezani mi: *»Oni živijo življenje, pa tudi če nimajo materialnih dobrin, bogati so, veliko bolj bogati kot mi, saj imajo drug drugega /.../. Vezi, ki so prepletene med njimi, so veliko bolj močne in zakoreninjene kot vezi, ki jih tkemo mi /.../. Prisotnega je manj egoizma /.../, so drugačni od nas in mi smo prav tako drugačni za njih.«*

Jean-Claude vidi razlike v načinu življenja, ki ga živijo, življenju v karavanah, dialektu in različnih vrstah dela, ki jih Nemanuši običajno ne opravljajo: *»Prebivajo v karavanah, imajo skupni dialekt, živijo v široki družinski skupnosti in se ukvarjajo z neodvisno ekonomsko aktivnostjo in raznimi netipičnimi deli, odvisno od letnega časa in prostora, na katerem bivajo /.../. So ljudje, ki so sposobni prevzeti katero koli delo in se nanj prilagoditi.«* Omenja tudi vrednost posameznika, ki ima vrednost samo, kadar je v Manuški skupnosti, kot sam pa vrednosti nima: *»Posameznik kot tak nima veliko vrednosti, veliko vrednost ima sam kolektiv /.../, ljudje, ki živijo za družino z danes na jutri /.../. Vsak posameznik ima v skupnosti točno določeno mesto in vlogo.«* Razlika je tudi v jeziku in dialektu: *»Materni jezik teh otrok ni francoščina, so Francozi, vendar govorijo v dialektu.«*

Razlike med populacijo Manušev in večinsko družbo:

- način mišljenja in življenja;
- neenak pogled na čas;
- potovanje, ki za Manuše pomeni delo, za večinsko družbo pa užitek in odmor od dela;
- družinske vezi in vrednote so pri Manuših veliko močnejše;
- živijo v karavanah in so skoraj brez lastnine;

- Manuši morajo posedovati tri različne dokumente, ki jih morajo obnavljati na vsake 3–do 5 let, medtem ko ima večinska družba pravico posedovati samo enega in ga obnoviti na vsakih 10 let;
- govorijo v dialektu;
- so zelo prilagodljivi glede na delo, ki ga opravljajo.

PROBLEMI, S KATERIMI SE SOOČAJO MANUŠI

Sandrine navaja probleme z okoljem, diskriminacijo družbe nad Manuši in težave pri iskanju zaposlitve: *»Prilagoditi se na novo okolje /.../, se soočiti z diskriminacijo /.../, poiskati postajališče, kjer jim je dovoljeno bivati /.../, poiskati delo /.../, ko je nek problem z Manuši, pokličejo nas.«*

François navaja probleme pri informiranju prebivalstva in občin o potujočih ljudeh, pomanjkanju območij za nastanitev in zavračanje Manušev: *»Ljudje nimajo želje biti informirani /.../, lokacij je vse manj /.../, čedalje več ljudi v družbi zavrača to nastanitev /.../. Ne želijo sprejeti njihovega načina življenja /.../. Želijo, da prenehajo potovati /.../, jim ne dajo območij.«*

Valerie izpostavlja probleme na nivoju šolstva, v upadu števila članov na družino, diskriminaciji nad delavci, ki delajo z Manuši: *»Te družine so zaradi manjšega števila članov veliko bolj ranljive /.../, število njihovih potovanj je močno upadlo, posledično so spremenili tudi delo, ki ga opravljajo /.../, na nivoju šolstva /.../, smo mi, kot socialni delavci, v očeh drugih videni v slabi luči /.../, smo slabo obravnavani in smo tarča posmeha /.../, se nimajo več volje boriti, boriti za njihove pravice, za njihovo enakopravnost /.../. Vsakodnevna opravila, ki so za nas samoumevna, so za njih zelo zakomplicirana /.../, prejemajo socialno pomoč in se sprašujejo, zakaj bi torej delali polni delovni čas.«*

Alain večino problemov vidi v nepismenosti Manuškega prebivalstva in s tem povezani brezposelnosti: *»80 % Manušev ne zna brati in pisati /.../, večina jih zna šteti samo do 20 /.../, veliko mladih Manušev nima nobenih ambicij /.../, njihov cilj je socialna podpora /.../, za njih je cilj nek minimum.«* Posledično je začelo propadati tudi njihovo delo: *»Začeli so delati samo še polovični čas /.../, njihovo delo se ni prilagodilo novemu tržišču /.../, začeli so izgubljati čedalje več dela /.../, živeti zgolj od socialne podpore države /.../, popolnoma so prenehali razvijati svoje poklice /.../, vsi so med seboj v konkurenci /.../, nimajo popolnoma nobene izobrazbe in si je ne želijo.«* Problem se kaže pri nespoštovanju občin

zakona iz leta 2000, ki določa, da morajo občine sprejeti in Manušem priskrbeti urejena območja za namestitve svojih karavan: *»Samo 20 % je teh, ki zakon dejansko spoštujejo /.../, večinska družba in politika ne bi smele izbirati in odločati o njih /.../, večinska družba se nikoli ne bo spremenila.«* Ogromno trenja se pojavlja pri načinu vzgoje otrok: *»Način vzgoje večinske družbe je drugačen od načina vzgoje Manušev. /.../ da njihov otrok postane gadži /.../ njihovi otroci se učijo vrednot in pravil, ki niso njihova.«* Alain poudarja, da ni samo družba kriva za našete probleme, ampak so k njim mnogo pripomogli tudi Manuši sami: *»Krivda ne prihaja samo s strani družbe.«*

Sylvie navaja probleme predvsem v poletnih časih, ko skozi mesto pripotuje na tisoče karavan in različnih skupin Manušev iz celotne Francije: *»Ob namestitvah pogosto polomijo in uničijo ograje, klopi, za seboj puščajo smeti ipd. /.../. Nastanitev je zelo številčna in nasilna /.../. Na drugi strani pa imamo Manuše, ki s takimi dejanji vsako leto v trenutku uničijo tisto dobro mnenje, za katerega smo se borili skozi vso leto /.../, dvojna podoba, ki jo izražajo potujoči ljudje.«* Poleg naselitvenih problemov navaja tudi pomanjkanje le-teh, pojav ilegalnih naselij in težave pri zaposlovanju Manušev: *»Mnogo jih je izgubilo svoje poklice /.../. Ni dovolj legalnih območij, na katerih imajo možnost uporabe elektrike in vode in kamor bi namestili vse potujoče ljudi /.../. Družina mora plačati 15 € na dan, da lahko biva na takem območju /.../, se jim potem bolj splača bivati na ilegalnih območjih, vendar tam so brez vode in elektrike.«*

Christine izpostavlja predvsem strah Manušev pred izgubo mlade generacije: *»Strah potujočih ljudi pred izobraževanjem, strah pred izgubo mlade generacije.«*

Jean-Claude pravi, da ima mnogo Manušev probleme z delom, nastanitvenimi območji, izobraževanjem in nepismenostjo: *»Imajo čedalje manj dela, potovanja se ne izplačajo več /.../. Mnogo jih je brezposelnih /.../, mnogo Manušev ima administrativne težave pri napeljavi vode in elektrike na posest, katerega so lastniki, saj večinoma kupujejo nezazidljiva območja, ki so mnogo cenejša, poleg tega pa so precej odmaknjena v naravo in stran od urbanega okolja /.../. Bojijo se šol, bojijo se, da bi z asimilacijo izgubili mlajše generacije /.../, pretekle generacije ne znajo ne pisati ne brati /.../. Več kot 80 % Manušev v Srednjih Pirenejih je nepismenih in so odvisni od našega servisa /.../ za njih je šola pomembna samo do faze, kjer otroci pridobijo znanje pisanja in branja.«* Jean-Claude omenja tudi zdravstvene probleme Manuške populacije: *»Povprečna starost Manušev je za kar 20 let manjša od povprečne nacionalne starosti.«*

Večinski problemi potujočih ljudi so naslednji: visoka nepismenost in posledično tudi brezposelnost, prenehanje razvijanja njihovih poklicev, pomanjkanje urejenih območij za nastanitev in zavračanje večinskega prebivalstva pred tem, strah pred izgubo mlade generacije, diskriminacija na več področjih, zanašanje na socialno podporo.

Nizka stopnja izobrazbe je dodatna ovira pri vstopanju Romov na trg dela, ob tem pa jih pogosto dodatno ovirajo tudi slabo znanje jezika, neizkušenost in slabo zdravje. Seveda pri odločanju delodajalca za kandidata, ki bo zasedel neko delovno mesto, niso zanemarljivi predsodki, ki vodijo v diskriminacijo. Problem je tudi, da se Romi že v otroštvu privadijo brezposelnosti in statusa, ki ga dobijo, družba pa to ocenjuje kot prostovoljno brezposelnost, kar posledično vodi v družbene spore in povečuje negativne predsodke delodajalca (Klopčič 2007: 159).

RAZLIKE V DELU S MANUŠKO POPULACIJO

Zaupanje

Sandrine pravi, da sta pri njenem delu z Manuši pomembni sproščenost in odprtost: *»Moram biti pri svojem delu bolj sproščena in bolj odprta.«* Manuši imajo drugačen pogled na čas, kot ga imamo mi: *»Z njimi nikoli ne moreš točno uskladiti ure sestanka /.../, ne moreš pričakovati, da bodo prišli točno ob dogovorjeni uri /.../, niso nikoli točni /.../, za njih čas ne obstaja /.../, se jim nikoli ne mudi.«* Delo z Manuši ni možno brez zaupanja: *»Za njih je zaupanje vse /.../, popolnoma vseeno jim je za tvoj poklic, zanima jih samo, kdo si TI.«* Sandrine je zelo zadovoljna z delom z Manuši: *»Zelo cenim naš skupni trenutek.«*

Tudi za Sylvie je zaupanje med njo in Manuši velikega pomena: *»Zaupanje naših uporabnikov je veliko večje in zelo pomembno, kot je to pri drugih skupinah ljudi.«*

Prilagoditve

Sandrine se prilagaja svojim uporabnikom: *»Jaz se prilagajam njim in ne oni meni /.../, v drugih institucijah je to redko videti, saj socialne delavke tega ne tolerirajo /.../, postavljene meje z njimi so drugačne od mej, ki jih načeloma upoštevamo pri delu z Nemnuško družbo.«*

François pravi, da Manuši delujejo skupinsko, zaradi tega bo na sestanku vedno prisotna celotna družina ali skupina: *»Ne delujejo individualno, ampak vedno skupinsko, znotraj družine.«*

Valerie ne omenja razlik med Manuškim in večinskim prebivalstvom: *»Nisem veliko delala z drugimi socialnimi skupinami /.../, ne vidim kakšnih večjih razlik v načinu delu.«*

Alain pravi, da so razlike v njihovi kulturi, čemur se moraš prilagoditi in sprejeti: *»Razlika v kulturi /.../, delo s to populacijo ni enako delu z drugimi populacijami /.../. Delo je obvezno prilagoditi populaciji, s katero delaš /.../. Ne smeš jim soliti pameti /.../. Treba jim je dati možnost izbire.«*

Sylvie ne vidi večjih razlik in prilagoditev pri delu s Manuško populacijo: *»Delo funkcionira in variira glede na populacijo, s katero delamo /.../, ne ločimo socialnega dela s potujočimi ljudmi od socialnega dela z drugimi skupinami ljudi /.../. Naučili so nas nekih osnov, iz katerih izhajamo pri svojem delu, ne glede s katero skupino ljudi delamo, te osnove ostajajo enake.«* Kot manjše razlike navaja razlike v pogovorih in delu na terenu: *»Delo na terenu se razlikuje od dela drugih socialnih delavcev /.../, pogovor ne bo potekal s posameznikom, ampak s celo skupino, saj vse zanima vse /.../. Pogovor ne bo potekal samo v smeri namena, zaradi katerega smo prišli, ampak v smeri vsega možnega.«* Kot prilagoditve Sylvie navaja dobro organizacijo in jasno določene meje: *»Biti moramo sposobni dobre organizacije, če nekomu nekaj ponudimo, ostalim pa ne, moramo dobro pojasniti našo odločitev ostalim v skupini, sicer lahko to hitro privede do notranjega konflikta /.../, moramo biti jasni, odločni in včasih tudi strogi, sicer hitro vidijo tvojo šibkost in to izkoristijo sebi v prid.«*

Christine pravi, da je socialno delo z Manuši delo z eno najbolj diskriminiranih populacij v Franciji: *»Delo, ki deluje z najbolj diskriminirano populacijo v Franciji /.../, če želiš delati z Manuši, moraš sprejeti to, kar Manuši so.«*

Razlike v delu socialnega dela s populacijo Manušev:

- prilagajanje socialnih delavcev in socialnih delavk populaciji Manušev in ne obratno;
- postavljanje jasnih mej, da ne pride do konfliktov med samimi Manuši;
- delo z Manuši je mogoče le, kadar ti zaupajo;
- Manuše zanima, kdo je posameznik/posameznica kot oseba v privatnem življenju in ne kot oseba v poklicnem življenju.

NAČELA DOBRE PRAKSE

Za Sandrine so načela dobre prakse upoštevanje določenih pravil: *»V organizaciji se moramo načeloma držati pravil, ki jih za nas postavlja država /.../, dolžni smo redno in objektivno poročati in odgovarjati državi.«*

François kot načela dobre prakse navaja različna pravila: *»Morate delovati racionalno in racionalno ne more biti »normalno« /.../, ni določenih pravil, ki se jih držimo /.../, uporabniki v avtomobilu ponuditi zadnji sedež /.../ ni sprejemljivo, da njihove ženske sedijo poleg drugih moških, še posebej gadžijev.«*

Za Valerie je pomembno, da pravil ne posplošujemo: *»Moramo imeti sposobnost se prilagoditi različnim uporabnikom in različnim situacijam /.../. Pravil, ki jih moramo spoštovati pri delu z Manuši, ne smemo posploševati.«*

Za Alaina je pomembno znanje o kulturi Manušev: *»Potrebno znanje o njihovi kulturi /.../, moški moramo biti pri delu z ženskami zelo previdni /.../, razlik ne smemo soditi.«*

Slyvie pri svojem delu z Manuši uporablja enaka pravila, kot bi jih pri delu s katero koli drugo populacijo: *»Pravil, katerih se moramo držati, ni nič več kot pri drugih populacijah.«*

Christine pravi, da je delo z Manuši dvosmerno: *»Potek je vedno dvosmeren in tega se moramo zavedati ves čas.«*

Sodelujoči kot načelo dobre prakse omenjajo predvsem sprejemanje in neobsojanje ter predvsem spoštovanje njihove kulture (na primer moški gadžij naj ne bi sedel poleg ženske Manuškega porekla, saj s tem kaže nespoštovanje do nje in njene družine).

PRIVILEGIJI

Sandrine ne navaja nobenih privilegijev, ki naj bi jih Manuši imeli s strani države: *»Nič več privilegijev nimajo od drugih državljanov /.../. Imajo enake pravice kot drugi ljudje /.../, nič ni zastoj, kot to misli večina.«*

François poudarja, da za Manuše ne obstajajo privilegiji: *»Obstaja enak zakon za vse /.../, nimajo niti enega privilegija več.«*

Valerie izpostavlja samo en privilegij, ki ga imajo otroci Manušev, v šolo lahko vstopijo teden dni kasneje kot ostali otroci zaradi njihovega potovanja v mesecu septembru: *»Nobenih privilegijev nimajo /.../, njihovi otroci imajo pravico v šolo vstopiti kasneje kot otroci Nemanušov.«*

Alain pravi, da Manuši niso privilegirani, ravno nasprotno: *»Nobenih privilegijev ni /.../. Niti en zakon ni bil ustanovljen v njihovo prid, medtem ko jih je bilo leta 2000 ogromno ustanovljenih proti njim.«*

Tudi Slyvie meni, da populacija Manušev ni privilegirana: *»Imajo specifičen program, ki se ukvarja za njihovo boljšo namestitev /.../, imajo enake pravice kot vsi ostali /.../, o kakršnih koli privilegijih pri tej populaciji ne moremo govoriti.«*

Christine ravno tako meni, da Manuši nimajo privilegijev: *»Seveda nikakršnih.«*

Jean-Claude ne navaja nobenih privilegijev: *»Imajo pravico kot vsi ostali državljani do socialne pomoči /.../, pravico do RSA /.../, državljani Francije, z enakimi pravicami kot vsi ostali.«*

Z opravljenimi intervjuji lahko zavržemo negativna mnenja, ki jih imajo ljudje o Manuših.

4.3 ODGOVORI NA ZASTAVLJENA VPRAŠANJA

Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v Srednjih Pirenejih?

Prevladujoče javno mnenje o Manuših v Srednjih Pirenejih je negativno. Ljudje so si skozi leta o Manuših ustvarili predvsem negativna in neresnična mnenja. Ta mnenja izhajajo iz nepoznavanja, strahu in nesprejemanja vsega, kar je drugačno njim in njihovi kulturi. Sogovorniki v intervjujih trdijo, da negativna mnenja izhajajo iz ljubosumja zaradi svobodnega načina življenja Manuške populacije.

Kakšne so predstave o Manuših in njihovem načinu življenja v Srednjih Pirenejih?

Ljudje imajo o Manuših v Srednjih Pirenejih naslednja mnenja:

- živijo zastoj, na račun države;
- ne želijo delati, saj raje prejemajo mesečno socialno podporo;
- država jim vsakih pet let kupi nove karavane;
- ni jim treba plačevati elektrike in vode;
- so tatovi.

Ali so Manuši v Srednjih Pirenejih diskriminirani na družbeni, socialni in ekonomski ravni?

Manuši v Srednjih Pirenejih so diskriminirani na družbeni, socialni in ekonomski ravni.

Ali so Manuši v Franciji privilegirana etnična manjšina?

Manuši v Srednjih Pirenejih niso privilegirana etnična manjšina.

Ali državna politika dela po najboljših močeh za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Državna politika ne dela po najboljših močeh za vključitev Manušev v družbo na socialni, družbeni in ekonomski ravni.

Kako so Manuši zadovoljni s kakovostjo svojega življenja?

Manuši so srednje zadovoljni s kakovostjo svojega življenja.

5 RAZPRAVA

Moje diplomsko delo izhaja iz dveh glavnih vprašanj. S prvim sem želela bolje razumeti naravo zavrnitev, katere žrtev je Manuška populacija v Franciji. Obenem pa me zanimajo obrisi in razvoj interakcij, ki se vsakodnevno pojavljajo med skupinami Manušev in večinsko družbo. Z razpravo sem želela tudi ovreči vse negativne predstave, ki jih ima o Manuših francoska populacija.

Da bi odgovorila na zastavljena vprašanja, sem raziskavo usmerila v različne smeri. Na samem začetku raziskave sem se povezala z ljudmi, ki se z Manuši srečujejo vsakodnevno, iz tega sem razvila pristop, s katerim sem se približala sami skupini Manušev in s katerimi sem nato ustvarila nek odnos, v perspektivi opazovanja njihovega dinamičnega načina življenja.

Med prvim aktivnim opazovanjem sem spoznala njihovo edinstveno in organizirano skupnost, katere karakteristike so življenje veččlanskih družin skupaj, organiziranih kot celota, vzgoja njihovih otrok s strani vseh članov skupnosti, solidarnost in vzajemnost ... Delo članov v skupnosti se nanaša na njihov produktivni sistem, kjer so med glavnimi: prodaja produktov in servis, namenjen gadžijem (Nemnušem), prilagajanje različnemu delu, razvoj različnega produktivnega dela, delitev izkušenj in raznih pogodb med samimi člani v skupnosti ... Te aktivne dejavnosti so za Manuše zelo pomembnega pomena ne samo zaradi tega, ker jim omogoča ekonomsko neodvisnost in neodvisnost njihove skupnosti, ampak tudi zato, ker omogoča varnost posameznikov, ki predstavljajo to skupnost.

Posameznik je pripaden skupini, ko poteka interakcija »med posameznikovim občutkom identitete, privrženostjo skupini in pripravljenostjo te skupine, da njegovo identiteto prepozna in (ne)sprejme, pri čemer mu predpiše tudi določen položaj« (Lukšič-Hacin, 1999: 42). Ko se posameznik počuti pripadnega, postane tudi lojalen. Lojalnost posameznikov, skupaj z istimi simboli, miti, legendami, govoricami, rituali in ceremonijami, pa zagotavlja kontinuiteto skupinske identifikacije (Lukšič-Hacin, 1999: 43).

Nasprotja med Manuši/Nemanuši, ki si delijo socialni svet in večjezičnost, ki zaznamuje nasprotje med nami (Nemnuši) in drugimi (Manuši), so se odločno razvila v procesu distanciranja Manušev in njihove skupnosti na obrobje same družbe. Večina definicij razlaga

etničnost kot različno klasifikacijo ljudi in opredeljevanje razmerja med njimi; gre za delitev na »nas« in »njih«, vsaj dve skupini ljudi, med katerima poteka interakcija (Eriksen, 2002: 19). Skupine Manušev so v Srednjih Pirenejih močno vidne, naselja in območja, poseljena s karavanami, lahko najdemo na vsakih nekaj kilometrov. Pri raziskovanju sem se posvetila njihovemu nomadskemu življenju, praksi, ki jo mnoge skupine Manušev v Franciji zelo vrednotijo. Raziskava, ki jo je opravil Robert Christophe (2006) glede mnenja večinske družbe o populaciji Manušev, kaže, da je večinska populacija negativno presenečena in se sprašuje, kako lahko ti ljudje njihovo celotno življenje preživijo v karavanah. Kot meni Robert, je karavana v očeh večinskega prebivalstva prostor, kjer lahko preživljamo svoje počitnice, in ne prostor, ki bi bil primeren za življenje. Ljudje vsako leto znova vidijo na tisoče karavan, ki potujejo mimo njih, in jih obsojajo skoraj tako, kot da bi jim zavidali (Robert, 2006: 358, naš prevod).

»Ne zavedamo se dejanskih posledic zavračanja in napačnega mnenja, ki ga imajo ljudje vsakodnevno o Manuših, kar postavlja pod vprašanje njihov način življenja« (Robert, 2006: 359, naš prevod).

Način njihovega življenja, izvajanja ekonomskih dejavnosti in način šolanja njihovih otrok povzročajo širjenje lažnih zaznav, ki ohranjajo in poglobljajo stigmatizacijo. Obenem ta stigmatizacija legitimira pravne oziroma institucionalne odgovore, ki močno destabilizirajo prakse, ki so se izkazale za odločilne pri ohranjanju zelene dinamike in avtonomije Manuške skupnosti. Politika po eni strani izvaja asimilacijo, saj se na vse moči trudi Manušem kot legitimni manjšini onemogočiti popolno integracijo v družbo z njihovo kulturo in vrednotami. Država želi, da Manuši svojo kulturo in vrednote pustijo pred vrati socialne družbe, in se obenem zaveda, da to nikakor ni mogoče. Manuši so ponosni na svojo dediščino in mislim, da je nikoli ne bodo zamenjali za našo. Taylor (v Kroeber in Kluchholn, 1952: 43) kulturo definira kot: »Kultura oz. civilizacija /.../ je tista celota, ki vključuje znanje, vero, umetnost, zakon, moralo, navade ter možnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe.«

Nekateri se sprašujejo, ali niso za neintegriranost Manušev v družbo krivi Manuši sami. V raziskavi je postalo jasno, da je mnogo Manušev, ki si ne želijo popolne integracije, predvsem se bojijo, da bi z integracijo izgubili mlade generacije, s tem posledično pa njihovo kulturo, ki se precej razlikuje od kulture večinske družbe.

Leta 1990 je država začela administrativno pripravljati zakon (zakon, ki določa, da morajo občine z več kot 5000 prebivalci, potujočim ljudem obvezno priskrbeti območja), ki je zajemal potujoče ljudi, ki so živeli v šotorih in prakticirali nomadsko življenje. Ljudje, ki so živeli v karavanah, so bili iz tega zakona takrat še izvzeti. Potujoči ljudje so se leta in leta soočali z nesprejemanjem in zavračanjem prebivalstva. Šele leta 2000 je bil sprejet zakon, ki je dopolnjeval zakon iz leta 1990 in določil, da morajo občine dobrodošlo sprejeti vse potujoče ljudi in jim omogočiti urejena območja za nastanitev svojih karavan. Kljub temu se država danes sooča z ogromno problemi glede integracije potujočih ljudi, saj večina občin zakona ne spoštuje. Problem vidim v tem, da zakon potujočim ljudem zagotavlja le neke minimalne pravice (na primer zagotovitev območij), ne zajema in ne ureja pa vseh drugih področij njihovega življenja. Robert Christophe (2006: 361) pravi, da je zelo zaskrbljujoče dejstvo, da zakon ne zagotavlja dovolj prilagojenih pogojev, ki jih potrebujejo ciljne populacije (naš prevod).

Za lažje razumevanje zakona o sprejemanju in nastanitvi potujočih ljudi iz leta 2000 bom naredila kratek pregled najpomembnejših točk tega zakona (*Loi n° 2000-614 du 5 juillet 2000 relative à l'accueil et à l'habitat des gens du voyage*) (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000583573>, naš prevod):

- I. občine, ki sodelujejo pri sprejemanju potujočih ljudi, morajo le-tem omogočiti tradicionalno sestavljene mobilne hiše, nameščene na njihovem območju ali na območju, namenjenem za te namene. Ta poselitveni vzorec je določila ureditvena politika za stanovanja in objekte, sprejeta s strani države in lokalnih oblasti;
- II. v vsaki občini glede na predhodne ocene potreb in obstoječo ponudbo, vključno s pogostostjo in dolžino bivanja potnikov, je treba sprejeti njihov življenjski slog in urediti njihove nastanitve, možnosti za izobraževanje otrok, dostop do zdravstvenih storitev in izvajanje gospodarske dejavnosti, oddelčni načrt mora opredeljevati geografsko razporeditev skupnih prostorov, kadar gre za:
 - stalna taborišča in njihove zmogljivosti;
 - najem območja v skladu s členom L. 444-1 zakonika o urbanizmu, ki so namenjena za dolgotrajno namestitev avtodomov;
 - velike prehodne površine za sprejem potujočih ljudi naj se premikajo skupaj s tradicionalnimi in priložnostnimi srečanji kot tudi zmogljivostmi in obdobjem uporabe teh območij.

Oddelčni načrt določa pogoje, v katere posega država, da bi zagotovila nemoteno delovanje tradicionalnih in priložnostnih srečanj v času velikih prehodov. V oddelčni načrt je treba vključiti občine z več kot 5000 prebivalci. To določa narava socialne pobude za potujoče ljudi;

- III. občine morajo upoštevati in uresničiti resorni načrt v obdobju 18 mesecev po objavi tega zakona;
- IV. v vsaki občini je svetovalni odbor, vključno s predstavniki občine in javne ustanove za sodelovanje, ki zadeva predstavnike potujočih skupin in združenj, ki se ukvarjajo s popotniki, povezanimi z razvojem in izvajanjem programa. Tukaj predsedujejo predstavnik države v občini in predsednik okrožnega sveta ali njihovi predstavniki.

Kot je razvidno, zakon zajema in z nacionalnim načrtom določa ureditev nastanitvenih območij za potujoče ljudi. Zgolj v točki II se delno dotakne pogojev o sprejemanju življenjskega sloga, možnosti za izobraževanje otrok, dostopa do zdravstvenih storitev in izvajanje gospodarske dejavnosti. Zakon vsebuje osem členov, od katerih niti en ni posvečen šolanju, zdravstvu, kulturi in ekonomiji potujočih ljudi, kar je zaskrbljujoče, saj se ravno tukaj pojavlja največ kršitev s strani institucij.

Razmere, v katerih živijo Romi po Evropi, so močno odvisne od romske politike v posameznih državah. Države bremena običajno prevalijo na lokalne skupnosti, te pa ob težavah zgolj gasijo požar, ne da bi imele začrtane dolgoročne strategije reševanja. To je bila ena izmed ugotovitev upravnega odbora partnerjev mednarodnega projekta PAL (sofinanciranega s strani EU), katerega cilj je boj proti diskriminaciji in protiromski politiki v izobraževanju in zaposlovanju v EU (Pleničar v Lokalno.si, 2016).

Raziskava je pokazala, da je Manuško prebivalstvo v Srednjih Pirenejih žrtev zavrnitve zaradi njihovega načina življenja. Seznam predsodkov, ki zajema Manuše, je dolg. Le redko se na tem seznamu znajdejo pozitivni stereotipi, kot: »so iznajdljivi«, »dobri glasbeniki« ... Repič (2006: 206) pravi, da dokler jim bo okoliška družba pripisovala stereotipne podobe, ki so namenjene izločevanju oziroma (po)ustvarjanju konceptualnih meja, bo njihovo identiteto temeljno zaznamovala prav ločenost od okoliške družbe.

Zanimivo je, da imajo vsi sodelujoči v raziskavi, ki delajo z Manuši, o njih pozitivno mnenje. Kot pravi večina, mnogo ljudi ob konkretnem in pristnem kontaktu z Manuši mnenje o njih pozitivno spremeni.

Velik problem populacije Manušev je izobrazba. Posledica tega je, da ta za sabo potegne veliko več kot samo brezposelnost. Večina populacije je zaradi nepismenosti (80 %) popolnoma odvisna od organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65. Zaradi napačne predstave o šolstvu Manuši svoje otroke vpisujejo le v osnovne šole. Problem pa ni le v napačni predstavi o šolstvu in strahu pred izgubo mladih generacij, temveč tudi v neprilagojenem programu samega šolstva tej manjšini. Kot sem opisala v teoretičnem delu, izobrazba, kultura, vrednote in način same vzgoje otrok Manušev niso enaki našim. Manuši se tega zavedajo, medtem ko se večina družbe ne oziroma se na to požvižgajo.

Malovrh (2007) navaja težave, s katerimi se ukvarjajo romski starši in otroci pri vpisu v šolo in kasneje pri izobraževanju v Sloveniji in katere lahko popolnoma povežem s težavami in problemi, s katerimi se sooča Manuška populacija v Franciji (Malovrh, 2007: 15):

- težave pri zbiranju dokumentacije, potrebne za vpis v šolo;
- posredni in neposredni stroški izobraževanja;
- neustrezna oziroma pomanjkljiva izobrazba učiteljev za delo z etničnimi skupinami;
- pomanjkanje predšolske vzgoje oziroma zgodnjega vključevanja in socializacije;
- težave s slovenskim (v našem primeru francoskim) jezikom in posledično z razumevanjem snovi;
- nizka izobrazba staršev;
- predsodki sošolcev, žaljivke, zmerjanja, zaradi katerih otroci nočejo več v šolo.

Tukaj se nato pojavi še diskriminacija institucij nad Manuši, kar samo še poglobi nezaupljivost populacije Manušev do večine in doda piko na i. Socialna ogroženost močno zaznamuje vzgojo in izobraževanje otrok. Kot ugotavlja Mikuš Kos (1999), romski otroci pri svojih starših nimajo zgleda o pomenu izobrazbe, saj je stopnja izobrazbe med Romi izrazito nizka, izobrazba staršev pa pomembno vpliva tudi na odnos otrok do izobraževanja (Mikuš Kos, 1999: 91).

Presenečajo me rezultati anketnega vprašalnika o zadovoljstvu Manušev o kakovosti svojega življenja, s katerim sem ugotovila, da je več kot polovica anketirancev (glej tabelo 3) srednje zadovoljnih. Pred samim raziskovanjem sem bila prepričana, da bo odstotek zadovoljstva

precej nižji. Zanimivo je, da se Manuši v Srednjih Pirenejih zelo dobro zavedajo, da situacija v Franciji ni ena bolj problematičnih v Evropi. Med izvajanjem anketnega vprašalnika je več kot polovica anketirancev omenila katastrofalno stanje v Romuniji, Belgiji itd.

»Zavedam se, da imamo srečo /.../, moja družina ima streho nad glavo, vodo, elektriko, prav tako imajo to vsi ostali v skupnosti. Stanje v Romuniji na primer se ne more primerjati z našim. Manuši se tega dobro zavedamo in hvaležni smo za to, kar imamo, ne moremo se pritoževati, če našo situacijo primerjamo s situacijo drugod (Zapiski, Vodja skupnosti, naš prevod).

V nasprotnem primeru pa je rezultat zadovoljstva o možnosti zaposlitve pričakovan. Kar 62,5 % anketiranih je nezadovoljnih z možnostjo zaposlitve, kjer sta predvsem na prvem mestu problem diskriminacije in rasizem, sledi pa jima nepismenost populacije Manušev. Pomembno se mi zdi, da omenim romski zaposlitveni center, ki ga opisuje Dušanić Malovrh (2007), saj se mi zdi pozitiven korak k izboljšanju nepismenosti in brezposelnosti etničnih manjšin: »Romski zaposlitveni center se povezuje z drugimi evropskimi centri, zlasti pri prenosu pozitivnih izkušenj in primerov dobre prakse. Razvija tudi programe za motiviranje, usposabljanje in izobraževanje Romov ter izvaja motivacijske aktivnosti med delodajalci za zaposlovanje Romov.«

Aktivnosti so usmerjene predvsem v (Dušanić Malovrh, 2007: 18):

- izdelavo nabora poklicev in primernih del za Rome;
- informiranje Romov o možnostih izobraževanja, usposabljanja in izobraževanja;
- oblikovanje programov dodatnega usposabljanja za osebe, ki delajo z Romi (izobraževalci, svetovalci, delodajalci, romski pomočniki);
- motiviranje in ugotavljanje potreb med delodajalci po romski delovni sili;
- vzpostavljanje baze podatkov romskih iskalcev zaposlitve in potencialnih delodajalcev;
- izmenjavo izkušenj, informacij in primerov dobrih praks (tudi na transnacionalni ravni);
- izdelavo predlogov oziroma pobud za spremembo delovnopravne zakonodaje.

Danes se vsepovsod govori o integraciji, multikulturnosti, kulturnem pluralizmu, o sprejemanju različnosti, preseganju predsodkov itn. Ob navedbi multikulturalizma se zaznamuje obstoj različnih družbenih skupin, na katerih je poudarek, da se medsebojno sprejemajo in ne temeljijo na rasnih dominacijah. Tako postane multikulturalizem dinamičen proces upravljanja dinamičnih, kompleksnih in procesnih razlik, ki so v interakciji. Pogoj za to je med drugim tudi neabsolutnost kulturnega razumevanja. Kulture se spreminjajo, se stikajo, prepletajo in razhajajo. Razlike med kulturami so tako relativne, razlika nastane na osnovi procesa oziroma interakcije (Lukšič-Hacin, Milharčič Hladnik, 2011: 29).

6 SKLEPI

- Socialni delavci in socialne delavke v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 v času šolanja niso imeli posebnega izobraževanja, ki bi jim omogočilo ali olajšalo delo z različnimi etničnimi skupinami, ampak so znanje pridobili pri samem delu z njimi.
- Manuši v Franciji se vsakodnevno spopadajo z rasizmom in diskriminacijo.
- Manuši so s strani zaposlenih priča rasizmu v vrtcih in osnovnih šolah, kar posledično povzroča strah Manuških otrok.
- Manuši so ena najbolj osovraženih skupin v Franciji.
- Zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 se prav tako z rasizmom spopadajo vsakodnevno.
- Manuši so pogosto diskriminirani že zaradi priimka. Zaradi etnične pripadnosti so pogosto nemudoma diskriminirani in zavrženi s strani delodajalcev.
- Manuši so edina skupina ljudi v Franciji, ki imajo poseben dokument, knjižico gibanja.
- Manuši morajo osebno izkaznico zamenjati na vsakih pet let, medtem ko ga mora ostalo prebivalstvo na vsakih deset let.
- Država beleži gibanje vsakega posameznika Manuške skupnosti.
- Manuši se srečujejo z neenakostjo obravnavanja na vseh življenjskih nivojih.
- Obravnava potujočih ljudi ni enaka obravnavi ostale družbe.
- Populacija, ki nima enakih pravic kot vsi ostali.
- Manuši so pogosto prikrajšani ravno zaradi njihovega načina življenja in je za nekatere nesprejemljiv.
- Uradno prijavljeno prebivališče 900 potujočih ljudi v Srednjih Pirenejih je organizacija Solidarité Avec les Gens du Voyage 65.
- Populacija potujočih ljudi ostaja ena najšibkejših populacij v Franciji, saj so odrinjeni na stran družbe in se jih ne obravnava enakopravno.
- Strah izhaja iz nepoznavanja te populacije Manušev. Rasizem izhaja iz strahu pred nepoznanim in drugačnim.
- Obsodbe in rasizem do Manušev izhajajo iz njihovega drugačnega načina življenja.
- Večinsko prebivalstvo ima o Manuših zelo negativna mnenja, ta mnenja pa so se pokazala za neresnična.

- Nemnuši so pogosto ljubosumni na življenje, svobodo in predvsem vrednote Manušev.
- Nemnuši so vrednote, ki jih imajo Manuši, že zdavnaj izgubili.
- Ljudje so se odločili, da bodo verjeli neresnicam in nemogoče jih je prepričati v nasprotno. Neresnice predajajo iz generacije v generacijo.
- Malo je ljudi, ki Manušev ne obsojajo.
- Manuši so zelo gostoljubni, odprti in bogati ljudje. Imajo zelo bogato kulturo.
- Manuši imajo popolnoma drugačno razmišljanje od Nemanušov.
- Med Manuši obstaja zelo močna družinska in prijateljska vez.
- Manuši svoje otroke vzgajajo kolektivno.
- 80 % Manušev v Srednjih Pirenejih je nepismenih.
- Nemnuši se bojijo Manušev in obratno, Manuši se bojijo Nemanušov.
- Zakon iz leta 2000 je edini zakon v Franciji, ki zajema populacijo Manušev in s katerim so določeni kriteriji za namestitev potujočih ljudi v občine z več kot 5000 prebivalci.
- Politika Francije do sedaj ni storila dovolj za izboljšanje situacije populacije Manušev.
- Država odgovornost pri delu s potujočimi ljudmi zvrča na organizacijo Solidarité Avec les Gens du Voyage 65.
- Vse več Manušev se želi ustaliti in ustvariti bolj udobne pogoje za življenje.
- Manuši živijo iz dneva v dan in so na potovanje oziroma morebitno selitev pripravljeni vsak dan znova.
- Nemnuši imamo linearen način življenja, Manuši pa ga imajo v obliki zvezde. Starši jim ob določeni starosti dajo določeno vlogo. Celotna družina funkcionira glede na delo, ki ga opravlja. Kariera za njih ne obstaja, medtem ko smo mi programirani, da sledimo karieri. Manuši sledijo družinski skupnosti.
- Manuši v nasprotju zNemanuši nimajo in niso navezani na lastnino.Nemanuši so osredotočeni na stvari, ki jih ne potrebujejo, medtem ko so Manuši osredotočeni na družino in odnose ter vrednote znotraj skupnosti.
- Vsak posameznik skrbi za zdravje drugih, svojemu se ne posveča. Tradicionalno se nihče ne posveča sam sebi, vsi pa se posvečajo drug drugemu.
- Vrednote Manušev niso enake našim, pri Manuših je moški na višjem položaju kot ženska. So tradicionalni.

- Manuši govorijo različne dialekte, odvisno, iz katerega dela Evrope so pripotovali njihovi predniki.
- Posameznik kot tak nima veliko vrednosti, veliko vrednost ima sam kolektiv, ljudje, ki živijo za družino z danes na jutri. Vsak posameznik ima v skupnosti točno določeno mesto in vlogo.
- Veliko mladih Manušev nima ambicij, njihov cilj je socialna podpora, nek minimum.
- Mnogo Manušev je prenehalo razvijati svoje poklice, zaradi tega njihovo delo ni prilagojeno novemu tržišču.
- Ogromen odstotek Manušev nima nobene izobrazbe in si je ne želi.
- Delo s to etnično populacijo se razlikuje v tem, da se socialni delavci in delavke prilagajajo Manušem in ne obratno, kot je to značilno pri delu z drugimi populacijami. Kakovostno in spoštljivo delo z Manuši je možno le, ko ti zaupajo.
- Pri delu z Manuši je obvezno, da se jih ne obsoja in se jim dopušča, da so, kar v resnici so. Moški socialni delavci morajo spoštovati uporabnice in z njimi držati distanco, ki je sprejemljiva za njihove moške člane.
- Edini »privilegij«, ki ga imajo Manuši v Franciji, je pravica, da svoje otroke v začetku šolskega leta pripeljejo v šolo en teden kasneje. Večina Manušev v poletnem času odpotuje na evangelistična srečanja in se na postajališča vrne v začetku septembra.
- Manuši niso privilegirana etnična manjšina, kot to misli večina večinske družbe. Manuši imajo popolnoma enake pravice kot vsi ostali.

7 PREDLOGI

- Potujoče ljudi in druge etnične manjšine bi morali integrirati z njihovo identiteto, z njihovim načinom življenja in njihovim načinom mišljenja.
- Ljudi je treba pozitivno informirati in s tem omogočiti, da spoznajo kakovosti populacije Manušev.
- Treba je spremeniti mnenje, ki ga ima večinska populacija o Manuših.
- Treba je integrirati in ne asimilirati.
- Politika mora iskati rešitve za vsako etnično manjšino posebej.
- Učiti bi se morali eden od drugega.
- Mlade generacije Manušev je treba predstaviti delodajalcem, poskušati čim več dijakov in študentov vključiti v opravljanje prakse. Enega po enega vključiti na trg dela.
- Razviti je treba poklice, ki bodo potujočim ljudem omogočili nadaljnja potovanja.
- Pustiti možnost izbire vsakemu posamezniku.
- Integracija je dvosmeren proces, potrebno je, da družba odstopi prostor za integracijo neke populacije in da ta populacija prostor tudi sprejme.
- Intervencijska akcija, ki ljudi usmerja v nakup lastnih zemljišč.
- Občine bi se morale s kmeti dogovoriti za dodatna zemljišča, saj je v Srednjih Pirenejih za to ogromno prostora.
- Populacijo Manušev je treba pozitivno ozavestiti glede šolanja njihovih otrok, pri tem pa bi bilo treba program v šolah nekoliko prilagoditi (kultura, vrednote, izobraževanje) in s tem zmanjšati njihovo nepismenost.
- Učitelje je treba ustrezno izobraziti za delo z etničnimi skupinami.
- Politika bi morala zakon iz leta 2000 razširiti in s tem določiti ter razjasniti probleme glede ekonomije, šolanja, diskriminacije in rasizma, s katerim se soočajo potujoči ljudje v Franciji.

8 UPORABLJENA LITERATURA

- Allport, G. H. (1954), *The nature of Prejudice*. Addison-Wesley, Reding/Mass.
- Arsène, D., (1990), *Rapport de mission: »la situation de gens du voyage en France et les mesures proposées pour l'améliorer«*. Paris
- Aron, R., (1993), *Mémoires*, Paris, Julliard.
- Assemblée parlementaire, (1993), *Tziganes en Europe*, Recommandation n° 1203 cu Coseil de l'Europe.
- Bešter, I., (2007), *Integracija in model integracijskepolitike*, v Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo, ur. Komac, M., 105 – 134. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Bolaffi, G. (ur.) (2003), *Dictionary of race, ethnicity and culture*. London: Thousand Oaks, New Delhi; Sage.
- Brake, M. (1984), *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: KRT.
- Delamon , A., (1990), *Rapport de mission: »la situation des gens du voyage en France et les mesures proposées pour l'améliorer«*. Paris.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., (1994), Introduction. Entering the Field of Qualitative Research. V: N. K. Denzin, Y. S., Lincoln (ur.), *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, London: Sage (1-17).
- Dušanić Malovrh, K., (2007), *Zaposlovanje Romov*. Diplomsko delo visokošolskega strokovnega študija. Smer organizacija in management kadrovskih in izobraževalnih procesov. Kranj.
- Dominelli, L., (1988), *Anti-rasist social work: a chalenge for white practitioners and educartors*. Basingstoke: Macmillan Education.
- (1995), *Antirasistične prespektive v evropskem socialnem delu*. Socialno delo, 34, 3.
- (2007), Multi-Etnic Europe. *Diversity and the Challenges of »Rase«, Racism, Ethnicity and Nationalism*. V *Ethnicity in Eastern Europe*, ur. Darja Zaviršek, Jelka Zorn, Liljana Rihter in Simona Žniderec Demšar, 19-38. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Esprin-Andersen, G., (1993), *Social Fondations of Postmodern Society*. Oxford University Press, New York.
- Ferjan, M., (2014), *Motivacija tujcev za izobraževanje*, Diplomsko delo visokošolskega strokovnega študija, Organizacija in management kadrovskih in izobraževalnih procesov, Univerza v Mariboru.
- Flaker, V. @Boj za (2012), *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., & Urek, M. (2008), *Dolgotrajna oskrba: Očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Flander, B., (2004), Pozitivna diskriminacija. Fakulteta za družbene vede, Založba Hermina KRAJNC.
- Formoso, B., (1984), *Tsiganes et gadgés. La reproduction socio-culturelle d'un groupe minoritaire*. Paris EHESS. Thèse.
- Giddens, A., (2005), *Sociology*. Cambridge: Polity press (peta izdaja).
- Goffman, E. (2008), *Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Dialogi, letnik 9. Maribor: Založba Aristej.
- Guerrand R.-H., Rupp, M.-A., (1978), *Brève histoire du service social en France : 1896-1976*, Toulouse : Privat.
- Hanžah, M., Kozinc, N., Leskošek, V. (ur), Mencin Čeplak, M., Žagar, I., (2005), Mi in oni: Nestrpnost na slovenskem. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Humeau, J.B., (1996), *Tsiganes de France. De l'assignation au droit d 'habiter*. Paris. Collection géographie sociale. L'Harmattan.
- Hylland Eriksen, T., (2002), *Ethnicity and Nationalism*. Pluto Press, Oslo.
- Janko Spreizer, A., (2009), Od kulture k multikulturizmu: premislek skozi skozi antropologijo. Razprave in gradivo.
- Jamnik, J., (2012), Integracija Romov v urbano okolje – Primer Ljubljane, Diplomsko delo, Ljubljana.
- Join-Lambert, M.-T. (2010), L'évolution des politiques sociales en France, Projet Innovation.
- Klinar, P. (1976), *Mednarodne migracije*, Tiskarna ljudske pravice, Ljubljana.
- Klopčič, V., Polzer, M. (2003), *Evropa, Slovenija in Romi*. Ljubljana.
- (2007), *Položaj Romov v Sloveniji: Romi in Gadže*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Kogovšek, N., Petković, B. (2007), *O diskriminaciji, Priročnik za novinarke in novinarje*. Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne in politične študije, Ljubljana.
- Komac, M., Medvešek, M., (ur.2005), *Simulacija priseljevanja v Ljubljansko urbano regijo: analiza etnične strukture prebivalstva Mestne občine Ljubljana*. Zaključno poročilo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- in Rotar, P., (2007), *Pa mi vi povejte, kdo sem!!!?: študija o etnični raznolikosti v Mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kresal, B. (2009), *Delavno pravo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (učbenik).
- Kresal, F. (1998), *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji*. Cankarjeva založba, Ljubljana.

- Kroeber, A. L. in Kluckhohn C. (1952), *Culture. A critical review of concepts and definitions*. Massachusetts, U.S.A.: Museum of American archaeology and ethnology. Harvard University.
- Kuhar, R. (2009), *Na križišču diskriminacij: Večplastna in interseksijska diskriminacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Liégeois, J.P. (1976), *Mutation tsigane*. Bruxelles, L'humanité complexe.
- (št.4 – 1978), *Bohémiens et pouvoirs publics en France du XV siècle au XIX siècle*. Paris, Etudes tsiganes.
- Lukšič-Hacin, M. (1999), *Multikulturalizem in migracije*. Založba ZRC, Ljubljana.
- Mesec, B., (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*, Ljubljana: VŠSD
- Mikuš Kos, A., (1999), *Kako revščina prizadeva kakovost življenja, razvojne in izobraževalne možnosti otrok? Različnim otrokom enake možnosti*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.
- Payne, M., (1997), *Modern social work theory*. Second edition. Houndmills: Macmillan.
- Pečjak, V., (1977), *Poti do znanja; metode uspešnega učenja*. Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana.
- Rizman, R., (2005), *Na mladih svet stoji*. Sobotna priloga (19. november).
- Robert, C., (2007), *Les groupes tsiganes en France: éternels étrangers de l'intérieur? Affirmations culturelles et distanciation dans un contexte de rejet permanent*. Editions Desclée de Brouwer, Paris.
- Schmit, T., (2003), *Stabilizacija/integracija*, Socialno delo 42 (4-5): 311 – 319.
- Spreizer Janko, A., (2002), *Vedel sem, da sem Cigan – rodil sem se kot Rom*. Znanstveni razizem v raziskovanju Romov, Ljubljana: Institut Humanitatis – Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
- Šugman Bohinc, L., (2011), *Uspešna dialoška praksa socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo za predmet Praksa 3).
- Tchobroutsky, Wrong, (1995), *La santé. Que sais-je? N°2960*. Presses Universitaires de France, Paris.
- Thompson, N. (2003), *Promoting equality: Challenging discrimination and oppression*. London: Palgrave Macmillan.
- Ule, M., (1999), *Predsodki in diskriminacije : izbrane socialno-psihološke študije / ur.* Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče: Zbirka Alfa.
- (2004), *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- (2005), *Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta*. V: Breznik, M., Dragoš, S.,
- Urh, Š., (2009), *Etično občutljivo socialno delo z Romi, Doktorska disertacija*. Univerza v Ljubljani Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.

- (ur.) (2012), *Država želi, da ostanemo Cigani: Teoretske refleksije in prakse izključevanja / vključevanja Romov v Sloveniji*, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.

White, M., Epston, D. (1990), *Narrative Means to Therapeutic Ends*. New York, London: W. W. Norton & Company.

William, P., (1984), *La population tsigane en France*. Université Paris V. Centre de recherches tsiganes.

Zaviršek, D. (2000), *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: Založba /*cf.

Internetni viri

Collectif National Droits de l'Homme ROMEUROPE, pour l'accès aux droits fondamentaux des Roms migrants en France. Dostopno na: <http://www.romeurope.org/> (15. julij 2016).

Delamon, A., (1990), *Rapport N° 283: accueil des gens du voyage – Sénat*. Dostopno na: <https://www.senat.fr/rap/l96-283/l96-2831.html> (15. julij 2016).

Kvalitativna raziskava. Dostopno na: <https://www.fsd.uni-lj.si/mma/Metodologija-C---dr.-Uhan/2009051313094189/> (12.9.2016).

Lajhar, M., (2015), *Etnična slojevitost*. Dostopno na: <https://prezi.com/jxvcvpd-4kwy/etnicna-slojevitost/> (23.8.2016).

Loi n° 2000-614 du 5 juillet 2000 relative à l'accueil et à l'habitat des gens du voyage. Dostopno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000583573> (8.3.2017).

Pleničar, A., (2016). *Zaposlovanje Romov*. Dostopno na: http://www.lokalno.si/2016/10/17/163713/zgodba/Zaposlovanje_Romov_izkusnje_kazejo_da_se_da/ (22. februar 2017).

Romi in revščina. Dostopno na: http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/export/sites/default/downloads/Topic_of_the_month/SI_Roma_and_poverty_Romi_in_revscina_tematski_clanek.pdf (12. julij 2016).

9 PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik - delno strukturiran intervju s socialnimi delavkami in socialnimi delavci, ki delajo z Potujočimi ljudmi v regiji Srednjih Pirenejev in so zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65

Priloga 2: Vprašalnik - delno strukturiran intervju z socialnim delavcem in direktorjem organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, Jean-Claud Roumega

Priloga 3: Vprašalnik - delno strukturiran intervju z zakoncema iz Manuške skupnosti

Priloga 4: Anketni vprašalnik za Manuško skupnost

Priloga 5: Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju s socialnimi delavkami in socialnimi delavci, ki delajo z Potujočimi ljudmi v regiji Srednjih Pirenejev in so zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65

Priloga 6: Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z socialnim delavcem in direktorjem organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, Jean-Claud Roumega

Priloga 7: Prepis odgovorov – intervju z zakoncema iz Manuške skupnosti

Priloga 8: Izpis podčrtanih delov izjav, kodiranje in urejanje izjav, ki opisujejo situacijo Manušev v Srednjih Pirenejih, na področju izobraževanja socialnih delavcev in socialnih delavk, ki delajo z Manuši, rasizma, javnega mnenja, vključevanja in integracije, razlik, problemov in privilegijev

Priloga 1

Delno strukturiran intervju s socialnimi delavkami in socialnimi delavci, ki so zaposleni v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 in ki se z Potujočimi ljudmi v regiji Srednjih Pirenejev srečujejo vsakodnevno:

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?
2. Kako razumete razizem v povezavi z socialnim delom?
3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije? Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?
4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?
5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?
6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?
7. Kako vaš center prepozna Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?
8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike?
9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Priloga 2

Delno strukturiran intervju z socialnim delavcem in direktorjem organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, Jean-Claud Roumega:

1. Kaj pomeni izraz Manuš in kako vedeti kdaj gre za pripadnika Manušev in kdaj za pripadnika Romov?
2. Kdo so Potujoči ljudje? Ali trdite, da Potujoči ljudje (Manuši) živijo na račun države in davkoplačevalcev, res resnična?
3. Ali se v zvezi z Manuši v Srednjih Pirenejih pojavlja kakršnakoli diskriminacija?
4. Zakaj po vašem mnenju večina ljudi ne sprejema Manušev in njihovega načina življenja?
5. Kaj lahko poveste glede izobraževanja in šolanja Manuških otrok? S kakšnimi problemi se soočajo le ti?
6. Kaj je vloga vaše organizacije?
7. Ali so otroci, Manuškega porekla, brez težav sprejeti in vključeni v izobraževalne centre in šole?
8. Ali bi lahko rekli, da so Manuši v Srednjih Pirenejih integrirani?
9. Katera je prevladujoča vera Potujočih ljudi?
10. Kakšna je bila vaša izobraževalna pot?

Priloga 3

Delno strukturiran intervju z zakoncema iz Manuške skupnosti

1. Od kod izvira vaša skupnost in koliko časa že živite na območju Francije
2. Kaj lahko poveste o življenju v karavanah in parkirnih postajah, namenjenim takšnemu načinu življenja?
3. Ali se projekt, ki ga omenjate, odvija tudi v kakšnem drugem kraju v Srednjih Pirenejih?
4. Kako bi ocenili vaš način življenja, če ga primerjate z drugimi, Neromskimi skupinami? Kaj bi spremenili, če bi lahko?
5. Ali mislite, da imate za zaposlitev enake možnosti in pogoje kot ga ima Neromsko prebivalstvo?
6. Ali ima vaša skupnost kontakt z centrom za socialno delo? In če, kakšni so ti kontakti?
7. Kaj bi se po vašem mnenju moralo spremeniti, da bi bili Manuši v občini bolj vključeni?
8. Ali se zaradi vaše etnične pripadnosti čutite drugačne od ostale družbe? Ali imate občutek, da vas neromsko prebivalstvo stigmatizira?
9. Ali menite, da socialne delavke in socialni delavci naredijo dovolj za Manuško skupnost?
10. Kakšne so vaše izkušnje, pri iskanju zaposlitve?

Priloga 4

Anketni vprašalnik za Manuško skupnost

1. **Spol** a)
ženski b)
moški
2. **Starost** _____
let
3. **Izobrazba** a)
nimam izobrazbe b)
srednja
c) višja d)
visoka e)
univerzitetna
f) magisterij g)
doktorat
4. **Delo, ki ga opravljate:** _____
5. **Kako ste zadovoljni z vašimi živlenskimi pogoji?**
a) zelo sem zadovoljna/en b)
sem zadovoljna/en
c) nisem zadovoljna/en
d) sem zelo nezadovoljna/en
6. **Z oceno od 1 do 5 ocenite, kako zadovoljni ste s posameznimi živlenskimi vidiki : 1- zelo nezadovoljen, 2- nezadovoljen, 3- srednje zadovoljen, 4- zadovoljen, 5- zelo zadovoljen**

1. možnosti zaposlitve 1 2 3 4 5

2. osebni dohodek 1 2 3 4 5

3. bivalni prostor (oprema, prostor, možnost uporabe vode in elektrike) 1 2 3 4 5

4. odnosi z ostalimi Romi 1 2 3 4 5

5. odnosi z Neromi 1 2 3 4 5

6. organiziranost in povezanost vaše skupnosti 1 2 3 4 5
7. možnost izobraževanja 1 2 3 4 5
8. pomoč države 1 2 3 4 5

7. Ali se vam zdi vaše življenje kakovostno?

- da a)
ne b)
če je odgovor ne, c)
utemeljite:

—

8. Ali prejimate socialno podporo?

- a) da
b) ne
c) V primeru, da je vaš odgovor da, prosim navedite razlog za pridobivanje socialne podpore:

9. Kakšen je vaš odnos do Nemanuškega prebivalstva?

- a) Zelo dober
b) Dober
c) Sprejemljiv
d) Slab
e) Zelo slab
f) Nesprejemljiv

10. Kakšen je odnos Nemanuškega prebivalstva do Manušev?

- a) Zelo spoštljiv in sproščen
b) Spoštljiv
c) Nespoštljiv
d) Napadalen
e) Odklonilen

11. Si v dobro vaše Manuške skupnosti želite kakšnih sprememb, če katerih?

Priloga 5

Intervju A :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z Sandrine, zaposleno v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (starost: 35 let).

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?

Med študijem sem prakso opravljala v tej organizaciji, kjer sem danes zaposlena. V šoli smo se z določenimi predmeti približili delu z etničnimi skupinami, vendar je bilo tega zelo malo in posebnega izobraževanja za to nismo imeli. Sama želim o učenju glede te tematike mora tako priti od vsakega posameznika posebej, tako sem se o delu s to skupino naučila med opravljanjem prakse same, ker sem imela veliko željo delati z Potujočimi ljudmi. Samo delo z njimi mi je prineslo veliko znanja in sposobnosti, ki pa jih iz dneva v dan samo še dopolnjevam, saj sem tukaj zaposlena šele nekaj let.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

V organizaciji smo priča rasizmu na vsakodnevni ravni. Naprimer jaz delam na področju šolstva, kjer otrokom Manušem pomagam enakopravno vključitev v šolo, sem mediator med šolo (institucijo) in Manuši. Pogosto se srečujem z rasističnimi predlogi iz strani zaposlenih v osnovnih šolah, to se dogaja vsakodnevno, kar povzroča strah teh otrok. Sama poskušam spremeniti ta mnenja in jim poskušati dopovedati, da niso vsi enaki in da jih ni potrebno posploševati, vendar so na žalost Nemanuši v svojih glavah prepričani v njihovo mnenje, ne glede na to ali je resnično ali ne in ga pod nobenim pogojem ne želijo spremeniti.

3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije?

Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

V Franciji velja zakon, ki določa da je obvezno in z zakonom določeno, da občine sprejmejo Potujoče ljudi, vendar večina družbe še vedno izhaja iz mnenja da so Manuši tatovi kokoši, da jim država nudi preveč območij za njihovo »brezplačno« bivanje, da ne želijo delati, da jim država vsakih pet let kupi nove karavane... vse to je laž. Ko sem začela delati v organizaciji me je mentorica Valeria povprašala po mnenju, ki ga imam do Manušev. Moje mnenje je bilo kar sem o njih pač slišala od drugih, torej je bilo enako mnenju večine. Mentorica se je nasmehnila in rekla naj se pripravim, saj se bo moje mnenje drastično

spremenilo in seveda se je (smeh). Ko povem ljudem o mojem poklicu mi mnogo njih odgovori kako grozno mora biti delo z Manuši, sprašujejo me kako lahko delam z njimi in sploh za njihovo dobro, saj že tako imajo vse. Takim ljudjem iz srca svetujem, naj obiščejo naš center in se sami prepričajo preden sodijo o nečem kar so samo slišali in nikoli videli. Naj jim dajo možnost jih spoznati, saj so ti ljudje zelo gostoljubni, ko jih obiščem mi vedno ponudijo kavo in z njimi se lahko odprto pogovarjam o vsem. Potrebno je prenehati s temi negativnimi mnenji o Manuših. Problem je predvsem o pomankanju znanja, ljudje se jih zaradi tega dobesedno bojijo, ker pač so drugačni in po drugi strani se Manuši bojijo Nemanušov. Znanja primankuje tako na eni kot na drugi strani, kar povzroča zid med obema skupinama, ljudje nadaljujejo z obsojanjem. V Franciji je iz strani zakonov storjenega bolj malo, vem pa da je v mnogih državah storjeno še manj, skoraj nič, pa vendar mislim da je potrebno storiti in spremeniti še ogromno. Naša organizacija ima pri tem eno glavnih vlog, financirani smo iz strani države preko socialnega varstva. Po resnici povedano je država srečna da smo to vlogo prevzeli mi, saj želijo da smo mi glavni in edini stik z Potujočimi ljudmi, država pa ima tako z njimi opraviti čim manj kot je to le možno (smeh).

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Jaz mislim da so glede na način življenja, ki ga živijo, zelo pogumni (smeh)... že to da živijo v karavanah se močno razlikuje od našega načina življenja, kjer smo navajeni na udobje. Živijo iz dneva v dan, jaz osebno rabim vedeti kaj bo naslednji dan in kaj bom počela, oni pač ne. Tukaj sem se začela zavedati, da se mi počutimo dobro »samo« v našem udobju in da imamo ogromno stvari, ki jih v resnici ne potrebujemo...vendar se tega ne zavedamo. Pomembno je razumeti, da živijo v karavanah in da zaradi tega lahko potujejo vedno ne glede kdaj in kam. To je njihova svoboda! Jaz ne čutim, da bi bila zmožna iz danes na jutri zapustiti vse in odpotovati, kot to redno počnejo oni, vendar to je njihovo življenje. Vidim veliko družin, ki želijo potovati, pa tega zaradi finančne krize in omejitev zakonov, več ne zmorejo. Vidim njihovo trpljenje, pravijo mi: »Moje življenje je potovanje in jaz ne morem od tod. To me tako duši... tako zelo duši!« Slišati te besede je zelo zelo hudo. Ta način življenja so obdržali v njihovih glavah, je kot neka zapuštnina njihovih prednikov, njihova identiteta. Stvar je zelo zakomplicirana in če že pride do tega da odpotujejo, pride do novih težav, saj se morajo zopet prilagoditi na novo okolje, se soočati z diskriminacijo, poiskati postajališče kjer jim je dovoljeno bivati, poiskati delo. Včasih je bilo vse to manj

zakomplicirano in lažje, sedeja pa vsi ti zakoni čedalje bolj utežujejo njihovo nekdanj svobodno gibanje.

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Moje mnenje glede dela s to populacijo je, da moram biti pri svojem delu bolj sproščena in bolj odprta, s tem mislim na to, da z njimi nikoli ne moreš točno uskladiti uro sestanka (smeh), saj od njih nikoli ne moreš pričakovati, da bodo prišli točno ob dogovorjeni uri, ker niso nikoli točni, kot da za njih čas ne obstaja in se jim nikoli ne mudi. Jaz se prilagajam njim in ne oni meni, kar je v drugih institucijah redko videti, saj socialne delavke tega ne tolerirajo, ure sestankov točno določijo in če te ni te pač ni, ne bodo te sprejeli izven dogovorjenih ur, ker za to nimajo časa. Mi tukaj, si ga moramo poiskati. Razlika je tudi v zaupanju, Manuši potrebujejo kar nekaj časa preden ti zaupajo in za njih je zaupanje vse. Potreben je čas, kar je razumljivo. Ko grem na teren in jih obiščem na njihovih domovih, je njihov sprejem zelo drugačen od našega, ki je bolj intimen. Veliko govorijo o njih samih, o njihovih družinah in problemih...vendar se ogromno zanimajo tudi o tebi, to je potrebno sprejeti. Zanima jih ali si poročena, ali imaš otroke, čisto vseeno jim je kaj so po poklicu, ali si socialna delavka ali profesor, vzgojitelj itd. popolnoma vseeno jim je za tvoj poklic, zanima jih samo kdo si TI. Pri tem moramo paziti, da ne prestopimo mej, kar je zelo težko, saj so postavljene meje z njimi drugačne od mej ki jih načeloma upoštevamo pri delu z Nemnuško družbo. Če jih vprašaš kdo je vzgojitelj njihovega otroka ne bodo vedeli odgovoriti, vedeli pa bodo povedati ime osebe in kdo ta oseba je v nobeni povezavi s poklicem, ki ga opravlja. Ko Manuši dajo v vrtec svojega otroka, jih je zelo strah. Zanima jih kdo je oseba, ki bo varovala njihovega otroka in na kakšen način bo to počela, ne zanima jih koliko let izkušenj imaš in katero stopnjo izobrazbe imaš. Veliko igrajo na občutek, ki si ga ustvariš o vas, za njih je to zelo pomembno. Ko jih obiščem, da uredimo papirje ali kaj podobnega, zelo cenim naš skupni trenutek, ko pijemo kavo in se družimo, te izkušnje ne doživiš povsod.

V organizaciji se moramo načeloma držati pravil, ki jih za nas postavlja država, saj nas financira... o našem delu s to populacijo, smo dolžni redno in objektivno poročati in odgovarjati državi. Včasih je zelo težko žonglirati med državo in Manuši, ter poiskati zlato sredino, vendar bomo zmogli (smeh).

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Jaz delam na nivoju izobraževanja, sem specilizirana vzgojiteljica (Opomba: specializirani vzgojitelj svoje dejavnosti izvaja v skladu z strokovnim znanjem in vrednotami tako, da lahko oseba v težavah v svojem okolju deluje tako, da se ji socialno, izobraževalno, fizično ali zdravstveno stanje izboljšuje, naš prevod iz besede [*éducateur spécialisé*]), pogosto se problem pojavlja, ko delodejalec vidi priimek osebe in ga že samo na podlagi tega diskriminira. Podobno je na nivoju šolstva in izobraževanja. Stvar je zelo zakomplicirana, vendar smo tukaj ravno zaradi tega, poskušamo posredovati in vsaj nekoliko omiliti mnenja večine, ki ga imajo o Potujočih ljudeh. Že nekaj mesecev se ukvarjam s primerom 16 letnika, zanj iščemo prakso, vendar neuspešno. Zakaj? Zaradi Manuškega priimka. Situacija je težka. Imamo možnost, da osebe preusmerimo na dela s posebnimi pogodbami, vendar so te pogodbe zelo redke...prejšni teden sem od nekega delodejalca, s katerim občasno sodelujem, slišala: »Pa saj sem zaposlil že 3 Manuše!«, ne moremo posploševati ljudi po rasi, to je resnično nemogoče!

Glede integracije je bilo storjenega nekaj malega, vendar na žalost negativno mnenje o Manuših ostaja in da bi resnično prišli do točke, kjer bi vsi ljudje sprejeli Potujoče ljudi, ne vem, to je zelo težko.

7. Kako vaš center prepozna Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

Vsakič ko je nek problem z Manuši, pokličejo nas. Tudi mi, ki delamo v socialnem delu, smo zelo pod drobnogledom in ravno tako pogosto marginalizirani (smeh). Pogosto smo tretirani na popolnoma enak način kot naši uporabniki. Vendar nam je vseeno, dobro smo. Za nas je pomembno, da se dobro razumemo z populacijo katero obravnavamo in da so le ti zadovoljni z našim delom.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike?

Popolnoma nič več privilegijev nimajo od drugih državljanov. Imajo enake pravice, kot drugi ljudje.

Jaz: To vprašanje vam postavljam, ker sem pred začetkom raziskave od neverjetno mnogo ljudi slišala, da imajo Potujoči ljudje ogromno privilegijev iz strani države (zemljišče, voda, elektrika...), kar več kot očitno povzroča jezo med ljudmi.

S: Vem (smeh), to je ena največjih laži, ki kroži naokoli že leta in leta. Mnogo ljudi noče niti slišati o nasprotnem, omenjeno mnenje je močno zakoreninjeno v njihovih glavah. Na postajališčih kjer so nastanjeni, že sama nastanitev stane 15 eurov na dan. Vsaka družina ima značko, katero lahko napolni z določenim zneskom (nekako tako, kot kreditna kartica za telefon) in s katero si omogoči elektriko...nič ni zastoj, kot to misli večina.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Glede sprememb, kot sem že povedala, je potrebno storiti še mnogo. Problem je, da politika vse etnične skupine meče v isti koš. Meša različne skupine, naprimer problemi Romov niso enaki problemom Manušev, tako kot problemi Manušev niso enaki problemom Yenihov, torej ne moremo iskati skupnih rešitev za različne etnične skupine, ki so si kljub vsemu, tako različne, ampak moramo obravnavati vsako populacijo in njihove probleme posebej, ter tako poiskati rešitve za vsako posebej.

Intervju B :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z François-om, zaposlenim v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (starost: 55 let)

Jaz: Preden začneva s prvim vprašanjem, me zanima kaj je vaša vloga v organizaciji?

Francis: Zadolžen sem za delo Potujočih ljudi, za osebe ki imajo nek projekt, želijo redno plačo in želijo neodvisno delo kot: delo na tržnici, razna gradbena dela, delo v sadonjakih...jaz prevzamem njihov primer in ga posredujem ministrstvu za gospodarstvo in kmetijstvo. Moj poklic je zelo zanimiv, ukvarjam se z osebami, ki se pogosto selijo, za njih je v sedanjem času zelo težko poiskati delo, ki jim odgovarja. Ponavadi družina ali klan ustanovi svoj neodvisen poklic in ga nato nudi v različnih mestih (delo na tržnicah, obnova hiš...). Zaradi vse težjega dostopa do dela in visoke konkurence jim jaz pri tem pomagam

tako, da jih povežem z določenimi podjetniki ipd. Za njih je pomembno, da se pri tem selijo in taka dela jim to omogočajo.

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?

Jaz sem socialni delavec in vzgojitelj. Kaj me je pripeljalo sem naprimer(smeh)? Veliko stvari. Imam posebno izkušnjo... socialni delavec sem postal zelo mlad, pri 20 letih. V tem poklicu sem ostal 10 let, nato sem se odločil, da bom delal kot prodajalec na tržnici.

Jaz: S tem ko ste delali na tržnici, ste spoznali veliko Potujočih ljudi, kajnega?

Francis: Točno tako in ne samo to, postali smo tesni prijatelji. In ko sem videl problem s katerim se soočajo, sem se čutil dolžnega, da naredim nekaj v tej smeri, da jim pomagam pri iskanju tržišča za njihovo delo. Konec koncev sem šolan za to (smeh). Tako sem našel službo v organizaciji S.A.G.V. 65. Med delom sem se predvsem naučil, da naše delo izhaja iz predsodkov, ki jih imajo ljudje o njih, da so zakoni, ki jih postavlja država, narejeni za »sedeče« ljudi, se pravi gadžije (Nemnuše) in ne za ljudi, ki se pogosto selijo. Če želiš kot socialni delavec pomagati tem ljudem, se je potrebno pred tem naučiti nekaj o alternativnem načinu življenja. V Franciji govorijo o bratstvu, svobodi in enakosti [liberté, égalité et fraternité], za Manuše svoboda pomeni, da se lahko mirno namestijo v kraju, kjer želijo ponuditi svoje storitve, vendar če pogledamo dobro, tega skoraj da ni več. Ne glede na vse, organizacija ne more delovati, če mi ki delamo v njej, ne upoštevamo tega nestalnega življenja, ki ga živijo Potujoči ljudje. Z delom ki ga opravljam, sem pridobil zmožnost, da se prilagodim temu drugačnemu načinu življenja, drugačnemu načinu mišljenja...ker so to osebe, ki razmišljajo popolnoma drugače od nas. Tega me ni naučila nobena šola, ampak samo delo s to populacijo.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

Pri tem vprašanju želim prvo omeniti obsodbe iz katerih se je razvil rasizem do njih, ker je način njihovega življenja tako drugačen od našega. Iz tega zornega kota, ko ljudje v Franciji in ne samo v Franciji, v celotni Centralni Evropi, vidijo Manuše na cestah, v svojih karavanah, čutijo enako željo po tem, željo po potovanju. Ker tega, zaradi drugačnega načina življenja, ne morejo uresničiti, jih raje obsojajo in pravijo: »Ti ljudje so na počitnicah skozi celo leto.« (smeh). Ljudje zelo obsojajo Potujoče ljudi, ker imajo enostavno več svobode kot jo imajo oni.

Jaz: Mislim, da manjka predvsem pravih informacij o Potujočih ljudeh.

Francis: Ja se strinjam, vendar problem je, da smo mi šli na teren z željo informirati ljudi, vendar ljudje nimajo želje biti informirani. Pravijo nam: »Mi že imamo svoja mnenja o Manuših in si ne želimo novega ali drugačnega mnenja!«. Prav tako pa nam na drugi strani Potujoči ljudje pravijo: »Ne, nič jim ne pravite o nas, to je naše življenje... ne razlagajte gadžijem preveč, prosim!«. Vidite? Tudi oni nočejo, da gadžiji pridejo v njihovo življenje.

HALDE [Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité] (Visoki boj proti diskriminaciji in za enakost), je bil ustanovljen leta 2004 iz strani vlade, istega leta je z raziskavo odkril, da so Potujoči ljudje ena najbolj diskriminiranih skupin v celi Franciji. Raziskava je povzročila totalni kaos v državi in začuda, HALDE je bil takoj naslednjo leto ukinjen (smeh). Takoj ko se dotaknejo te populacije, je konec in tega se zelo dobro zavedamo. Naše delo je zelo uteženo, smo mediatorji med Potujočimi ljudmi in večinsko družbo. Zavedamo se, da jih moramo integrirati, vendar za integracijo je potreben prostor, potrebno je da nam družba znotraj nje da ta prostor. Prisiljeni smo stvari premikati na silo. Vse manj možnosti imamo, da jih nastanimo na primerno lokacijo, teh lokacij je vse manj, saj čedalje več ljudi v družbi, zavrača to nastanitev.

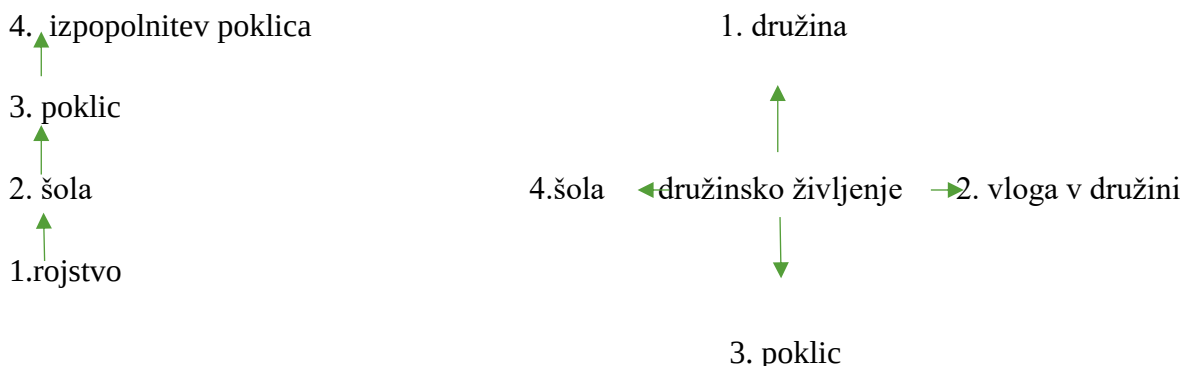
3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije?

Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

Mnenje večine... večina jih diskriminatorno preobsoja. Vse govorice o Manuših so nastale leta in leta nazaj. Danes so te govorice samo še bolj okrepljene z večjimi lažmi. Politika... no to pa ni zakomplicirano (smeh). Politika želi in tudi dela na tem, da ti ljudje postanejo popolnoma »sedeči«. Takšna je politika v Franciji! Želijo, da ti ljudje nikoli več ne potujejo. V španiji naprimer, je že stoletja nazaj, diktator Franco, Manušem prepovedal potovati in s tem je bilo za njih vsega konec. Tako so Manuši v Španiji popolnoma »sedeči«, večina se jih je nastanilo v Andaluziji, kjer so ustanovili vse te, sedaj zelo priljubljene in znane folklorne skupine. Vidite, če politika želi, jim lahko prepove potovanja...kar jih ovira je to, da živimo v demokratični državi in pač ne morejo delovati preko tega, poleg tega jih je v Franciji veliko več, kot v Španiji, 1 milijon...tako da politika Manuše pri njihovih potovanjih ovira bolj na zviti način, z raznimi zakoni, s katerimi so začeli leta 2000 in ki nimajo nobenega smisla. To je cilj politike, popolna sedentarizacija.

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Ena glavnih razlik je seveda način življenja. Vendar za mene je najpomembnejša razlika nekaj drugega, to je njihov način in zmožnost gledati na življenje. Poglejte, razložil vam bom. Mi imamo linearni način življenja, Manuši pa ga imajo v obliki zvezde:

Naši otroci hodijo v šolo, kjer se naučijo spretnosti za določen poklic. Njihovi otroci hodijo v šolo, da se naučijo pisati, brati in računati, se pravi naredijo osnovno šolo, po njej pa ostajajo doma, kjer se poklica naučijo od starešin. Starši jim ob določeni starosti dajo določeno vlogo, to vlogo, ki se navezuje na določen poklic, imajo nato celo življenje. Način zvezde jim dovoljuje živeti na način kot ga živijo. Celotna družina funkcionira glede na delo, ki ga opravlja. Pri Potujočih ljudeh karijera ne obstaja, obstaja samo način kako gledajo na življenje. Ta način življenja ni novo, najdemo ga lahko v Afriki, Aziji... mi smo programirani, da sledimo karijeri, oni sledijo družinski skupnosti in ta skupnost jim dovoljuje živeti na način, ki ga živijo. Če želite delati z njimi kot socialni delavec, morate delovati racionalno in racionalno ne more biti »normalno«. Vse kar oni želijo od nas je da bi jih razumeli, da bi jih razumeli brez predsodkov. Ko vam uspe na njih gledati brez teh predsodkov, vam bodo dali zelo zelo veliko, ker so to zelo bogate osebe in zame, delo z njimi, je ena velika sreča. Resnično.

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Vsekakor je drugačno. Naprimer ko ste brezposelni in greste na zavod za zaposlovanje vam bodo ponudili individualno delo, družba od vas zahteva da delate, torej je obvezno, da delo sprejmete. Poleg tega je družba s svojimi pravili ustvarjena za osebe, ki delujejo individualno, ustvarjena je za gadžije. Z Manuši je drugače, saj nikoli ne delujejo individualno, ampak vedno skupinsko, znotraj družine. Ko imate pred seboj enega Manuša, imate pred seboj v bistvu celotno družino ali skupino. Ko imam sestanek z nekom, ta nikoli

ne bo prišel sam, ampak bo vedno v spremstvu drugih iz skupine. Če se tega ne zavedate in če se ne zavedate vloge take družine, po tem z njimi ne morete sodelovati. Zelo težavno je iskanje dela za njih, za celotno družino, saj dela ne morem ponuditi samo enemu iz družine, ker ga ta ne bo sprejel. Delo bo zavrnil, kljub temu da ga neizmerno potrebuje, saj nikoli za seboj ne bo pustil drugih članov v družini, saj se zaveda da ga bo to ločilo od družine, v kateri ima točno določeno vlogo, ki bi izginila, če bi sprejel delo in šel delat za nekoga drugega. Njegova družina bi bila zaradi tega v nevarnosti, zaradi tega delo vsekakor zavrne. Imel sem primer, ko sem mlademu fantu poiskal delo za nedoločen čas, z delom je zaslužil kot še nikoli v svojem življenju, po enem letu je dal odpoved, ker je nekdo iz njegove družine v Švici zbolel in celotna družina je vse izpustila iz rok in nemudoma iz danes na jutri odpotovala.

Načeloma ni določeni pravil, ki se jih držimo. Eno od njih je na primer, če gre moški socialni delavec po uporabnico, mora vedno paziti, da tej uporabnici v avtomobilu ponudi zadnji sedež, saj za Manuše ni sprejemljivo, da njihove ženske sedijo poleg drugih moških, še posebej gadžijev.

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Na to vprašanje sem vam odgovoril že v zgornjem vprašanju. Glede integracije pa... v zadnjih 2 letih se v oksidalni družbi pojavlja neko vprašanje, ki je zelo zapleteno, to je integracija, ne samo Manušev ampak tudi migrantov. Ljudje se združujejo v skupine »enakih« (nacionalizem) in iz nje odvračajo in zavračajo vse, ki so drugačni...ljudje in predvsem politika imajo na jeziku samo eno besedo in to je asimilacija! Asimilacija je ena velika napaka, saj se dotika identitete osebe, od osebe zahteva naj spremeni svojo identiteto v zameno za nacionalno identiteto. Gospod Sarkozy je imel ravno en teden nazaj govor na to tematiko: »Vsi sociologi, vsi etnologi...pravijo in so skladni, da je asimilacija največja možna traparija! Če jim ne bomo dali prostora in jim malo popustili,

se bodo obrnili proti nam...!«. Ljudi bi morali integrirati z njihovo identiteto, z njihovim načinom življenja in njihovim načinom mišljenja, to bi tudi nam dovolilo, da se bolj odpremo, saj je njihova kultura zelo bogata, učiti bi se morali eden od drugega.

7. Kako vaš center prepoznava Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

To je naš vsakdanjik, s tem želim povedati, da čisto vsak dan nekdo pride v organizacijo in nam včasih v strahu, včasih razočarano zaupa, kaj se mu/ji je zgodilo, naj si bo to v trgovini, na cesti ali kakšni instituciji. Krvice se jim dogajajo dobesedno povsot! Policaji, ko jih opazijo na cesti, jih agresivno ustavijo ter negativno tretirajo, za Manuše je to zelo travmatično, vedno in povsot so v strahu, kdaj se bo nekdo spravil na njih. V trgovinah so jim prodajalci ves čas na sledi, celo po zvočniku najavijo, da so prišli Manuši in naj bodo zaposleni pozorni na njih in morebitno krajo.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike?

V Franciji obstaja enak zakon za vse. Manuši nimajo niti enega privilegija več kot ostala družba. Ko povem ljudem kaj delam mi jih mnogo v paniki pravi:«Kaj? Ali jih ne moreš pustiti na miru? Poleg vsega kar jim da država, potrebujejo še tvojo pomoč?«. Ljudje so prepričani, da so ti ljudje previligirani, da jim država vsakih 5 let kupi novo karavano, da jim dajamo denar kar tako na lepe oči...ljudje ne želijo spremeniti mnenja, četudi se zavedajo, da je neresnično. Ljudje so zelo ljubosumni na Manuše, zaradi njihove svobode in vrednot, ki smo jih mi že zdavnaj izgubili.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Glede integracije sem vam nekaj povedal že v 6 vprašanju. Vsekakor politika ne naredi dovolj za njihovo integracijo. Občutek imam, da jim meče polena pod noge. Ne želi sprejeti njihovega načina življenja, z raznimi zakoni ga želi spremeniti. Želi da prenehajo potovati, kljub temu da jih je potovati prenehalo že kar nekaj, pa jim ne da območij, kamor bi se lahko nastalili. Vrtimo se v začaranem krogu.

Intervju C :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z Valerie, zaposleno v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (Starost: 49 let)

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?

Moj študij je že zelo daleč nazaj (smeh). Diplomirala sem leta 1985, kot vzgojiteljica za posebne primere na šoli za socialno delo. V času študija smo se bolj kot etnično občutljivem socialnem delu, posvečali kulturnim razlikam. Vendar kljub temu, sem se največ o tej populaciji naučila med samim delom v organizaciji. Tukaj sem spoznala kaj so njihove posebnosti, kdo sploh so Manuši ipd. Na fakulteti se te določene tematike nismo dotaknili, če pa že je bilo tega zelo malo. Kar sem se naučila v času študija, je uporabno tako pri delu naprimer z ljudmi, ki so hendikapirani, kot prav tako z različnimi etničnimi populacijami, tako da pridobljeno znanje ne velja samo za to specifično populacijo.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

Rasizem je zelo kompleksen. Obstaja strah v družbi, v družbi ki ima neke ideje in predsodke glede Potujočih ljudi, to pa povzroča napetost med njimi. Ta strah bi lahko interpretirali kot neko obrambo družbe, pred nečim kar ne poznajo in nočejo spoznati. Zavedati se moramo, da so Potujoči ljudje ena najbolj diskriminiranih skupin v Franciji, bolj so diskriminirani od Romov. Ne vem, če so vam moji predhodniki že razložili kaj o HALD [*Haute Autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité*], ki so ga takoj naslednje leto odstranili in to zaradi tega, ker je prikazal resnično stanje v Franciji, kar se tiče Manuške populacije. Večina ljudi po svetu je navezanih na svojo zemljo, na svojo lastnino, oni pač ne, družba tega noče razumeti in ne želi sprejeti. Rasizem nato izhaja iz teh razlik. Tako kot v vsaki družbi, tudi v družbi Manušev, obstajajo pošteni in nepošteni ljudje, ljudje ki skrbijo za higieno in ljudje ki ne. Rasizem je odsev zaščite družbe. Ko nas obišejo študentje v času njihovih praks in jih odpeljemo na teren, so vedno znova in znova osupli. Ko vstopijo v karavane in hiše Potujočih ljudi, jih preseneti kako prijetna in čista bivališča imajo. Pred prakso ti študentje pridejo z idejami in predstavami, ki so jih slišali in prevzeli od lastne družbe in ki so seveda negativne in neresnične. Šele ko ljudje vidijo na lastne oči, verjamejo in posledično tudi takoj spremenijo mnenje. Mi smo seveda veseli, da smo odprli oči enemu več (smeh). Ko sem v času mojega študija v organizaciji opravljala prakso, sem bila odločena da moram nekaj spremeniti, da moram vse moči usmeriti v to, da bo večina družbe

končno prenehala s temi predsodki, diskriminacijo... da jih bodo končno pozitivno sprejeli. Vendar mi je mentorica rekla: »Veš Valerija, mnenje večine družbe se nikoli ne bo spremenilo!«. Pri našem delu je to najtežji del, spreminjati mnenja ljudi o tej populaciji, svetu posredovati resnico. Ko sem leta 1990 začela delati v naši organizaciji, so bile Manuške družine veliko bolj številčnejše, sedaj imajo večina samo po dva otroka...ta sprememba se je zgodila v zelo kratkem času, v času ene generacije. Včasih je veljalo, bolj ko je družina številčnejša, bolj je močna, več oseb zaščiti to družino in sam klan, manj je možnosti »napadov« izven klanov. Sedaj so te družine, zaradi manjšega števila članov, veliko bolj ranljive. Spremenil se je tudi njihov način življenja, saj je število njihovih potovanj močno upadlo, posledično so spremenili tudi delo, ki ga opravljajo. Problemi se pojavljajo tudi na nivoju šolstva, namreč vsaka družina, ki se začasno naseli v novo mesto, ima z zakonom določeno pravico, da svojega otroka vpiše v tamkajšno šolo. Odzivi šole so dokaj šokantni in rasistični, saj nasprotujejo vpisu tega otroka, češ saj bo tako in tako naslednji teden že odpotoval v naslednje mesto, zakaj bi izgubljali čas. Vsak dan, znova in znova smo v boju proti šolam, županu in občini. Če Manuša ustavi policija, mora le ta pokazati kar tri različne dokumente, si morate misliti. Pokazati morajo osebni dokument, potni list ter knjižico gibanja, če to ni diskriminatorno?! So edina skupina ljudi v Franciji, ki imajo poseben dokument, knjižico gibanja. Takšna je politika v Franciji!

3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije?

Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

Obstaja zakon, ki narekuje pravila glede potovanj Manušev, ta zakon je sestavljen tako, da Potujočim ljudem čim bolj onemogoča potovanja in selitve iz mesta v mesto. Francoska politika že od druge svetovne vojne natančno spremlja vsako gibanje te populacije. V preteklosti je obstajal zakon, ki je določal, da se mora vsak Manuš ob vsakem odhodu in prihodu v mesto, štemplatiti v mestni hiši. To je absurdno, saj vzame veliko časa in energije, s tem pa je veliko Manušev izgubilo voljo po selitvi, sploh če so se zaradi dela selili na vsake tri dni. Potujoči ljudje morajo osebno izkaznico zamenjati vsakih 5 let, zakaj? V času vojne je bilo mnogo ljudi mnenja, da Manuši ki se selijo čez mejo, s seboj nosijo zaupne informacije sovražniku in da so s tem vohuni. Od takrat naprej so začeli kontrolirati vsako njihovo gibanje.

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Vsekakor so razlike. Glavna razlika je potovanje, seljenje iz kraja v kraj, s tem da ta razlika za seboj potegne mnogo drugih razlik. Manuši nimajo enakega pogleda na čas, ko si zaželi in ko začutijo, se preselijo. Včasih se preselijo samo za 200m (smeh), ker pač potrebujejo spremembo, drugačno postavitev karavane... Mi potujemo zaradi užitka, oni potujejo ker čutijo potrebo po tem. Pri njih nikoli ne veš, danes sem tukaj, jutri pa me mogoče ne bo več. Če nekdo iz družine zboli, dobesedno spustijo vse iz rok in namudoma odpotujejo v kraj te osebe, pa naj si bo to v Švici, Belgiji, Nemčiji... to je ena njihovih kvalit~~et~~et, ta močna družinska in prijateljska vez med vsemi njimi. To so zelo družinski in radodarni ljudje. Na žalost družba tega ne vidi kot neko kvaliteto, ampak si to kvaliteto intrepetirajo kot neko napako »Spet so odpotovali!«. Ne glede na to kaj bodo Manuši naredili, nikoli, ampak res nikoli ne bo prav ostalim v družbi! Družba jih obsoja, ko svojih otrok ne vpišejo v šolo, ja, ampak ko jih pa želijo vpisati, pa spet ni prav in poleg tega še nasprotujejo temu vpisu. Torej? Pogosto jim očitajo to, kar je v bistvu njihova kvaliteta. Družba je ljubosumna na te kvalitete, ker sama teh kvalit~~et~~et nima.

Sama jih razumem kot populacijo, ki si je uredila življenje na svoj način, to je resnica ki jo moramo sprejeti in integrirati. Vsekakor je očitno, da imajo vrednote, ki jih je naša družba že zdavnaj izgubila. Njihov način življenja jim omogoča, da te vrednote obdržijo, to se vidi tudi na nivoju njihovega zdravja. Njihovo funkcioniranje glede zdravja je fenomenalno. V družini vsak posameznik skrbi za zdravje drugih, svojemu se ne posveča, drugi člani so tisti, ki bodo poskrbeli za tvoje zdravje. Tradicionalno se nihšče ne posveča sam sebi, vsi pa se posvečajo drug drugemu in tako se avtomatsko poskrbi za vse. Manuši močno kritizirajo naše domove za ostarele in ravnanje z našimi starši ali starimi starši. Oni poskrbijo za ostarele, za ljudi z hendikepom, mi pa se ob vsem tem močno krivimo. Obsojamo jih da so slabi, ob tem pa se prikrito zavedamo, da smo veliko slabši od njih. Manuši so naše ogledalo, s tem da ta ogledalo kaže dva različna odseva, ki nam kažeta kdo v resnici smo.

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Načeloma nisem veliko delala z drugimi socialnimi skupinami, vendar vseeno ne vidim kakšnih večjih razlik v načinu delu. Če sem sposobna dobro delati s to populacijo, sem sposobna delati tudi s katero koli. Socialni delavci moramo imeti sposobnost se prilagoditi različnim uporabnikom in različnim situacijam. Kar je pri našem delu specifično je da smo mi, kot socialni delavci, v očeh drugih videni v slabi luči, sploh ker delamo s to populacijo.

Ko srečam na ulici družino, ki jo seveda poznam, jih pozdravim in se pogovrjam z njimi... ob tem vidim ljudi, ki me gledajo postrani, čes ali sem nora, da se pogovarjam z Manuši (smeh). Ko gremo kot socialni delavci v različne administrativne institucije, smo slabo obravnavani in smo tarča posmeha... to je ena glavnih razlik po katerih se mi, ki delamo z Manuši, ločimo od ostalih socialnih delavcev. Naprimer socialni delavci, ki delajo z hendikapiranimi osebami so veliko bolj spoštovani in cenjeni, kot mi. To je nekaj česar se pač moramo navaditi in s čimer moramo delati. Ljudje pač ne razumejo, zakaj delamo s temi ljudmi, ker so to lopovi, izkoriščevalci in vse kar so si pač ljudje izmislili o njih v teh preteklih letih. Drugih večjih razlik ni. Moramo spoštovati njihovo kulturo... naprimer ko moški socialni delavec prevaža uporabnike, mora spoštovati pravilo, da ženska v avtomobilu ne sme sedeti poleg njega. Pravil, ki jih moramo spoštovati pri delu z Manuši ne smemo posploševati, saj je mnogo pravil, ki jih moramo spoštovati tako pri delu z Manuši kot pri delu z vsemi drugimi socialnimi skupinami.

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Tukaj je več faktorjev. Jaz trenutno del na področju postajališč, kjer so nameščeni Potujoči ljudje, na tem področju sem šele od septembra. Problem prihaja iz dveh strani... delodajalec, ki na življenjepisui vidi Manuški priimek, tega avtomatsko zavrne, po drugi strani Manuši glede dela nimajo več energije in volje, poleg tega prejemajo socialno pomoč in se sprašujejo, zakaj bi torej delali polni delovni čas. Poznamo nekaj Manušev, ki so redno zaposleni, vendar teh je malo. Na trgu dela, dela ni za vse, tega se zavedamo, saj marsikateri gadžji (Nemnuš) z diplomo ne najde dela zase. Kar bi lahko delovalo je ideja o predstavitvi mlade generacije delodajalcem, poskusiti čim več dijakov in študentov vključiti v opravljanje prakse na različnih področjih, ter s tem dokazali, da so tudi oni dobri delavci in vredni zaupanja. Namreč izkušnje so nam pokazale, da so mlade Manuše, ki so jih ob našem velikem trudu le sprejeli na prakso, kasneje tudi zaposlili. Mnogo delodajalcev je o njih spremenilo mnenje, ko so videli njihov trud ob opravljanju prakse. Enega po enega poskušamo vključiti na trg dela. Zavedati se moramo, da včasih prakso za nekoga iščemo tudi po več mesecev. Prepričati delodajalce je zelo težko. Tako je na vseh področjih, na področju zdravstva, šolstva... potrebna je mediacija in individualno delo.

7. Kako vaš center prepozna Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

Marginalizacijo prepoznavamo na vseh področjih našega dela s to populacijo, saj se vsakodnevno ukvarjamo z zavračanjem ostale družbe, ter nezaželenostjo in nedobrodošlostjo Manušev v tej družbi. Včasih smo vsi kar malo obupani, saj se zavedamo, da je družba zelo rasistična in da nam tega nikoli ne bo uspelo izkoreniniti. Res je težko spremljati vse te krivice, ki jih morajo prenašati Manuši. Ti ljudje se nimajo več volje boriti, boriti za njihove pravice, za njihovo enakopravnost, saj so priča mnogim neuspehom njihovih staršev, njihovih starih staršev in vseh generacij za nazaj...med ljudmi iščejo tiste, ki so prijazni z njimi in se jih nato držijo. Njihovo življenje spremljajo vsakodnevne komplikacije, naprimer mi se odločimo, da bomo šli v trgovino in to opravimo brez problemov, pri njih...hmm to poteka na zelo drugačen način. Ko vstopijo v trgovino, po zvočniku nemudoma najavijo neko kodo, s katero zaposlenim sporočijo, da so v trgovini Manuši. Vsakodnevna opravila, ki so za nas samoumneva, so za njih zelo zakomplicirana. Pri takih stvareh je potrebno biti zelo odporen in za mene je to dokaz, da so Manuši pri tem zelo močni, pa čeprav nimajo več toliko moči, da se borijo proti temu. Take zgodbe slišimo vsak dan. Ravno prejšni teden smo slišali zgodbo neke družine, ki je potovala skozi Francijo in je svojo karavano za par ur parkirala na nekem območju...ko so se vrnili h karavani, jih je pričakala groza, domačini so okoli karavane zanetili ogenj s sporočilom: »Tukaj niste dobrodošli!«. Si morete misliti? Spet druga zgodba, ki se je zgodila nekaj mesecev nazaj. Skupina Manušev je svoje karavane ustavila na neki gozdni poti, prišli so domačini in njihove karavane zalili z račjimi iztrepki, teh iztrepkov je bilo skoraj do kolen... iztreпки gojenih rac zelo zelo nevarni za zdravje, saj vsebujejo toksične snovi.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike? Nobenih privilegijev nimajo. Ravno obratno, obstaja zakon, ki nadzira samo njih in edino njih. Mogoče je eden od privilegijev ta, da imajo njihovi otroci pravico v šolo vstopiti kasneje, kot otroci Nemanušov, ker je september največji mesec za Manuše in v tem času niso tukaj.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Glede politike mislim, da se trudijo nekje srednje. Nadziranje njihovih nastanitev... mislim da to nima nobenega smisla. Nismo še tam (smeh), veliko dela je še potrebnega. Z ljudmi, ki delamo že dolgo časa, so vsekakor spremenili pogled na Manuše. Vendar to je zelo majhen del ljudi. Vsa ostala večina, ki nikoli ni imela priložnosti spoznati Manuše in tega niti ne želi, vztraja s svojimi lažnimi prepričanji. Obsoja njihove karavane... si predstavljate, da imate štiri otroke, ena karavana ni veliko...ali bodo živeli v majhnem avtu, seveda da ne. Jaz ne vem kaj ljudje pričakujejo od njih. Ne zavedajo se, da se Manuši doživljsko zakreditirani, da si lahko kupijo mobilni dom, poleg tega jih morajo redno servirati in popravljati.

Intervju D :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z Alain-om, zaposlenim v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (Starost: 37 let)

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?

Nič (smeh). Iskreno povedano študij mi ni dal ničesar, kar bi mi pripomoglo delovati s to specifično populacijo. Ko končas študij nisi speciliziran za delo s točno določeno populacijo, šele ko začneš delati se tvoje delo nekako oblikuje in prilagodi, če lahko rečem tako, populaciji s katero delaš. Ko se ukvarjaš s takim poklicem ne ločiš črnih od belih, tako kot ne Manušev od Nemanušov, moraš se le prilagoditi njihovi kulturi, ki je drugačna naši. Socialni delavci moramo biti odprti za druge, te odprtosti sem se naučil preko študija.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

Rasizem je zelo prisoten. Populcija Potujočih ljudi, je populacija, ki je v Franciji najbolj osovražena, bolj kot ljudje, ki so arabskega porekla naprimer. Klub temu, da so to ljudje, ki so v Franciji že več stoletij. Rasizem do Manušev izhaja iz nepoznavanja te populacije, predvsem iz tega. Rasizem izhaja tudi iz vrednot, vrednote Manušev niso enake našim.

3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije? Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

Na to sem ti že odgovoril (smeh). Prvi zakon, ki zajema populacijo potujočih ljudi, je bil ustanovljen leta 2000 in to je edini zakon v Franciji. Občine so dolžne sprejeti Potujoče ljudi

vendar, če se ne motim, je samo dvajset procentov le teh, ki zakon dejansko spoštuje. Zavedamo se, da imamo velik problem... na nivoju politike, vsekakor ni bilo storjenega dovolj. Poleg tega se politika zavzema za asimilacijo kar pomeni, da naj se Potujoči ljudje privadijo naši kulturi, bolj kot da bi mi sprejeli in razumeli njihovo kulturo. Danes smo priča politiki, ki zahteva sedentarizacijo. Politika ne vidi problem v njihovem potovanju, ampak vidijo problem ko se ustavijo (smeh)... saj jih je potrebno znova in znova nekam namestiti.

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Vsekakor. Na nivoju vrednot naprimer... poleg tega je pri njih v navadi, da je moški vedno več kot ženska. Če Manuš udari ženo, drugi pravijo, da jo je udaril, ker si je to zaslužila, saj je ne bi udaril brez razloga, medtem ko je v naši kulturi to nespremenljivo. Pri njih je to normalno. Potrebno je vedeti, da so Nemanuši popolnoma nasprotje Manušev. Če si bo nek Manuš poiskal redno službo in poskušal živeti kot Nemnuš, ga bo njegova skupina zaradi njegove asimilacije avtomatsko nemudoma izločila, za njih je ta človek postal gadžji (Nemnuš).

Moje mnenje glede njihovega načina življenja (smeh)... če jih primerjamo z nami, so Manuši zame zelo staromodni. Še vedno se držijo tradicije, da moški je moški, ki dela za vso družino, med tem ko žene ostajajo doma, skrbijo za gospodinjstvo in otroke. Mislim, da so nekaj let za časom, ne pravim pa da so zaradi tega slabši od nas. Res je da imajo še vedno družinske vrednote, ki smo jih mi izgubili, naprimer skrbijo za ostarele ipd... kljub vsemu temu mislim, da niti večinska družba, niti Manuši, niso nek pozitiven zgled, kateremu bi sledil. Vse to nas bi moglo pripeljati do vprašanje, kje in kaj smo danes. Jaz upam, da bodo v času svojega razvoja, te vrednote ki jih imajo obdržali, upam tudi, da bodo ženske dobile večje mesto v skupini, saj so dandanes še vedno pod moškim. Če nadaljujem...da živijo v karavanah, jaz osebno tega ne bi zmožel, njihov način življenja ima veliko prednosti saj je zelo živ, negativna stran tega pa je, da nimaš intimnosti. Pri njih vsi vedo vse (smeh).

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Zame je razlika v kulturi. Vsekakor delo s to populacijo ni enako delu z drugimi populacijami. Delo je obvezno prilagoditi populaciji s katero delaš.

Ne smeš jim soliti pameti (smeh)...s tem mislim naprimer ne smeš jim reči, jaz vem kako je potrebno narediti to in to, torej naredi enako. Potrebno jim je dati možnost izbire. Nedolgo časa nazaj sem tudi jaz pisal diplomsko nalogo z tematiko Integracija, v kateri sem pisal o možnosti izbire, da večinska družba in politika ne bi smeli izbirati in odločati za njih, ampak bi moral imeti vsak posameznik možnost se odločiti sam. Bistvo je, da bi se z možnostjo izbire počutili bolj sproščene in s tem bolj srečne. To je dobra praksa socialnega dela.

Vsekakor je potrebno znanje o njihovi kulturi, mi moški moramo biti pri delu z ženskami zelo previdni, saj so Manuši glede tega zelo občutljivi. Vse to je potrebno sprejeti in upoštevati. Teh razlik ne smemo soditi.

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Kako zagotoviti enako obravnavanje? Nemogoče... ker se večinska družba nikoli ne bo spremenila. Naprimer če ženska fizično dobro izgleda, bo hitreje našla delo, kot negdo, ki je za družbo fizično neprivlačen, pa ima lahko izvrsten življenjepis, ji to ne bo pomagalo. Kaj šele enakost pri Manuših. To je na nivoju zaposlovanja. Neenakost obravnavanja se pojavlja tako na nivoju šolstva, kot na nivoju zdravstva. V Franciji je otrokom potrebno predati znanje in vzgojo, ki je spremljiva za našo kulturo. Problem se pojavi, ker je način vzgoje večinske družbe drugačen od načina vzgoje Cigiagnov. Manuši se tega zelo bojijo. Za njih je nekaj najbolj groznega kar se jim lahko zgodi, da njihov otrok postane gadji. V šoli je ta rizik zelo visok, saj se njihovi otroci učijo vrednot in pravil, ki niso njihovi. Družba ima ogromno negativnih mnenj o Manuših, ki so pogosto neresnična.

V Franciji obstaja R.S.A. [*Revenu de solidarité active*], se pravi socialna pomoč. Preden je v Franciji obstajala socialna pomoč so Manuši delali. Problem se je pojavil, ko je politika rekla: »Imamo denar, zakaj z njim ne bi pomagali pomoči potrebnim, najrevnejšim?« In kaj se je zgodilo? Zgodilo se je da so ljudje ki se niso vrnili na delo, vsak mesec prejeli socialno podporo (R.S.A.). Manuši so delali in zaslužili denar, vendar državi tega denarja nikoli niso prijavljali, zakon tega niti ni zahteval. To je bila luknja v sistemu (smeh), ki so jo seveda kasneje kaj hitro popravili. Vendar preden se je država tega zavedala, so bili v njenih očeh Manuši eni najbolj revnejših populacij, saj njihovega zaslužka ni bilo videnega. Ko so Manuši ugotovili, da lahko dobijo socialno pomoč, okoli 400€ na mesec, so si rekli, zakaj bi

delali več kot je to potrebno. Naprimer z svojim delom ter z R.S.A. so zaslužili 1400€ na mesec, s časoma so postali vse bolj leni in začeli delati samo še polovični čas, tako so z svojim delom in socialno pomočjo zaslužili 1000€ na mesec, posledično pa se njihovo delo ni prilagodilo novemu tržišču in s tem so začeli izgubljati čedalje več dela, čedalje več Manušev je začelo živeti zgolj od socialne podpore države. Problem je da so popolnoma prenehali razvijati svoje poklice, če se je nekdo v skupini odločil da bo prodajal oblačila na tržnici, so se vsi v skupini odločili, da bodo prodajali popolnoma enaka oblačila. Seveda že zaradi tega vidika, ki ga imajo, ne moreš preživeti, saj so si vsi med seboj v konkurenci.

Kako bi zagotovili njihov boljši ekonomski položaj...s tem da bi v skupini oziroma klanu razvili različne poklice, ki bi jim seveda omogočili seljenje iz kraja v kraj. Problem je da Manuši nimajo popolnoma nobene izobrazbe in si je ne želijo in tudi če jih želimo vključiti v razna izobraževanja, ki sicer so na voljo za mnoge poklice, se pojavi nov problem, saj osemdeset procentov Manušev ne zna brati in pisati, ali pa to zna samo na nivoju osnovne šole, da ne govorimo o računanju, večina jih zna šteti samo do dvajset. Kako torej poiskati rešitev za boljši ekonomski položaj? Saj Manušu, ki ne zna brati in pisati ne moremo pomagati do samostojnega podjetja.

Mislim da je za boljšo integracijo prvo potrebno storiti nekaj na nivoju izobraževanja Manušev. To je osnova, če imaš že v osnovi neko bazo je na njej lažje nekaj graditi, pri njih te baze ni, če pa že je je zelo šibka. Danes populacija Manušev ni integrirana v družbo, ampak živi ob strani le te. Vstopajo v njo vsakodnevno preko dela, šole ...vendar iz nje tudi vsakodnevno iztopajo. Integracija poteka dvosmerno, potrebno je da družba odstopi prostor za integracijo neke populacije ter da ta populacija prostor tudi sprejme.

7. Kako vaš center prepoznava Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

Že če pogledamo, kako so Manuši obravnavani iz strani institucij, hitro vidimo, da obravnavajo Potujočih ljudi ni enaka obravnavi ostale družbe, naj si bo to na nivoju zdravstva, šolstva...ker njihova kultura ni enaka naši, povzroča veliko problemov, že stoletja.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike? Nobenih privilegijev ni. Niti en zakon ni bil ustanovljen v njihovo prid, med tem ko jih je bilo leta 2000 ogromno ustanovljenih proti njim. Knjižica potovanj, ki jo morajo posredovati...vse to je diskriminatorno. Zame je to populacija, ki nima enakih pravic kot vsi

ostali. Moji prijatelji mi pravijo: » Država potujočim ljudem plačuje nove karavane!« in jaz jim pravim, da ne to ni res...oni mi še vedno trdijo enako in pravija, da poznajo nekoga, ki pozna ne vem koga...in jaz jim pravim, da delam z njimi in da to vsekakor ni res, (smeh)... oni pa še kar nadaljujejo. Prepričani so v svoje, kljub temu da imam 18 let izkušenj z Manuši, jih ne morem prepričati.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Ne. Politika vsekakor ne naredi dovolj v tej smeri. Veliko mladih Manušev nima nobenih ambicij, njihov cilj je socialna podpora, nad tem sem zelo zaskrbljen, za njih je cilj nek minimum. Volja mora priti iz obeh strani. Integracijska politika se po eni strani trudi, vendar po drugi strani Potujoči ljudje nimajo te volje. Tako da krivda ne prihaja samo iz strani družbe. Veliko ljudi želi, da se Manuši integrirajo, vendar ne zraven njih (smeh).

Intervju F :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z Sylvie, zaposleno v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (starost: 50 let)

1. Katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela?

Vsekakor veliko stvari...moj študij je že kar nekaj časa nazaj (smeh). Vendar večina sem se naučila na terenu in ne med samim študijem. V času študija smo imeli kar nekaj predmetov, ki so se dotaknili različnih kultur, o integraciji in podobno. Delo funkcionira in variira glede na populacijo s katero delamo.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

Na tole vprašanje je kar mal komplicirano odgovoriti (smeh). Rasizem je lahko prisoten na različnih nivojih. Delamo z populacijo, ki ima zelo slabo mnenje v očeh ostale družbe. Naše delo je da blažimo vse to...smo mediatorji med populacijo, institucijami, partnerji s katerimi sodelujemo in seveda Potujočimi ljudmi... konstantno smo v položaju mediatorja. Rasizem do te populacije lahko opazimo iz strani določenih parterjev, iz strani določenih ljudi... vendar rasizem občutimo tudi mi sami iz strani družbe same. Nekako smo na obeh straneh in naše delo je da opravljamo mediacijo na način, da poskušamo spremeniti mnenja večine in ljudem posredovati znanje in predvsem resnico o Potujočih ljudeh. Rasizem do njih izhaja iz napačne interpretacije ter iz napačnih sklepanj, ki si jih ljudje pogosto ustvarjajo.

3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije? Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

Potujoči ljudje so v Franciji že leta in leta. Danes obstaja mного Manušev, ki se počasi ali pa so se že popolnoma sedentarizirali. Tukaj se pojavljajo problemi. Večina družbe jih zavrača, čeprav mislim, da se Manuši v našem odelku, torej v odelku Hautes Pyrénées (Hautes Pyrénées je del regije Srednjih Pirenejev), kar dobro integrirani in je njihova integracija lažja kot v ostalih regijah v Franciji. Določeni pozitivni koraki so bili storjeni v smeri sedentarizacije, v našem odelku smo za to ustanovili poseben program, ki je zaenkrat kar uspešen. Obstaja velika skupina ljudi, ki se še vedno konstantno seli, ta skupina je bolj problematična... v mesecu juliju iz severa Francije v naše mesto pripotuje masivna skupina Potujočih ljudi evengelstov, te skupine se ne želijo nastaniti na območja namenjena njim. Vsako leto jih preden pridejo k nam, kontaktiramo da jih orientiramo na območje, ki ga pripravimo in spraznimo posebej za njih, vsako leto nas zavrnejo in se namestijo kamor se

njim zdi prav. Tako se pogosto naselijo ob reki Adur in tamkajšnih sprehajalnih parkih, ter športnih stadijonih kar seveda povzroča jezo domačinov, ob namestitvah pogosto polomijo in uničijo ograje, klopi, za seboj puščajo smeti ipd. Tukaj spet nastopimo mi, saj moramo intervirati med domačini, županom in njimi. Taka nastenitev je seveda ilegalna. Ta nastanitev je zelo številčna in nasilna, kar seveda povzroča negativno mnenje v očeh ljudi. Takih nastenitev ne preganjamo, saj se tako mi kot policija zavedamo, da bodo čez par dni že odpotovali v naslednje mesto. Na eni strani imamo Manuše ki so se integrirali in ljudje jih kakor toliko sprejemamo, na drugi strani pa imamo Manuše, ki s takimi dejanji vsako leto v trenutku uničijo tisto dobro mnenje, za katerega smo se borili skozi vso leto. To je dvojna podoba, ki jo izražajo Potujoči ljudje. Z Manuši ki vsako leto potujejo v mesto Lourdes bolje sodelujemo, kot z prej omenjenimi Manuši, kateri namen potovanja je evengelistično romanje. Manušem namenjenim v Lourdes vsakič ob enakem času, pripravimo točno enak prostor za nastenitev, vsako leto. Z njimi nimamo težav.

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Glavna razlika je seveda potovanje, v naši kulturi to seveda ne obstaja. Potovanje je še vedno močno prisotno tudi pri Manuših, ki se že leta ne selijo več. Kljub temu da so sedentarizirani, so na morebitno selitev pripravljeni vsak dan znova (smeh). Ne želijo se preseliti v hišo, v primeru, da bi prišel dan ko bi morali odpotovati. Vsak trenutek morajo biti pripravljeni na morebitno realizacijo le tega. Že na tem nivoju je velika razlika med njimi in ostalo družbo. Če pogledamo naše vojake, ki morajo biti pripravljeni na premestitev 24h/7dni v tednu, ni prisotnega tega načina in navade, ki jo imajo Manuši. Ta način življenja je zelo prisoten v njihovi kulturi in obstaja zelo močan. Razlike najdemo tudi v osebnih dokumentih, za nas je obvezno da imamo pasport in če želimo tudi osebni dokument, za njih so obvezni trije dokumenti, osebni dokument, pasport in še knjižica gibanja. Te dokumente morajo obnavljati na vsakih dve do pet let. Teh obveznosti mi nimamo. Način ki ga živijo Potujoči ljudje se spreminja, njihovo delo se spreminja, mnogo je izgubilo svoje poklice, vse več Manušev vpisuje svoje otroke v osnovne šole, vse več jih želi tople vode... na območjih, kjer živijo si želijo bolj udobnih pogojev za življenje. V organizaciji delam 18 let in v tem času spremljam njihov razvoj, ki gre bolj v smeri prostovoljne sedentarizacije. Včasih so delovali kot veliki patrialni klani, v katerih na čelu so bili vodje, danes tega skoraj več ni. Bolj so se individualizirali, bolj pogosto vidimo par z otroki, ki živi sam. To je posledica sedentarizacije.

Veliko družin se seli samo v poletnem času, ko odhajajo na sezonska dela, v zimskem času pa ostajajo tukaj.

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Po mojem mnenju ne ločimo socialnega dela z Potujočimi ljudmi od socialnega dela z drugimi skupinami ljudmi. Naučili so nas nekih osnov iz katerih izhajamo pri svojem delu, ne glede s katero skupino ljudi delamo, te osnove ostajajo enake. Mogoče bi lahko pri našem načinu dela, kot razliko navedla, da se delo na terenu razlikuje od dela drugih socialnih delavcev. Ko obiščemo Potujoče ljudi na domu, moramo pričakovati, da pogovor ne bo potekal z posameznikom, ampak z celo skupino, saj vse zanima vse. Pogovor ne bo potekal samo v smeri namena zaradi katerega smo prišli, ampak v smeri vsega možnega (smeh). Zaupanje naših uporabnikov je veliko večje in zelo pomembno, kot je to pri drugih skupinah ljudi. Biti moramo sposobni dobre organizacije, če nekomu nekaj ponudimo ostalim pa ne, moramo dobro pojasniti našo odločitev ostalim v skupini, če ne lahko to hitro privede do notranjega konflikta. Pri našem delu moramo biti jasni, odločni in včasih tudi strogi, če ne hitro vidijo tvojo šibkost in to izkoristijo sebi v prid (smeh). Trenutno področje mojega dela je specifičen projekt, s katerim želimo zgraditi hiše, ki jih bi Manuši nato lahko najeli ali odkupili za bivanje, ter pridobiti več območij za nastanitev karavan. Pravil, katerih se moramo držati ni nič več kot pri drugih populacijah. Ko delamo z Manuši se vsekakor držimo nekih pravil, vendar ravno tako je pri delu z drugimi populacijami, kjer se moramo prav tako držati pravil, ki jih zajema... zame to ni nekaj specifičnega, pri delu moramo biti jasni in strogi, to pa se ne nanaša na točno določeno populacijo, s katero delamo.

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Na to je težko odgovoriti. Kako omogočiti enakost pri delu, enako obravnavanje vseh... ne vem, ne vem. To je zelo zakomplicirano in danes je zelo težko odgovoriti na to vprašanje. Pogoji mnogo območij na katerih so trenutno ilegalno naseljeni Potujoči ljudje, so zelo vprašljivi. Že to da ni dovolj legalnih območij na katerih imajo možnost uporabe elektrike in vode in kamor bi namestili vse, dovolj pove. Če ne bomo reagirali prvo na tem področju

in naredili nekaj, ne moremo reagirati na drugih področjih. Sprva se mora urediti problem bivanja, šele nato se lahko pravilno lotimo problemov v zdravstvu, šolstvu in ekonomiji. Vse kar si želimo je, da nam bi občine dale prostor za namestitev. Prostora je dovolj, saj živimo skoraj da na vasi, ogromno jas je zapuščenih, vendar ljudje so proti. Danes je naša prioriteta, poiskati ta območja ter se pogajati z občino in kmeti. Dovoliti jim moramo, da živijo dostojno življenje... manj dražje, družina mora plačati 15€ na dan, da lahko biva na takem območju, to je absolutno predrago, seveda se jim po tem bolj splača bivati na ilegalnih območjih, vendar tam so brez vode in elektrike in spet ni prav. Vse to prispeva k njihovem nezadovoljstvu, ne zmorejo več vsega tega, želijo si več avtonomije... Mislim, da moramo danes delati prvo na tem, kar tudi dejansko počnemo danes. To je naša sedanja intervencijska akcija, ljudje usmerjamo v nakup privatnik zemljišč če je to le možno, druge pa poskušamo nameščati z posebnim programom... danes je ta akcija neprogrešljiva in delujemo z vsemi našimi močmi.

Kaj bi morala spremeniti regija? Regija bi morala dati prostor, da se ti ljudje namestijo.

7. Kako vaš center prepozna Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

Ali so Manuši marginalizirani? Ja, imajo način življenja, ki ni naš, ampak ali so res marginalizirani? Večina mojih uporabnikov je integriranih in vsako leto dela sezonsko delo v Lourdesu, v različnih sadovnjakih... popolnoma so integrirani, razlika je le v načinu življenja, ki ga živijo in je drugačen od našega. Torej ali so res marginalizirani? Jaz mislim, da ja vsekakor nekateri so, prav tako kot so marginalizirani nekateri v naši družbi...vendar nič več. Res pa je, da so včasih prikrajšani ravno zaradi načina življenja, ki ga živijo in je za nekatere nesprejemljiv.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike?

Da imajo Manuši privilegije, tega nisem vedela (smeh). Kroži ogromno informacij, ki so seveda napačne. Kar bi lahko našla kot »privilegij« je da imajo specifičen program, kateri se ukvarja za njihovo boljšo namestitev, vendar jaz tega ne jemljem kot privilegij. Na območju Bordeu smo zgradili osem hiš, za mešano prebivalstvo, ta program želimo nadaljevati na območju Semeac, kjer želimo zgraditi še dodatnih deset takih hiš. Poleg vsega tega imajo enake pravice kot vsi ostali. O kakršnih koli privilegijih, pri tej populaciji ne moremo govoriti.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

(smeh). Populacija Potujočih ljudi ostaja ena najšibkejših populacij v Franciji. Statistično gledano to ni populacija, kateri država nudi največ pomoči. Do danes je politika naredila, kot se njej zdi prav, brez da bi se posvetovala z Potujočimi ljudmi. Brez da bi jih vprašala za njihovo mnenje. Namesto, da bi naredili nekaj in to dobro, kar bi odgovarjalo tako Potujočim ljudem kot ostali družbi, politika raje naredi nekaj na hitro in na pol. Kar je zelo pohvale vredno, je da so nova območja, ki smo jih namenili določenim družinam pred letom in pol, dan danes še vedno v brezhibnem stanju. Glede tega res pazijo. Zame je to populacija kot vsaka druga.

Intervju E :

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju z Christine, zaposleno v organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (Starost: 25 let)

1. Vprašanje katera znanja za etnično občutljivo socialno delo ste pridobili v času študija socialnega dela za vas verjetno ne velja, saj niste opravljali to vrstnega študija, če se ne motim ?

Res je. Zaključila sem Visoko zdravstveno šolo, v tem poklicu sem ostala dobrih deset let. Na delu sem pogosto srečevala Manuše in njihove zgodbe so se me močno dotaknile. Po nekem času sem se odločila, da bi rada delala nekaj v njihovo dobro, ker se mi je zdelo, da jim večina znova in znova obrača hrbet, ker pač so »Manuši«.

Znanje, ki ga imam sedaj in mi omogoča delo z njimi, sem pridobila z preprostimi življenskimi izkušnjami. Manuše sem že od začetka jemala takšne kot so, kar hitro sem sprejela njihov način življenja in njihovo kulturo, kar je za njih zelo pomembno, zaradi tega mi tudi zaupajo. Prav tako pa mi je začela zaupati tudi organizacija sama, kljub temu, da nisem imela nobene izobraževalne osnove. V organizaciji sem nekako deklica za vse (smeh)... delam na recepciji, kjer sem prva oseba, ki sprejme in da dobrodošlico uporabniku. Po vseh teh letih se sedaj že vsi med seboj dobro poznamo in vzdušje je pozitivno.

2. Kako razumete rasizem v povezavi z socialnim delom?

Rasizem je bil, je in bo bil. Na žalost. Kljub temu, da nisem socialna delavka in se moje delo močno razlikuje od dela naših socialnih delavcev, se pri nas vse ve. Kako naj razložim...tako

mi zaposleni, kot naši uporabniki, močno držimo skupaj. Vsak dan se zgodi nekaj, kar nas zaznamuje, zgodbe ki jih slišimo so na bazi vsakodnevnega rasizma iz strani večinske populacije do Potujočih ljudi. Pa koliko klicev dobimo (smeh)...Ljudje se znašajo na našo organizacijo, tudi na nas letijo rasistične opazke. Dvomim, da neka socialna delavka zaposlena v drugi instituciji, sliši toliko pritožb in opazk, kot jih slišijo socialne delavke in socialni delavci pri nas.

3. Kakšno je prevladujoče javno mnenje o Manuših v južnem delu Francije?

Kakšna je politika Francije v odnosu do Manušev?

Prevladujoče javno mnenje je vsekakor negativno nastrojeno proti njim drugačnim. Ljudje so se odločili, da bodo verjeli neresnicam in nemogoče jih je prepričati v nasprotno. Te neresnice predajajo iz generacije v generacijo. Malo je takih, ki Manušev ne obsoja, pa vendar so. To nam daje upanje.

Politika poskuša delati nekaj v tej smeri, vendar se zadeve nikoli ne loti na primeren način. Kljub temu, da vodilne upozarjamo na določene probleme, ovire... še vedno poskušajo delovati na njim logičen način. Nikoli pa ne vprašajo nas ali pa samega Manuškega prebivalstva, kaj bi bilo primerno storiti. Vse to je nek začaran krog.

4. Po čem se po vašem mnenju Manuši razlikujejo od Nemanušov in kakšne so vaše predstave o Manuših in njihovem načinu življenja?

Razlik je ogromno in prepričana sem da ste jih do sedaj tudi vi spoznali že ogromno (smeh). Največja razlika je seveda njihov način življenja, ki je absolutno povezan z potovanjem in potovanjem samim. Po tem je tukaj še svoboda, beseda ki jo mi običajni ljudje skoraj da ne poznamo. Jaz osebno jih spoštujem in občudujem. Oni živijo življenje, pa tudi če nimajo materialnih dobrin, bogati so, veliko bolj bogati kot mi, saj imajo drug drugega. Vezi, ki so prepletene med njimi, so veliko bolj močne in zakoreninjene, kot vezi, ki jih tkemo mi. Prisotnega je manj egoizma, vsekakor.

5. V čem se socialno delo z Manuši razlikuje od socialnega dela z drugimi družbenimi skupinami? Katera načela dobre prakse upoštevate pri delu z Manuši?

Po mojem mnenju se socialno delo z Manuši razlikuje ravno po tem, da je to delo Z Manuši, s tem mislim, da je delo, ki deluje z najbolj diskriminirano populacijo v Franciji. To pove

vse, kaj neda? Vsekakor moraš, če želiš delati z Manuši, sprejeti to kar Manuši so. Sprejeti moraš, da so drugačni od nas in da smo mi prav tako drugačni za njih. Potek je vedno dvosmeren in tega se moramo zavedati ves čas. Če bomo mi sprejeli njih in jih pri tem ne obsojali, bodo tudi oni sprejeli nas.

6. Kako zagotoviti enako dostojanstvo in enake možnosti zaposlovanja, šolanja in zdravstvenih storitev vseh ljudi v družbi? Kako bi vi zagotovili boljši družbeni, socialni in ekonomski položaj Manušev? Kaj bi se moralo v občini dejansko spremeniti za večjo vključenost Manušev?

Problem pri tem vprašanju je strah Potujočih ljudi pred izobraževanjem, strah pred izgubo mlade generacije. Potrebno je spremeniti to mišljenje, mišljenje o šolstvu in izobraževanju. Šele ko bomo dosegli to, lahko energijo usmerimo v problem pravičnega zaposlovanja...

7. Kako vaš center prepozna Manuše, kot marginalizirano družbeno skupino, torej kako na terenu opazate, da gre za zatirano in prikrajšano družbeno skupino?

Naš Center ne deluje na način: »oh kako ste ubogi, ker vas ljudje diskriminirajo, marginalizirajo...«, Ne to ni naš način in temu poskušamo dajati malo ali nič pozornosti. Rasizmu, diskriminaciji, seksizmu, marginalizaciji... ne smemo pustiti da zmaga. Naše uporabnike poskušamo naučiti in dati moč, da se s tem spopadajo kolikor se le da pozitivno in mirno. Mi smo tu, da jim ponudimo pomoč, ko jo rabijo, vendar pri tem se zavedamo, da se na ulicah in v realnosti ne moremo boriti za njih, lahko pa se borimo z njimi.

8. Kateri so, če sploh so, »privilegiji« Manuške družbe iz strani socialne politike? (smeh). Seveda nikakršni.

9. Ali menite, da državna politika dela po najboljših močeh, za vključevanje Manušev v družbo tako na socialni, družbeni kot ekonomski ravni?

Ne in žal sem glede tega vprašanja pesimistična. Problem Potujočih ljudi za politiko ni prioriteta in seveda nikoli ne bo.

Priloga 6

Intervju G:

Prepis odgovorov in razčlenitev opisov (določitev enot kodiranja) – intervju s socialnim delavcem in direktorjem organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 Tarbes, Jean-Claud Roumega.

1. Kaj pomeni izraz Manuš in kako vedeti kdaj gre za pripadnika Manušev in kdaj za pripadnika Romov?

V resnici izraz pod istoimensko različico skupin združuje različne skupine posameznikov z skupnim izvorom iz severozahoda Indije, ki so v Evropo in Ameriko emigrirale že pred stoletjem. Vse te skupnosti je mogoče razvrstiti pod imenom "Cigani", vendar se izraz za veliko večino posameznikov nanaša na negativen status. Naseljevanje Romov je potekalo po različnih Evropskih poteh. Same Rome najdemo bolj na severnem delu, govorim o francoskih Romih...v Pariškem delu Francije, tja so prišli leta 1500. Cigane, ki so se priseljevali iz Španije najdemo predvsem v Mediteranu, naprimer v mestu Marseill. V Srednjih Pirenejih pa najdemo predvsem Manuše, ki so med priseljevanjem prečkali Slovenijo, Nemčijo itd. Kot sem že povedal, večina Manušev še vedno živi v karavanah, pri nas v Srednjih Pirenejih štejemo 650 družin. Uporabljajo dialekt, ki je mešanica več različnih jezikov kot so nemščina, angleščina in mešanica staroslavskih jezikov. Njihova slovnica se razlikuje glede na območje na katerem prebivajo danes in glede na območja iz katerih so pripotovali.

2. Kdo so Potujoči ljudje? Ali trditev, da Potujoči ljudje (Manuši) živijo na račun države in davkoplačevalcev, res resnična?

V Franciji skupine ljudi, ki živijo v karavanah, administrativno imenujemo Potujoči ljudje. To so grupirane skupine Manušev, katerih način življenja je potovanje. Pravico do takšnega načina življenja jim daje pravo iz dne 3. januarja 1969. To so ljudje, ki najbolj pogosto prebivajo v karavanah, imajo skupni dialekt, živijo v široki družinski skupnosti in se ukvarjajo z neodvisno ekonomsko aktivnostjo in raznimi netipičnimi deli, odvisno od letnega časa in prostora na katerem bivajo. Njihova dela so predvsem: vrtnarstvo, delo v avtopralnicah, majhna gradbena dela, opravljanje raznih servisov, ki jih Gadiji (Nemnuši) ne želijo opravljati, prodaja antičnih izdelkov (preprog, pohištva...) in tako naprej. Veliko

ljudi misli, da so Manuši popolnoma neodvisni od Gadijev (Nemanušov), vendar je ta informacija popolnoma napačna. Manuši potrebujejo Gadije (Nemnuše), potrebujejo nek servis, ki ga lahko ponudijo Gadijem (Nemnušem). Torej vez med Manuši in Gadiji (Nemnuši) je predvsem ekonomska vez. Njihova potovanja so odvisna od ekonomije. Potujejo iz enega območja na drugega, kjer ponujajo njihove storitve Gadijem (Nemnušem). Tukajšni fenomen je bil, ko je mnogo Manušev med letoma 1939 in 1945, v času vojne zbežalo v Španijo, ker so jih francozi obsodili, da so vohuni ter češ da so zelo nevarni za državo. Mnogo jih je bilo zadržanih v kampu v bližnjem Lanemmmezanu, še več pa jih je bilo izgnanih. Kamp je bil zgrajen posebej za Manuše, obstajal pa je tudi kamp kamor so zapirali žide in španske republikance. Če se vrnem nazaj na temo...veliko jih je zbežalo v Španijo, Portugalsko in Severno Ameriko, ko pa so se nato vrnil v Francijo, se jih je večina nastanila v regiji Pirenejev. Zaradi tega najdemo ogromno število Manušev med Baionom in Perpignjanom. Glede območja na katerem bivajo Manuši, morate vedeti, da obstaja zakon *Besoin de loi n°2000* (Zakon potreb št.2000), kateri pravi da mora občina s 5000 prebivalstva, po zakonu urediti javno območje namenjeno Potujočim ljudem. Marsikateremu Gadiju (Nemnušu) to seveda ni po godu, iz tega so se nato začele širiti razne in razne lažne govorice. V Tarbesu imamo od izida zakona št. 2000 do sedaj štirinajst takšnih območij. V samih Srednjih Pirenejih pa 70, vendar tudi to ni dovolj. Zaradi velikega števila Potujočih ljudi, tako urejenih postajlišč (z napeljano elektriko in vodo) žal primankuje. Postajališča morajo vsebovati tudi sanitarije in majhno kuhinjo. Da Manuši lahko prebivajo na takšnem območju, morajo plačati stroške uporabe vode in elektrike. Vem, da kroži ogromno neresničnih govoric glede tega, vendar o tem se boste lahko prepričali tudi sami, ko bomo odšli na teren (smeh). Vedno več je stalne nastanitve. Zakaj? Zato, ker imajo čedalje manj dela, potovanja se ne izplačajo več. Mnogo jih je brezposelnih. Ogromno Manušev je tukaj kupilo neko posest, so dejansko lastniki nekega območja, nekateri kljub temu še vedno enkrat ali dvakrat na leto odpotujejo, vendar situacija zdaleč ni več taka, kot je bila pred leti. Problem se pojavlja, da ima mnogo Manušev administrativne težave pri napeljavi vode in elektrike na posest katerega so lastniki, saj večinoma kupuje nezazidljiva območja, ki so mnogo cenejša, poleg tega pa so precej odmaknjena v naravo in stran od urbanega okolja. Govorice, ki ste jih do sedaj že sigurno slišali, da so ti ljudje paraziti, da jim država vsakih pet let kupi novo karavano, da živijo na račun države – brezplačno torej (smeh)...da so to ljudje brez ciljev, ki živijo popolnoma drugače od nas in še bi lahko naštevali. Vse te govorice so predvsem negativne in pogostokrat popolnoma neresnične. Veliko število Manušev nima določenega poklica, to so ljudje, ki so sposobni prevzeti bilo katero delo in

se nanj prilagoditi. Obstaja pa tudi veliko število takih, ki ima poklic, poklic ki se je in se bo predajal iz roda v rod.

3. Ali se v zvezi z Manuši v Srednjih Pirenejih pojavlja kakršnakoli diskriminacija?

Seveda, diskriminacij glede te etnične manjšine je ogromno. Manuši v Srednjih Pirenejih imajo stalno prebivališče pri nas, v naši organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65. Vsak Manuš ima v lasti posebno knjižico potovanja oziroma kroženja, ki nadzira njihovo potovanje. To je neka diskriminacija, ki je v Franciji precej problematična. Manuši nimajo naslova, kar pomeni da se v francoskem zakonu pojavlja diskriminacija zoper njih. Zakon priznava posameznike, ki imajo nek naslov, ne priznava pa skupin, kot celoto. V Manuški skupnosti, torej ravno nasprotno kot pri nas, posameznik kot tak nima veliko vrednosti, veliko vrednost ima sam kolektiv – skupina večih posameznikov skupaj. Posameznik obstaja samo zaradi tega ker je v nekem kolektivu. Francoska socializacija ima veliko težav pri prepoznavanju takih skupnosti. To povzroča veliko problemov in nestrpnosti. Kot primer lahko vzamemo Korziko. Korzika živi in deluje kot skupnost, ki je enotna. Zaradi tega je med prebivalci Korzike in prebivalci Francije – kot celine, veliko nestrpnosti. Torej Manuši so brez naslova, zaradi tega morajo skoraj vsakodnevno v našo organizacijo, da prevzamejo njihovo pošto. Imajo prnico, kot vsi ostali državljani, do socialne pomoči. Naj poudarim, da Manuši nimajo pogodb za nedoločen in določen čas, ampak se jim vedno ponujajo manjše pogodbe, kar je seveda diskriminatorno. V primeru, da je Manuš brezposelen ima tko kot vsi državljani, pravico do RSA [Revenu de solidarité active] (Aktivno solidarnostni dohodek, naš prevod).

4. Zakaj po vašem mnenju večina ljudi ne sprejema Manušev in njihovega načina življenja?

Francozi nočejo sprejeti Manušev, ker ne razumejo in nočejo razumeti njihovega načina življenja. Ne razumejo in se sprašujejo, kako so lahko ti ljudje brez kakršnega koli imetja (zemlje, hiše), kaj počnejo za preživljanje, zakaj se pogosto selijo, zakaj ne varčujejo denarja za prihodnost in še bi lahko naštevali... Razumeti moramo, da so to ljudje, ki živijo za družino iz danes na jutri. Vsak posameznik ima v skupnosti točno določeno mesto in vlogo.

5. Kaj lahko poveste glede izobraževanja in šolanja Manuških otrok? S kakšnimi problemi se soočajo le ti?

Situacija izobraževanja otrok Potujočih ljudi je že od nekdaj zelo komplicirana. Manuši se bojijo šol, bojijo se da bi iz asimilacijo zgubili mlajše generacije. Starešine želijo, da otroci ostajajo v neposredni bližini ostale skupnosti in da se ne oddaljujejo preveč, saj bi s tem lahko prevzeli navade Gadgijev (Nemanušov). Kljub temu je šolanje Manušev nekoliko napredovalo, če pretekle generacije ne znajo ne pisati ne brati, mlajše generacije sedaj znajo vsaj osnove. Več kot 80% Manušev v Srednjih Pirenejih je nepismenih in so odvisni od našega servisa, pomagamo jim pri vsakem izpolnjevanju folmularjev, branju pošte, raznih zdravstvenih datotek, uporabi interneta in podobno. Staroselci so danes popolnoma, popolnoma odvisni od nas...na tem področju so zelo ranljivi. Vendar kljub temu se situacija z mlajšimi generacijami počasi izboljšuje. Starešine se čedalje bolj zavedajo, kako pomembno in potrebno je, za mlajše generacije da se naučijo brati in pisati, tako se jih čedalje več odloča, svoje otroke vpisati v osnovne šole.

6. Kaj točno je vloga vaše organizacije?

Naša organizacija ima vlogo na področju ekonomije, torej iskati in pomagati družinam do razno raznih del. Povezani smo z velikim številom podjetij, ki koristijo servis naših uporabnikov. Smo nekakšen vmesni servis oziroma mediator med Manuši, ki nudijo servis in Gadiji (Nemnuši), ki potrebujejo servis...Naša organizacija ima zelo pomembno vlogo na področju šolstva, kjer smo pomemben člen med samo institucijo in skupnostjo Manušev...bom povedal kar iskreno (smeh), Manuši zaupajo naši organizaciji, našim zaposlenim, skozi vsa ta leta smo razvili široke in zelo globoke, ter predvsem spoštljive odnose med seboj. Vlogo imamo tudi na področju zdravstva, ter na področju nege starejših oseb. V glavnem zajemamo vsa področja, ki so pomembna za človeku verodostojno življenje. Naše delo je nekako pozitivna diskriminacija. Tem ljudem poskušamo omogočiti neko vključitev, če lahko tako rečem, kljub njihovi drugačni kulturi. To je naša misija. V organizaciji je 15 zaposlenih, od tega je sedem socialnih delavcev in socialnih delavk. Naši zaposleni delajo tako v pisarnah kot na terenu, ter zajemajo celotno področje Srednjih Pirenejev. V organizaciji je zaposleno tudi štiri speciliziranih vzgojiteljev (Opomba: specializirani vzgojitelj svoje dejavnosti izvaja v skaldu z strokovnim znanjem in vrednotami tako, da lahko oseba v težavah v svojem okolju deluje tako, da se ji socialno, izobraževalno,

fizično ali zdravstveno stanje izboljšuje, naš prevod iz besede [*éducateur spécialisé*]), njihovo delo je mediacija med institucijami šolstva in Manuško skupnostjo. Izobraževalci poskušajo omiliti probleme, ki se pojavljajo mes šolo in straši...so pomemben člen v organizaciji, saj imamo trenutno 300 šolanih otrok. Imamo tudi dva zaposlena v civilu, ki imata poseben administrativen status, Manušem pomagata z vsakodnevnim izpolnjevanjem papirjev itd. Imamo dve zaposleni, ki sprejemata Manuše, urejata njihovo prejeto pošto in jim jo nato predajata. Imamo tudi svojo medicinsko sestro, ki je zaposlena v bolnišnici Tarbes, vendar je povezana z nami in spremlja naše uporabnike k različnim pregledom, njeno delo je zdravstvena mediacija.

7. Ali so otroci, Manuškega porekla, brez težav sprejeti in vključeni v izobraževalne centre in šole?

Vključevanje teh otrok v sistem izobraževanja je potekalo po različnih korakih. Na začetku leta 1980 so ustanovili poseben razred namenjen Manušem, s tem niso mešali otrok Manušev in Gadgijev (Nemanušov). Mi kot organizacija, smo se temu močno uprli. Rekli smo: »Ne, to je getorizacija!« (Opomba: Wikipedija označuje *Ghetto* kot del mesta z barakarskimi naselji, kjer živijo manjšine). Ti otroci morajo imeti enake možnosti izobraževanja, kot ga imajo ostali otroci, prav tako morajo spoznavati nove vrstnike, imeti enak način učenja...danes se lahko pohvalimo, da ima vsaka Manuška skupnost vpisane otroke v osnovno šolo, v neposrednji bližini kjer prebivajo. Skoraj vsaka osnovna šola ima enega ali več pripadnikov otrok Manuške skupnosti. S tem pa ne pravim, da se šole ne soočajo s pedagoškimi problemi, ker seveda se... materni jezik teh otrok ni francoščina, so francozi, vendar govorijo v dialektu, kot sem vam že razložil. Naprimer Manuši so slišati zelo nemško, ker so v preteklosti dolgo časa prebivali v Nemčiji. Celo njihovi priimki so nemški. Če se vrnemo nazaj glede šol...osnovne šole se po navadi končajo brez težav. Bolj komplicirano je z srednjimi šolami, ker se starešine bojijo, da bi ostala družba preveč negativno vplivala na njihove otroke. Bojijo se drog, raznih spoznanj in druženj z Gadgiji (Nemnuši), predvsem se bojijo za mlada dekleta, ki so še posebej toliko bolj varovana. Strah jih je, da bi njihovi otroci zavrnili prevzem poklicev njihovih starešin, da bi se odločili za poklice širše družbe, kar bi pomenilo drugačen način življenja, sprejemanje drugačnih navad...torej za njih je šola pomembna samo do faze, kjer otroci pridobijo znanje pisanja in branja, od tam naprej v njihovih očeh, šola ni več pomembna in primerna za njihove otroke. Starši so tisti, ki jim

bodo predali znanje in jih naučili določenega poklica. Nekatere družine delajo na raznih smetiščih, da si boste lažje predstavljali, ta smetišča so organizirana in veliko bolj »čista«, kot smetišča v drugih delih sveta. Nekatere družine se znajdejo bolje kot druge, z delom na tržnici, barvanjem, popraviljanjem raznih predmetov, restoracijo itd.

8. Ali bi lahko rekli, da so Manuši v Srednjih Pirenejih integrirani?

Zakon *Besoin de loi n 2000* (Zakon potreb št.2000) je bil za Manuše v Franciji ključnega pomena, omogočil jim je območja z vodo in elektriko, kamer se lahko nastanijo, v vseh mestih z več kot 5000 prebivalstva. To se je zgodilo leta 2000, torej ne toliko daleč nazaj... če si predstavljamo da so tukaj že 500 let. Z nelahkoto lahko povem, da živijo poleg nas in ne z nami. Torej o neki integraciji tukaj ne moremo govoriti. Težave pri načinu njihovega življenja so se nekoliko omilile, tudi njihovo zdravje se je nekoliko izboljšalo. Danes živijo v primernejšem in bolj čistem okolju kot nekoč. Zavedati se moramo, da je povprečna starost Manušev za kar dvajset let manjša od povprečne nacionalne starosti. Mislim, da se bo s časom situacija le še izboljšala. V organizaciji sem zaposlen že trideset let in lahko vam povem, da se je v tem času izboljšalo šolstvo, odnosi do Manušev v različnih institucijah, prav tako na kulturnem področju opazimo pozitivne spremembe... napredujemo, vendar zelo počasi. Življenja naših Manušev definitivno ne moremo primerjati z življenjem Manušev v Romuniji, Bolgariji in drugih manj razvitih državah, kjer je situacija dan danes še vedno katastrofalna. Ljudje od Manušev bolj kot intergacijo pričakujejo asimilacijo. Družba se ne zaveda, da so to ljudje z zelo bogato kulturo, od katere bi se marsikaj lahko naučili, ne zaveda se in ne sprejema, da so to ljudje, ki so prav tako državljeni Francije, z enakimi pravicami kot vsi ostali. Zakaj torej bi jih želeli asimilirati? Ker smo mi večinska družba, oni pa so manjšinska? Videti znamo samo slabe lasnosti, o pozitivnih pa niti ne želimo slišati. V Franciji živi 800 000 tisoč Potujočih ljudi, ki so zelo vidni, saj živijo na javnih površinah.

9. Katera je prevladujoča vera Potujočih ljudi?

Veliko število Manušev se čedalje več predaja Evengelistični veri, kar je tudi razlog njihovih potovanj. Vsako leto 8. avgusta na tisoče Potujočih ljudi odpotuje v mesto Gien, od tam se strateško ločijo, vsaka skupina zasede določeno mesto v Franciji, kjer okrog ogromnega šotor postavi svoje karavane. Vsaka skupina ima s seboj pastorka, ki nato v teh šotorih

predava o Evengalizmu. S tem ozaveščajo in širijo vero drugim Manušem. Konec oktobra, se vse skupine Manušev nato srečajo v mestu Maire, kjer si nato izmenjujejo informacije...

10. Kakšna je bila vaša izobraževalna pot?

Trenutno sem direktor organizacije (smeh). V organizaciji sem začel delati leta 1980 kot specializirani vzgojitelj (Opomba: specializirani vzgojitelj svoje dejavnosti izvaja v skaldu z strokovnim znanjem in vrednotami tako, da lahko oseba v težavah v svojem okolju deluje tako, da se ji socialno, izobraževalno, fizično ali zdravstveno stanje izboljšuje, naš prevod iz besede [*éducateur spécialisé*]), kar je bila tudi moja smer študija. Kasneje sem opravil še diplomo za direktorja na državni šoli za javno zdravje v Rennes-u. Pred vsem tem, sem delal z hendikapiranimi otroki, ustanovil pa sem tudi socialni servis, ki je pomagala ljudem do zaposlitve.

Priloga 7

Prepis odgovorov – intervju z zakoncema iz Manuške skupnosti (J: jaz, A: Ana, M: Medin)

1. Od kod izvira vaša skupnost in koliko časa že živite na območju Francije

M: Ohh od daleč, še sam ne vem od kod (smeh)

J: Verjamem, ker ste tukaj že dolgo časa verjetno a ne?

M: Točno tako, naša družina biva v Franciji že več generacij. Vem samo to, da so moji predniki pred tem, neprestano potovali po Evropi, čez države kot sta Srbija in Nemčija naprimer, od kod točno pa izvira moja družina, žal ne vem. Poznam pa vašo državo, Slovenijo. Enajst dni sem bil tam, blizu Ljubljane...

J: Ali res? To pa je presenečenje, saj tukaj ne srečam mnogo ljudi, ki poznajo Slovenijo, kaj šele da so jo obiskali (smeh)...torej vam je bilo v Slovenji všeč?

M: Ja zelo. Z mojo družino smo obiskali prijatelje, ki so prav tako Manuši.

J: Nisem vedela, da imamo tudi v Sloveniji Manuše.

M: V Sloveniji jih ni veliko, so ampak v zelo malem številu.

J: Ali živijo v karavanah, kot tukaj?

M: Ne ne, nimajo te pravice.

J: In vi Ana, od kod prihajate?

A: Jaz prihajam iz Francije, sem *gadji* (Neromka)..moja družina so Neromi. No sedaj, ko sem poročena z Medinom že 18 let in imava skupaj dve hčerki, se tudi jaz smatram za Manuško (smeh).

J: Torej sta mešani par, kar je redko videti ali ne?

A: Ja res je, v našem naselju sem edina Neromka, poročena z Manušem in ne poznam nobenega drugega primera. Oba sva Evengelista in tako sva se tudi spoznala.

2. Kaj lahko poveste o življenju v karavanah in parkirnih postajah, namenjenim takšnemu načinu življenja?

M: Situacija je čedalje bolj zapletena. Moja družina ima srečo, da nam je država dala v najem eno od osmih montažnih hiš v Novi vasi. Naši sorodniki imajo veliko težav, da najdejo parkirno postajo, pa še to ko jo najdejo je predrago, da bi ostali dolgo časa. Državi moramo plačevati najemnino za območje na katerem je naša karavana, najemnina je

odvisna od števila članov na karavano.

A: V tej hiši živimo šele eno leto, toliko kolikor je strat projekt organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65, ki je omogočil gradnjo teh hiš. Pred tem smo bivali v karavani, ki ste jo videli parkirano ob hiši, na različnih območjih ob reki Adur. Meni ta način življenja resnično odgovarja. Počutim se bolj svobodno, vzgajam svoje otroke in ostajam doma ter skrbim za hišna opravila ter skupnost. Vidite te lesene hiše nasproti? To je prostor za nastanitev karavan in kot vidite je pet od desetih mest prostih. Zakaj? Zato ker je za mnogo družin to območje predrago. Država računa deset evrov na dan, mnogo družin si tega pač ne more privoščiti.

3. Ali se projekt, ki ga omenjate, odvija tudi v kakšnem drugem kraju v Srednjih Pirenejih?

A: Trenutno se je izvedel samo en projekt v naši skupnosti, imenovan Nova vas in vključuje osem montažnih hiš, skupaj z našo. Organizacija ima v prihodnjih letih namen izvesti več takih manjših projektov. Vendar problem je, da ima organizacija težave pri iskanju terenov za gradnjo takih hiš. Ljudje, da bom bolj natančna, Neromi protestirajo proti takim gradnjam, saj si noben od njih ne želi Manuša za sosedo.

J: Kako ste vi in vaša družina prišli do tega projekta in na koncu do hiše?

A: Projekt je bil objavljen pred desetimi leti, takrat sva se z možem prijavila. V vseh teh letih je projekt večkrat padel v vodo in danes smo tukaj (smeh). Res smo imeli srečo, da smo bili izbrani.

4. Kako bi ocenili vaš način življenja, če ga primerjate z drugimi, Neromskimi skupinami? Kaj bi spremenili, če bi lahko?

A: Mi imamo radi naš način življenja.

M: Ja ampak Ana, ni za vse enako! To je odvisno tudi od tega kje živiš...

A: Vem vem, govorim za zdaj, o sedanjosti, o življenju v hiši...pred tem priznam, da je bilo kar težko. Jaz sem se poročila z Manušem in od mene se je pričakovalo, da bom jaz tista, ki bo spremenila star način življenja in sprejela novega, Manuškega. Torej, da bom sprejela življenje v karavani. In sem ga, mene takšno življenje ne moti, moti me samo, da Manuši nimamo dovolj območij, da namestimo svoje karavane. Zaradi tega trpi mnogo Manušev. Ne dajo nam območij in to je vse kar pričakujemo od njih, da nam dajo na voljo

območja, kamor se lahko mirno naselimo in če želimo za stalno. Politika nas ne želi uslišati in spremeniti zakona o bivanju na območjih največ tri mesece na leto. Si predstavljate, kako je to? Po logiki politike, mora vsaka družina spremeniti lokacijo po izpolnitvi treh mesecev bivanja na enem območju. Torej če se po treh mesecih preseliš na sosednje zemljišče bo to po zakonu legalno, ni pa legalno na istem območju ostati dlje kot to določa zakon. Ker je zakon še vedno »prilagojen« Manušem, ki potujejo konstantno. Tega pa je seveda vse manj in manj. Saj je vse več družin, ki želi ostati na enem in istem mestu..

5. Ali mislite, da imate za zaposlitev enake možnosti in pogoje kot ga ima Neromsko prebivalstvo?

M: Ne, vsekakor ne. Na to vprašanje je res težko odgovoriti. Mnogo Neromov Manuše meče v isti koš, samo zaradi tega ker so Manuši. V Srednjih Pirenejih je ogromno Manušev in ogromno njih je na tem področju diskriminiranih. Ljudje mislijo da smo vsi kriminalci, umazani...

A: Je pa res, da se tudi Manuši med skupinami ločujemo po načinu kje in kako živimo. Naprimer naše naselje je zelo urejeno in čisto, praktično nimamo nobenih pripomb. Spoštujemo ljudi, ki so nam pomagali priti do tega, kjer smo danes in spoštujemo vso njihovo vloženo delo. Na drugi strani pa sva bila z možem priča naselju pred dvema letoma, v katerem vlada kaos. Primorani smo bili z našo družino živeti v tem naselju, ker drugje za nas ni bilo prostora. Naselje je brez glave in repa, da ne govorim o smeteh...in ko ljudje vidijo taka naselja, mislijo da smo vsi enaki. Ti ljudje so si izbrali živeti med smetmi, ker zavračajo vso zunanjo pomoč in to je njihova pravica. Naša želja je bila čim prej poiskati novo, bolj primerno okolje za življenje.

6. Ali ima vaša skupnost kontakt z centrom za socialno delo? In če, kakšni so ti kontakti?

A:Stike imamo s socialnimi delavci iz organizacije Solidarité Avec les Gens du Voyage 65, ki nam ogromno pomagajo.

7. Kaj bi se po vašem mnenju moralo spremeniti, da bi bili Manuši v občini bolj vključeni?

M: Kakor je omenila že moja žena, si Manuši ne želijo toliko hiš, želijo si le neko rešitev glede območij, kamor lahko namestijo svoje karavane. Želijo si manjša družinska območja, za namestitev do 6 karavan, nič več. Kjer si družine lahko zgradijo manjšo leseno hišo z kopalnico in toplo vodo.

A: To je vse kar si želijo. S tem bi bilo veliko manj problemov in uničenj...moram povedati, da je veliko Manušev, ki pridejo na območje za nek določen čas in ki polomijo in uničijo objekte, ograje, smetnjake in p. Ker pač ni njihovo, ampak je v lasti države. Na tako uničeno območje za njimi prihajajo druge skupine Manušev, z mladimi družinami naprimer in situacija resnično ni lepa za videti. Težko je nadzorovati situacijo. Vendar take ljudi srečamo povsod. Imamo tako Manuše kot Nemnuše, ki ne spoštujejo in uničujejo okolje in tujo lastnino. Zaradi tega smo proti takim ogromnim površinam, kjer prebivajo različne in številčnejše skupine Manušev, rajši kot večje površine, potrebujemo manjša in varnejša območja. Moj mož ima tri brate. Za njih bi bilo območje za 5-6 karavan popolno, tako družina ostane skupaj in pazi en na drugega. Zavedmo se, da je nemogoče za vse družine Manušev zgraditi montažne hiše, ker je takšnih družin preveč. Večina si jih želi le neko območje, na katerega se imajo pravico. Mnogo jih ta območja pripravljena kupiti, vendar je problem, da ljudje nočejo prodati terena Manušem.

8. Ali se zaradi vaše etnične pripadnosti čutite drugačne od ostale družbe? Ali imate občutek, da vas neromsko prebivalstvo stigmatizira?

A: Ja!

M: Odvisno je od tega ali nas Nemanuši poznajo ali ne. Če nas poznajo, se z njimi zelo dobro razumemo in če nas ne, hmmm je zelo težko. Mi smo odprti do njih, želimo se jim odpreti, ampak oni..brez besed.

A: Povem vam en primer, ki se dogaja vsakodnevno, da si boste znali predstavljati s čim moramo živeti. Ko Manuška družina pride v nakupovalni center, bo vodja po mikrofону najavljali »Roman prosim zglasite se na informacijah«, problem je ta, da »Roman« ne obstaja, to je koda Nemanušov, s katero vsem zaposlenim v nakupovalnem centru najavijo, da so prišli Manuši in da jih je potrebno nadzorovati. Ker pač vsi Manuši krademo! Vidite?

J: Takšna situacija je nedopustna, se strinjam z vami.

M: Poznam veliko Nemanušov, ki so imeli o meni napačno predstavo in ko smo se bolje spoznali, so mi priznali, da so me sodili samo po moji etnični pripadnosti.

9. Ali menite, da socialne delavke in socialni delavci naredijo dovolj za Manuško skupnost?

A: Jaz osebno mislim, da ja. Če primerjam druge države z Francijo, nimam nič slabega za povedati. Mislim, da nam ni slabo, če primerjam vse to.. veliko ljudi poskrbi za nas, organiziranih je veliko pozitivnih akcij.

10. Kakšne so vaše izkušnje, pri iskanju zaposlitve?

A: Jaz osebno ne iščem zaposlitve, ker sem gospodinja, skrbim za družino in dom. Takih primerov kakor je moj je v družinah ogromno, ženske če le imajo to možnost, raje ostajajo doma in skrbijo za dom. Jaz raje ostajam doma ter sama vzgajam in podučujem moje otroke. Z možem sva jih pustila dokončati osnovno šolo, sedaj pa izobraževanje z njimi nadaljujem doma. S tem jih lahko zaščitim. Moj mož ne dela, zaradi zdravstvenih težav. Ni nam lahko, vendar živimo s tem kar imamo. Imamo nemalo pomoči od države.

Priloga 8

Izpis podčrtanih delov izjav, kodiranje in urejanje izjav, ki opisujejo situacijo Manušev v Srednjih Pirenejih, na področju izobraževanja socialnih delavcev in socialnih delavk, ki delajo z Manuši, rasizma, javnega mnenja, vključevanja in integracije, razlik, problemov in privilegijev.

Intervju A :

IZOBRAŽEVANJE

- posebnega izobraževanja za to nismo imeli (ZNANJE)
- o delu s to skupino naučila med opravljanjem prakse same (ZNANJE)
- Samo delo z njimi mi je prineslo veliko znanja in sposobnost (ZNANJE, SPOSOBNOST)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- priča rasizmu na vsakodnevni ravni (RASIZEM)
- srečujem z rasističnimi predlogi iz strani zaposlenih (RASIZEM)
- se dogaja vsakodnevno (DISKRIMINACIJA)
- povzroča strah teh otrok (STRAH)
- ne moremo posploševati ljudi po rasi (RASIZEM)
- smo zelo pod drobnogledom in ravno tako pogosto marginalizirani (MARGANALIZACIJA)
- delodajalec vidi priimek osebe in ga že samo na podlagi tega diskriminira (DISKRIMINACIJA)

JAVNO MNENJE

- niso vsi enaki (POZITIVIZEM)
- jih ni potrebno posploševati (POSPLOŠEVANJE)
država nudi preveč območij za njihovo »brezplačno« bivanje (PREDSODKI)
- ne želijo delati (PREDSODKI)
- država vsakih pet let k upi nove karavane (PREDSODKI)
- grozno mora biti delo z Manuši (OBSOJANJE)
- imajo vse (OBSOJANJE)
- zelo gostoljubni (KVALITETA)
- z njimi se lahko odprto pogovarjam o vsem (KVALITETA)

- primankuje znanja (REALNOST)
- ljudje se jih zaradi tega dobesedno bojijo (STRAH)
- Manuši bojijo Nemanušov (STRAH)
- Znanja primankuje tako na eni kot na drugi strani (REALNOST)
- poskušamo posredovati in vsaj nekoliko omiliti mnenja večine (POMOČ)
- negativno mnenje o Manuših ostaja (REALNOST)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- velja zakon, ki določa da je obvezno in z zakonom določeno, da občine sprejmejo Potujoče ljudi (VKLUČEVANJE)
- iz strani zakonov storjenega bolj malo (REALNOST)
- organizacija ima pri tem eno glavnih vlog (POMOČ)
- država srečna da smo to vlogo prevzeli mi (ODGOVORNOST)
- želijo da smo mi glavni in edini stik z Potujočimi ljudmi (ODGOVORNOST)
- z njimi opraviti čim manj (DISKRIMINACIJA)
- storjenega nekaj malega (REALNOST)
- potrebno storiti še mnogo (REALNOST)
- politika vse etnične skupine meče v isti koš (POSPLOŠEVANJE)
- ne moremo iskati skupnih rešitev za različne etnične skupine (REŠITEV)
- poiskati rešitve za vsako posebej (REŠITEV)

RAZLIKE

- glede na način življenja, ki ga živijo, zelo pogumni (POGUM)
- živijo v karavanah se močno razlikuje od našega načina življenja (POTOVANJE)
- smo navajeni na udobje (UDOBJE)
- Živijo iz dneva v dan (REALNOST)
- mi počutimo dobro »samo« v našem udobju (UDOBJE)
- imamo ogromno stvari, ki jih v resnici ne potrebujemo (UDOBJE)
- lahko potujejo vedno ne glede kdaj in kam (POTOVANJE)

PROBLEMI

- prilagoditi na novo okolje (PRILAGODITEV)
- se soočati z diskriminacijo (SOOČANJE)
- poiskati postajališče kjer jim je dovoljeno bivati (PRILAGODITEV)

- poiskati delo (PRILAGODITEV)
- ko je nek problem z Manuši, pokličejo nas (POMOČ)

RAZLIKE V DELU

- moram biti pri svojem delu bolj sproščena in bolj odprta (ODPRTOST)
- z njimi nikoli ne moreš točno uskladiti uro sestanka (NETOČNOST)
- ne moreš pričakovati, da bodo prišli točno ob dogovorjeni uri (NETOČNOST)
- niso nikoli točni (NETOČNOST)
- za njih čas ne obstaja (ČAS)
- se jim nikoli ne mudi (REALNOST)
- Jaz se prilagajam njim in ne oni meni (PRILAGODITEV)
- v drugih institucijah redko videti, saj socialne delavke tega ne tolerirajo (NETOLERANVA)
- za njih je zaupanje vse (ZAUPANJE)
- popolnoma vseeno jim je za tvoj poklic, zanima jih samo kdo si TI (REALNOST)
- postavljene meje z njimi drugačne od mej ki jih načeloma upoštevamo pri delu z Nemnuško družbo (MEJE)
- zelo cenim naš skupni trenutek (ZADOVOLJSTVO)

NAČELA DOBRE PRAKSE

- V organizaciji se moramo načeloma držati pravil, ki jih za nas postavlja država (PRAVILA)
- dolžni redno in objektivno poročati in odgovarjati državi (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- nič več privilegijev nimajo od drugih državljanov (ENAKOST)
- Imajo enake pravice, kot drugi ljudje (ENAKOST)
- nič ni zastoj, kot to misli večina (REALNOST)

Intervju B :

IZOBRAŽEVANJE

- naučil, da naše delo izhaja iz predsodkov, ki jih imajo ljudje o njih (ZNANJE)

- naučiti nekaj o alternativnem načinu življenja (ZNANJE)
- pridobil zmožnost, da se prilagodim temu drugačnemu načinu življenja, drugačnemu načinu mišljenja (ZNANJE, SPOSOBNOST)
- Tega me ni naučila nobena šola, ampak samo delo s to populacijo (ZNANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- obsodbe iz katerih se je razvil rasizem do njih, ker je način njihovega življenja tako drugačen od našega (OBSOJANJE)
- ena najbolj diskriminiranih skupin v celi Franciji (DISKRIMINACIJA, REALNOST)
- večina jih diskriminatorno preobsoja (OBSOJANJE)
- naš vsakdanjik (REALNOST)
- Krivice se jim dogajajo dobesedno povsot (DISKRIMINACIJA)
- so v strahu, kdaj se bo nekdo spravil na njih (STRAH)
- zaposleni pozorni na njih in morebitno krajo (PREOBSOJANJE)

JAVNO MNENJE

- osebe, ki razmišljajo popolnoma drugače od nas (REALNOST)
- so na počitnicah skozi celo leto (PREDSODKI)
- obsojajo Potujoče ljudi, ker imajo enostavno več svobode kot jo imajo oni (LJUBOSUMJE)
- zelo bogate osebe (REALNOST)
- delo z njimi, je ena velika sreča (ZADOVOLJSTVO)
- odvrčajo in zavračajo vse, ki so drugačni (DISKRIMINACIJA)
- njihova kultura zelo bogata (KVALITETA)
- prepričani, da so ti ljudje privilegirani (PREDSODKI)
- ljubosumni na Manuše, zaradi njihove svobode in vrednot, ki smo jih mi že zdavnaj izgubili (LJUBOSUMJE)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- zakoni, ki jih postavlja država, narejeni za »sedeče« ljudi, se pravi gadžije (Nemnuše) in ne za ljudi, ki se pogosto selijo (DISKRIMINACIJA)
- smo mediatorji med Potujočimi ljudmi in večinsko družbo (MEDIACIJA)
- moramo integrirati (VKLUČEVANJE)
- za integracijo je potreben prostor (REALNOST)
- Politika želi in tudi dela na tem, da ti ljudje postanejo popolnoma »sedeči«

(DISKRIMINACIJA)

- Želijo, da ti ljudje nikoli več ne potujejo (ŽELJA)
- politika Manuše pri njihovih potovanjih ovira bolj na zvit način, z različnimi zakoni (DISKRIMINACIJA)
- cilj politike, popolna sedentarizacija (DISKRIMINACIJA)
- družba s svojimi pravili ustvarjena za osebe, ki delujejo individualno, ustvarjena je za gadžije (IZKLJUČEVANJE)
- Asimilacija je ena velika napaka (REALNOST)
- Ljudi bi morali integrirati z njihovo identiteto, z njihovim načinom življenja in njihovim načinom mišljenja (REŠITEV)
- učiti bi se morali eden od drugega (REŠITEV)
- Politika ne naredi dovolj (REALNOST)
- jim meče polena pod noge (DISKRIMINACIJA)

RAZLIKE

- način življenja (POTOVANJE)
- nočejo, da gadžiji pridejo v njihovo življenje (STRAH)
- njihov način in zmožnost gledati na življenje (SPOSOBNOST)
- imamo linearni način življenja, Manuši pa ga imajo v obliki zvezde (DRUŽINSKA SKUPNOST)
- Starši jim ob določeni starosti dajo določeno vlogo (VLOGA)
- Celotna družina funkcionira glede na delo, ki ga opravlja (VLOGA)
- kariera ne obstaja (REALNOST)
- programirani, da sledimo karieri (REALNOST)
- sledijo družinski skupnosti (DRUŽINSKA SKUPNOST)

PROBLEMI

- ljudje nimajo želje biti informirani (ZAVRAČANJE)
- lokacij je vse manj (PRIMANKOVANJE)
- čedalje več ljudi v družbi, zavrača to nastanitev (ZAVRAČANJE)
- Ne želi sprejeti njihovega načina življenja (ZAVRAČANJE)
- Želi da prenehajo potovati (ŽELJA)
- jim ne da območij (ZAVRAČANJE)

RAZLIKE V DELU

- ne delujejo individualno, ampak vedno skupinsko, znotraj družine

(DRUŽINSKA SKUPNOST)

- težavno je iskanje dela za njih

NAČELA DOBRE PRAKSE

- morate delovati racionalno in racionalno ne more biti »normalno« (PRAVILA)
- ni določeni pravil, ki se jih držimo (PRAVILA)
- uporabniki v avtomobilu ponudi zadnji sedež (PRAVILA)
- ni sprejemljivo, da njihove ženske sedijo poleg drugih moških, še posebej gadžijev (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- obstaja enak zakon za vse (ENAKOST)
- nimajo niti enega privilegija več (ENAKOST)

Intervju C :

IZOBRAŽEVANJE

- bolj kot etnično občutljivem socialnem delu, posvečali kulturnim razlikam (ZNANJE)
- sem se največ o tej populaciji naučila med samim delom v organizaciji (ZNANJE)
- spoznala kaj so njihove posebnosti, kdo sploh so Manuši (ZNANJE)
- pridobljeno znanje ne velja samo za to specifično populacijo (ZNANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- je zelo kompleksen (REALNOST)
- strah bi lahko interpretirali kot neko obrambo družbe, pred nečim kar ne poznajo in nočejo spoznati (STRAH)
- Potujoči ljudje ena najbolj diskriminiranih skupin v Franciji (DISKRIMINACIJA, REALNOST)
- Rasizem nato izhaja iz teh razlik (REALNOST)
- Rasizem je odsev zaščite družbe (STRAH)
- Odzivi šole so dokaj šokantni in rasistični (REALNOST)
- edina skupina ljudi v Franciji, ki imajo poseben dokument, knjižico gibanja

(DISKRIMINACIJA)

- osebno izkaznico zamenjati vsakih 5 let (DISKRIMINACIJA)
- začeli kontrolirati vsako njihovo gibanje (DISKRIMINACIJA)
- delodajalec, ki na življenjepisu vidi Manuški priimek, tega avtomatsko zavrne (PREDSODKI)
- Marganilazacijo prepoznavamo na vseh področjih našega dela s to populacijo (MARGANILAZACIJA)
- vsakodnevno ukvarjamo z zavračanjem ostale družbe, ter nezaželenostjo in nedobrodošlostjo Manušev v tej družbi (ZAVRAČANJE)

JAVNO MNENJE

- s seboj nosijo zaupne informacije sovražniku in da so s tem vohuni (PREOBSOJANJE)
- ena njihovih kvalit, ta močna družinska in prijateljska vez med vsemi njimi (KVALITETA)
- jim očitajo to, kar je v bistvu njihova kvaliteta (LJUBOSUMJE)
- Družba je ljubosumna na te kvalitete, ker sama teh kvalit nima (LJUBOSUMJE)
- razumem kot populacijo, ki si je uredila življenje na svoj način (RAZUMEVANJE)
- imajo vrednote, ki jih je naša družba že zdavnaj izgubila (KVALITETA)
- lopovi, izkoriščevalci (PREDSODKI)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- najtežji del, spreminjati mnenja ljudi o tej populaciji, svetu posredovati resnico (REALNOST)
- zakon, ki narekuje pravila glede potovanj Manušev (PRAVILA)
- zakon je sestavljen tako, da Potujočim ljudem čim bolj onemogoča potovanja in selitve iz mesta v mesto (DISKRIMINACIJA)
- ideja o predstavitvi mlade generacije delodajalcem, poskusiti čim več dijakov in študentov vključiti v opravljanje prakse (REŠITEV)
- Enega po enega poskušamo vključiti na trg dela (POMOČ)
- veliko dela je še potrebnega (REALNOST)

RAZLIKE

- Večina ljudi po svetu je navezanih na svojo zemljo, na svojo lastnino, oni pač

ne (LASTNINA)

- potovanje, seljenje iz kraja v kraj (POTOVANJE)
- nimajo enakega pogleda na čas (ČAS)
- Mi potujemo zaradi užitka, oni potujejo ker čutijo potrebo po tem (POTREBE)
- vsak posameznik skrbi za zdravje drugih, svojemu se ne posveča (ZDRAVJE, SKRB)
- Tradicionalno se nihšče ne posveča sam sebi, vsi pa se posvečajo drug drugemu (SKRB)
- Manuši močno kritizirajo naše domove za ostarele in ravnanje z našimi starši ali starimi starši (OBSOJANJE)
- prikrito zavedamo, da smo veliko slabši od njih (ZAVEDANJE)
- Manuši so naše ogledalo (REALNOST)

PROBLEMI

- te družine, zaradi manjšega števila članov, veliko bolj ranljive (RANLJIVOST)
- število njihovih potovanj močno upadlo, posledično so spremenili tudi delo, ki ga opravljajo (DELO)
- na nivoju šolstva (STRAH)
- smo mi, kot socialni delavci, v očeh drugih videni v slabi luči (MARGINALIZACIJA)
- smo slabo obravnavani in smo tarča posmeha (MARGINALIZACIJA)
- se nimajo več volje boriti, boriti za njihove pravice, za njihovo enakopravnost (REALNOST)
- Vsakodnevna opravila, ki so za nas samoumevna, so za njih zelo zakomplicirana (REALNOST)
- prejemajo socialno pomoč in se sprašujejo, zakaj bi torej delali polni delovni čas (REALNOST)

RAZLIKE V DELU

- nisem veliko delala z drugimi socialnimi skupinami (REALNOST)
- ne vidim kakšnih večjih razlik v načinu delu (REALNOST)

NAČELA DOBRE PRAKSE

- moramo imeti sposobnost se prilagoditi različnim uporabnikom in različnim

situacijam (PRAVILA)

- Pravil, ki jih moramo spoštovati pri delu z Manuši ne smemo posploševati (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- Nobenih privilegijev nimajo (ENAKOST)
- njihovi otroci pravico v šolo vstopiti kasneje, kot otroci Nemanušov (PRIVILEGIJ)

Intervju D :

IZOBRAŽEVANJE

- študij mi ni dal ničesar (ZNANJE)
- prilagoditi njihovi kulturi, ki je drugačna naši (ZNANJE)
- moramo biti odprti za druge (SPREJEMANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- populacija, ki je v Franciji najbolj osovražena (DISKRIMINACIJA)
- izhaja iz nepoznavanja te populacije (NEZNANJE)
- Rasizem izhaja tudi iz vrednot (IZVOR)
- Neenakost obravnavanja se pojavlja tako na nivoju šolstva, kot na nivoju zdravstva (DISKRIMINACIJA)
- obravnava Potujočih ljudi ni enaka obravnavi ostale družbe (NEENAKOST)
- Knjižica potovanj (DISKRIMINACIJA)
- populacija, ki nima enakih pravic kot vsi ostali (NEENAKOST)

JAVNO MNENJE

- Družba ima ogromno negativnih mnenj o Manuših, ki so pogosto neresnična (PREDSODKI)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- Občine so dolžne sprejeti Potujoče ljudi (VKLUČEVANJE)
- na nivoju politike, vsekakor ni bilo storjenega dovolj (REALNOST)
- politika zavzema za asimilacijo (ZAVRAČANJE)
- priča politiki, ki zahteva sedentarizacijo (DISKRIMINACIJA)
- vsak posameznik možnost se odločiti sam (DEMOKRACIJA)

- z možnostjo izbire počutili bolj sproščene in s tem bolj srečne (ZADOVOLJSTVO)
- v skupini oziroma klanu razvili različne poklice, ki bi jim seveda omogočili seljenje iz kraja v kraj (POTOVANJE)
- storiti nekaj na nivoju izobraževanja (REŠITEV)
- populacija Manušev ni integrirana v družbo, ampak živi ob strani le te (REALNOST)
- Vstopajo v njo vsakodnevno preko dela, šole ...vendar iz nje tudi vsakodnevno iztopajo (REALNOST)
- Integracija poteka dvosmerno (VKLJUČEVANJE)
- potrebno je da družba odstopi prostor za integracijo neke populacije ter da ta populacija prostor tudi sprejme (SPREJEMANJE)
- Politika vsekakor ne naredi dovolj v tej smeri (REALNOST)

RAZLIKE

- vrednote Manušev niso enake našim (VREDNOTE)
- moški vedno več kot ženska (VEČVREDNOST)
- Nemnuši popolnoma nasprotje Manušev (NASPROTJA)
- Manuši zame zelo staromodni (REALNOST)
- se držijo tradicije (REALNOST)
- moški je moški, ki dela za vso družino, med tem ko žene ostajajo doma, skrbijo za gospodinjstvo in otroke (REALNOST)
- njihov način življenja ima veliko prednosti saj je zelo živ (KVALITETA)
- nimaš intimnosti. Pri njih vsi vedo vse (REALNOST)

PROBLEMI

- samo dvajset procentov le teh, ki zakon dejansko spoštuje (REALNOST)
- večinska družba in politika ne bi smeli izbirati in odločati za njih (REŠITEV)
- se večinska družba nikoli ne bo spremenila (REALNOST)
- način vzgoje večinske družbe drugačen od načina vzgoje Cigiagnov (VZGOJA OTROK)
- da njihov otrok postane gadji (STRAH)
- njihovi otroci učijo vrednot in pravil, ki niso njihovi (VREDNOTE, PRAVILA)
- začeli delati samo še polovični čas (DELO)

- njihovo delo ni prilagodilo novemu tržišču (DELO)
- začeli izgubljati čedalje več dela (DELO)
- živeti zgolj od socialne podpore države (SOCIALNA PODPORA)
- popolnoma prenehali razvijati svoje poklice (DELO)
- vsi med seboj v konkurenci (DELO)
- nimajo popolnoma nobene izobrazbe in si je ne želijo (IZOBRAZBA)
- osemdeset procentov Manušev ne zna brati in pisati (IZOBRAZBA)
- večina jih zna šteti samo do dvajset (IZOBRAZBA)
- veliko mladih Manušev nima nobenih ambicij (AMBICIJE)
- njihov cilj je socialna podpora (SOCIALNA PODPORA)
- za njih je cilj nek minimum (CILJI)
- krivda ne prihaja samo iz strani družbe (REALNOST)

RAZLIKE V DELU

- razlika v kulturi (KULTURA)
- delo s to populacijo ni enako delu z drugimi populacijami (RAZLIKE)
- Delo je obvezno prilagoditi populaciji s katero delaš (PRILAGODITEV)
- Ne smeš jim soliti pameti (PRAVILA)
- Potrebno jim je dati možnost izbire (REŠITEV)

NAČELA DOBRE PRAKSE

- potrebno znanje o njihovi kulturi (ZNANJE)
- moški moramo biti pri delu z ženskami zelo previdni (PRAVILA)
- razlik ne smemo soditi (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- Nobenih privilegijev ni (ENAKOST)
- Niti en zakon ni bil ustanovljen v njihovo prid, med tem ko jih je bilo leta 2000 ogromno ustanovljenih proti njim (DISKRIMINACIJA)

Intervju F :

IZOBRAŽEVANJE

- večina sem se naučila na terenu in ne med samim študijem (ZNANJE)
- smo imeli kar nekaj predmetov, ki so se dotaknili različnih kultur (ZNANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- prisoten na različnih nivojih (RASIZEM)
- Rasizem do te populacije lahko opazimo iz strani določenih parterjev, iz strani določenih ljudi (RASIZEM)
- rasizem občutimo tudi mi sami iz strani družbe same (RASIZEM)
- Rasizem do njih izhaja iz napačne interpretacije ter iz napačnih sklepanj, ki si jih ljudje pogosto ustvarjajo (PREDSODKI)
- so včasih prikrajšani ravno zaradi načina življenja, ki ga živijo in je za nekatere nesprejemljiv (NESPREJEMANJE, DISKRIMINACIJA)
- Populacija Potujočih ljudi ostaja ena najšibkejših populacij v Franciji (REALNOST)

JAVNO MNENJE

- Delamo z populacijo, ki ima zelo slabo mnenje v očeh ostale družbe (OBSOJNJE)
- Večina družbe jih zavrača (ZAVRAČANJE)
- populacija kot vsaka druga (REALNOST)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- mnogo Manušev, ki se počasi ali pa so se že popolnoma sedentarizirali (SEDENTARIZACIJA)
- Manuši v našem odelku, torej v odelku Hautes Pyrénées kar dobro integrirani (INTEGRACIJA)
- njihova integracija lažja kot v ostalih regijah v Franciji (REALNOST)
- pozitivni koraki so bili storjeni v smeri sedentarizacije (SEDENTARIZACIJA)
- vse več Manušev vpisuje svoje otroke v osnovne šole, vse več jih želi tople vode (NAPREDEK)
- si želijo bolj udobnih pogojev za življenje (ŽELJE)
- kar si želimo je, da nam bi občine dale prostor za namestitev (ŽELJE)
- želijo si več avtonomije (ŽELJE)
- intervencijska akcija, ljudje usmerjamo v nakup privatnik zemljišč (POMOČ)
- druge pa poskušamo nameščati z posebnim programom (POMOČ)
- Regija bi morala dati prostor, da se ti ljudje namestijo (REŠITEV)
- Večina mojih uporabnikov je integriranih in vsako leto dela sezonsko delo v

Lourdesu, v različnih sadovnjakih (DELO, INTEGRACIJA)

- popolnoma so integrirani, razlika je le v načinu življenja, ki ga živijo in je drugačen od našega (INTEGRACIJA)
- Statistično gledano to ni populacija, kateri država nudi največ pomoči (REALNOST)
- politika raje naredi nekaj na hitro in na pol (REALNOST)

RAZLIKE

- seveda potovanje (POTOVANJE)
- na morebitno selitev pripravljeni vsak dan znova (POTOVANJE)
- Ne želijo se preseliti v hišo, v primeru, da bi prišel dan ko bi mogli odpotovati (POTOVANJE)
- v osebnih dokumentih, za nas je obvezno da imamo pasport (DISKRIMINACIJA)
- za njih so obvezni trije dokumenti, osebni dokument, pasport in še knjižica gibanja (DISKRIMINACIJA)
- dokumente morajo obnavljati na vsakih dve do pet let (DISKRIMINACIJA)
- imajo način življenja, ki ni naš (ŽIVLJENJE)

PROBLEMI

- ob namestitvah pogosto polomijo in uničijo ograje, klopi, za seboj puščajo smeti ipd. (NESPOŠTOVANJE TUJE LASTNINE)
- nastanitev je zelo številčna in nasilna (NASTANITEV)
- na drugi strani pa imamo Manuše, ki s takimi dejanji vsako leto v trenutku uničijo tisto dobro mnenje, za katerega smo se borili skozi vso leto (REALNOST)
- dvojna podoba, ki jo izražajo Potujoči ljudje (DVOJNA PODOBA)
- mnogo je izgubilo svoje poklice (DELO)
- ni dovolj legalnih območij na katerih imajo možnost uporabe elektrike in vode in kamor bi namestili vse Potujoče ljudi (POMANKANJE)
- družina mora plačati 15€ na dan, da lahko biva na takem območju (STROŠKI BIVANJA)
- se jim po tem bolj splača bivati na ilegalnih območjih, vendar tam so brez vode in elektrike (REALNOST)

RAZLIKE V DELU

- Delo funkcionira in variira glede na populacijo s katero delamo (DELO)
- ne ločimo socialnega dela z Potujočimi ljudmi od socialnega dela z drugimi skupinami ljudmi (DELO)
- Naučili so nas nekih osnov iz katerih izhajamo pri svojem delu, ne glede s katero skupino ljudmi delamo, te osnove ostajajo enake (ZNANJE)
- delo na terenu razlikuje od dela drugih socialnih delavcev (DELO)
- pogovor ne bo potekal z posameznikom, ampak z celo skupino, saj vse zanima vse (PRILAGAJANJE)
- Pogovor ne bo potekal samo v smeri namena zaradi katerega smo prišli, ampak v smeri vsega možnega (PRILAGAJANJE)
- Zaupanje naših uporabnikov je veliko večje in zelo pomembno, kot je to pri drugih skupinah ljudi (ZAUPANJE)
- Biti moramo sposobni dobre organizacije, če nekomu nekaj ponudimo ostalim pa ne, moramo dobro pojasniti našo odločitev ostalim v skupini, če ne lahko to hitro privede do notranjega konflikta (ORGANIZIRANOST)
- moramo biti jasni, odločni in včasih tudi strogi, če ne hitro vidijo tvojo šibkost in to izkoristijo sebi v prid (PRAVILA)

NAČELA DOBRE PRAKSE

- Pravil, katerih se moramo držati ni nič več kot pri drugih populacijah (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- imajo specifičen program, kateri se ukvarja za njihovo boljšo namestitvev (PRIVILEGIJI)
- imajo enake pravice kot vsi ostali (ENAKOST)
- o kakršnih koli privilegijih, pri tej populaciji ne moremo govoriti (REALNOST)

Intervju E :

IZOBRAŽEVANJE

- Znanje, ki ga imam sedaj in mi omogoča delo z njimi, sem pridobila z preprostimi življenjskimi izkušnjami (ZNANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- Vsak dan se zgodi nekaj, kar nas zaznamuje (DISKRIMINACIJA)
- zgodbe ki jih slišimo so na bazi vsakodnevnega rasizma iz strani večinske populacije do Potujočih ljudi (RASIZEM)
- tudi na nas letijo rasistične opazke (RASIZEM)
- uporabnike poskušamo naučiti in dati moč, da se s tem spopadajo kolikor se le da pozitivno in mirno (PODPORA)
- v realnosti ne moremo boriti za njih, lahko pa se borimo z njimi (PODPORA)

JAVNO MNENJE

- vsekakor negativno nastrojeno proti njim drugačnim (OBSOJANJE)
- Ljudje so se odločili, da bodo verjeli neresnicam in nemogoče jih je prepričati v nasprotno (PREDSODKI)
- neresnice predajajo iz generacije v generacijo (PREDSODKI)
- Malo je takih, ki Manušev ne obsoja, pa vendar so (SPREJEMANJE)
- jih spoštujem in občudujem (SPREJEMANJE)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- Problem Potujočih ljudi za politiko ni prioriteta in seveda nikoli ne bo (REALNOST)

RAZLIKE

- njihov način življenja, ki je absolutno povezan z potovanjem (POTOVANJE)
- svoboda, beseda ki jo mi običajni ljudje skoraj da ne poznamo (SVOBODA)
- Oni živijo življenje, pa tudi če nimajo materialnih dobrin, bogati so, veliko bolj bogati kot mi, saj imajo drug drugega (KVALITETA)
- Vezi, ki so prepletene med njimi, so veliko bolj močne in zakoreninjene, kot vezi, ki jih tkemo mi (ODNOSI)
- Prisotnega je manj egoizma (KVALITETA)
- so drugačni od nas in da smo mi prav tako drugačni za njih (RAZLIKE)

PROBLEMI

- strah Potujočih ljudi pred izobraževanjem, strah pred izgubo mlade generaije (STRAH)

RAZLIKE V DELU

- delo, ki deluje z najbolj diskriminirano populacijo v Franciji (DELO)
- če želiš delati z Manuši, sprejeti to kar Manuši so (PRAVILA)

NAČELA DOBRE PRAKSE

- Potek je vedno dvosmeren in tega se moramo zavedati ves čas (PRAVILA)

PRIVILEGIJI

- Seveda nikakršni (ENAKOST)

Intervju G :

IZOBRAŽEVANJE

- specializirani vzgojitelj kar je bila tudi moja smer študija (ZNANJE)
- opravil še diplomo za direktorja na državni šoli za javno zdravje v Rennes-u (ZNANJE)
- delal z hendikapiranimi otroki (ZNANJE)

RASIZEM/ DISKRIMINACIJA

- stalno prebivališče pri nas, v naši organizaciji Solidarité Avec les Gens du Voyage 65 (DISKRIMINACIJA)
- v lasti posebno knjižico potovanja oziroma kroženja (DISKRIMINACIJA)
- nimajo naslova (DISKRIMINACIJA)
- Zakon priznava posameznike, ki imajo nek naslov, ne priznava pa skupin, kot celoto (NEENAKOST)
- nimajo pogodb za nedoločen in določen čas, ampak se jim vedno ponujajo manjše pogodbe (DISKRIMINACIJA)

JAVNO MNENJE

- da so Manuši popolnoma neodvisni od Gadjijev (Nemanušov), vendar je ta informacija popolnoma napačna (PREDSODKI)
- ti ljudje paraziti, da jim država vsakih pet let kupi novo karavano, da živijo na račun države – brezplačno torej (PREDSODKI)

- ljudje brez ciljev, ki živijo popolnoma drugače od nas (PREDSODKI)
- govorice so predvsem negativne in pogostokrat popolnoma neresnične (PREDSODKI)
- Ne razumejo in se sprašujejo, kako so lahko ti ljudje brez kakršnega koli imetja (zemlje, hiše), kaj počnejo za preživljanje, zakaj se pogosto selijo, zakaj ne varčujejo denarja za prihodnost (LASTNINA, PREDSODKI)
- ljudje z zelo bogato kulturo (KVALITETA)

VKLJUČEVANJE/INTEGRACIJA

- Vedno več je sedentarizacije, vedno več Manušev se odloča za stalno naselitev (SEDENTARIZACIJA)
- čedalje več odloča, svoje otroke vpisati v osnovne šole (NAPREDEK)
- Zakon Besoin de loi n°2000 (Zakon potreb št.2000) je bil za Manuše v Franciji ključnega pomena, omogočil jim je območja z vodo in elektriko, kamer se lahko nastanijo (INTEGRACIJA)

RAZLIKE

- prebivajo v karavanah, imajo skupni dialekt, živijo v široki družinski skupnosti in se ukvrjajo z neodvisno ekonomsko aktivnostjo in raznimi netipičnimi deli, odvisno od letnega časa in prostora na katerem bivajo (DRUŽINSKA SKUPNOST, DELO)
- so ljudje, ki so sposobni prevzeti bilo katero delo in se nanj prilagoditi (PRILAGODITEV)
- posameznik kot tak nima veliko vrednosti, veliko vrednost ima sam kolektiv (KOLEKTIV)
- ljudje, ki živijo za družino iz danes na jutri (DRUŽINSKA SKUPNOST)
- Vsak posameznik ima v skupnosti točno določeno mesto in vlogo (VLOGA)
- materni jezik teh otrok ni francoščina, so francozi, vendar govorijo v dialektu (DIALEKT)

PROBLEMI

- imajo čedalje manj dela, potovanja se ne izplačajo več (DELO)
- Mnogo jih je brezposelnih (DELO)
- mnogo Manušev administrativne težave pri napeljavi vode in elektrike na posest katerega so lastniki, saj večinoma kupuje nezazidljiva območja, ki so mnogo cenejša, poleg tega pa so precej odmaknjena v naravo in stran od

urbanega okolja (LASTNINA)

- se bojijo šol, bojijo se da bi iz asimilacijo zgubili mlajše generacije (STRAH)
- pretekle generacije ne znajo ne pisati ne brati (PISMENOST)
- Več kot 80% Manušev v Srednjih Pirenejih je nepismenih in so odvisni od našega servisa (PISMENOST)
- za njih je šola pomembna samo do faze, kjer otroci pridobijo znanje pisanja in branja (ZNANJE)
- povprečna starost Manušev za kar dvajset let manjša od povprečne nacionalne starosti (ZDRAVSTVO)
- Ljudje od Manušev bolj kot intergacijo pričakujejo asimilacijo (ZAVRAČANJE)

PRIVILEGIJI

- Imajo prvico, kot vsi ostali državljani, do socialne pomoči (ENAKOST)
- pravico do RSA(ENAKOST)
- državljani Francije, z enakimi pravicami kot vsi ostali (ENAKOST)